הלכה · מחברי זמננו · קיצור ילקוט יוסף

קיצור שע ילקוט יוסף החדש - אבן העזר

הרב יצחק ב"ר עובדיה יוסף

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

קיצור שע ילקוט יוסף החדש - אבן העזר

הרב יצחק ב"ר עובדיה יוסף

מקור הטקסט: אורייתא

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/קיצור-שע-ילקוט-יוסף-החדש-אבן-העזר/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

נישואין ושידוכים 4
פרק א' - מצות הנישואין ועניני שידוכין . . 4
פרק ב' - הזמן הראוי לקבוע בו הנישואין . 9
פרק ג' - הנהגות החתן ביום החופה 11
פרק ד' - עליית חתן לספר תורה 13
פרק ה' - כתיבת הכתובה 14
פרק ו' - סדר עריכת הקידושין 16
פרק ז' - נתינת הטבעת ליד הכלה 21
פרק ח' - התעטפות בטלית בחופה 24
פרק ט' - קריאת הכתובה תחת החופה . 25
פרק י' - ברכות הנישואין שתחת
החופה 29
פרק יא - מנהג שבירת הכוס 32
פרק יב - ייחוד אחר החופה 33
פרק יג - כיסוי ראש לכלה 34
פרק יד - מצות שמחת חתן וכלה 34
פרק טו - חופת נדה 37
פרק טז - דיני שבע הברכות שאחר
הסעודה 38
פרק יז - דיני שבע ברכות שבשבעת ימי
המשתה 40
פרק יח - הנהגת החתן בשבעת ימי
המשתה 46
פרק יט - עוד דינים הקשורים לשבעת ימי
המשתה 48
פרק כ - דינים הקשורים לשבת חתן . . . 49
פרק כא - דין אבלות בחתן, ראה לעיל
עמוד תתקעא. 52
הלכות אישות 54
סימן כא - להתרחק מן הערוות 54
סימן כב - קצת מדיני יחוד 59
קצת מהלכות אישות 61
הלכות קידושין 68
פרטי דינים בהלכות קידושין 68
דיני כתובות 71
קצת מדיני כתובות 71
הלכות גיטין 80
סימן קיט - הסיבות המצדיקות כדי ליתן
גט 80
סימן קכא - צריך להיות בדעתו מכתיבת
הגט עד הנתינה 83
סימן קכד - על מה נכתב הגט 84
סימן קכה - במה נכתב הגט, ותיקון
הכתיבה והקלף 85
סימן קכו - נוסח לשון הגט ודקדוק
אותיותיו 87
סימן קכז - דין כתיבת זמן בגט, ודין קדימה
ואיחור 91
סימן קכח - מקום האיש והאשה 92
סימן קכט - דיני שם האיש והאשה וחתימת
הגט 92
סימן קכט - דיני חתימת הגט 97
סימן קמ-קמא - דין שליח בגט 98
סימן קמט - יחוד אחר נתינת הגט 99
סימן קנד - סדר נתינת הגט 99
הלכות חליצה ויבום 108
הלכות חליצה ויבום 108

מהדורת התשס"ז

מו"ר הרה"ג יצחק יוסף שליט"א

נישואין ושידוכים

פרק א' - מצות הנישואין ועניני שידוכין

א

חייב כל אדם לישא אשה כדי לפרות ולרבות. ומצוה גדולה היא שבה תלוי קיום וישוב העולם. [ילקו"י שובע שמחות ח"א מהדו"ק עמוד ז'. ובספר חופה וקידושין מהדורת תשס"ד עמוד ז]

ב

אשה פטורה ממצות פריה ורביה, ומכל מקום האשה נחשבת כמסייעת במצוה. ובכל אופן אין לאשה לשבת בלא איש. [שובע שמחות ח"א עמוד י'. ובחופה וקידושין מהדור' תשס"ד עמוד ט]

ג

בזמן הזה אין לנו מי שיהיה כבן עזאי שהיה תורתו אומנתו, ושייפטר מלישא אשה, ולכן אף בן ישיבה שנפשו חשקה בלימוד התורה, וזכה ללמוד תורה בהתמדה, עם כל זה עליו להזדרז לישא אשה, כדי שיצרו לא יתגבר עליו. וילמד תורה בקדושה ובטהרה. ובדרך כלל נכון ליעץ לבני הישיבות להנשא עד גיל עשרים. אך יש בחורים שהעצה היעוצה להם להנשא יותר מאוחר, והכל לפי מה שהוא הבחור. [שובע שמחות ח"א מהדו"ק עמ' יא, ובמהדו"ב עמ' י]

ד

אם האבא מבקש מבנו שלא ישא אשה בצעירותו, כדי שיעזור לו במסחר, או שימלא כריסו בש"ס ובפוסקים, לא ישמע לאביו בזה, וראה לעיל עמוד תרסא. [חופה וקידושין שם עמוד כא]

ה

מי שציוה אותו אביו שלא לישא אשה פלונית, ראה לעיל עמוד תרס. [שם עמוד כא]

ו

מי שהוריו ציוו אותו שלא לישא אשה פלונית רק מפני שהיא מעדה מסויימת, אין לו לשמוע להם, וראה לעיל עמוד תרסא. [ילקוט יוסף שובע שמחות לק א' מהדרת חופה וקידושין עמוד כא].

ז

בחור שהציעו לו שידוך אשר שם החתן הוא כשם אבי הכלה, ראה לעיל עמוד תרסא. [ילקו"י שובע שמחות ח"א מהדורת שנת תשנ"ח עמוד יט, ובחופה וקידושין מהדו' תשס"ד, עמ' כה]

ח

כששמות המחותנים שוים (והיינו אבי החתן ואבי הכלה), אף על פי שבצוואת רבי יהודה החסיד מזהיר על זה, מהגמרא מוכח שלא חששו לכך, ולכן כל מאן דלא קפיד לא קפדינן בהדיה. וכן מותר לשני אחים לישא שתי אחיות, ואין מקפידים בזה על צוואת רבי יהודה החסיד. וכן מותר לישא אשה שניה ששמה כשם אשתו הראשונה, אך יעשו שינוי השם. [ילקוט יוסף שובע שמחות ח"א מהדורת תשנ"ח עמ' כ'. ובספר חופה וקידושין עמ' כט]

ט

בחור שהציעו לו שידוך את בת אחותו, ראה לעיל עמוד תרסא. [שובע שמחות ח"א עמ' כא, לא]

י

אב שציוה על בתו לבל תנשא כלל כדי שתשרת אותו, ראה לעיל עמוד תרסא. [שם לב]

יא

אב שציוה לבנו שישא אשה בגלל ממון, והוא רוצה בבת טובים, לא ישמע לאב. [ילקוט יוסף שובע שמחות חלק א', מהדורת חופה וקידושין עמוד לד]

יב

אב שציוה לבנו שלא יתן לבתו [נכדתו] נדוניא כראוי, והוא רוצה ליתן לה נדוניה כראוי, הוי כאילו אומר לו לעבור על המצוה ואינו צריך לשמוע לו. ובפרט אם החתן הוא בן תורה הממשיך בלימודיו. [חופה וקידושין עמוד לז]

יג

בחור הרוצה לישא גיורת המתנהגת כשורה, ראה לעיל עמו' תרסב. [חופה וקידושין עמ' לח]

יד

מי שיש לו מידע לא טוב על החתן או על הכלה, עליו להיוועץ בזה עם מורי הלכה, אם להעביר מידע זה לצדדים, ולא יחליט לבדו באיסור לשון הרע החמור. ועל כל פנים בודאי שאין להטעות את אחד הצדדים בדברים מהותיים התלויים בתכונות ומעלות המשודך או המשודכת, כגון אם סבו של החתן התגייר, שיש צורך להודיע זאת. וכן אם החתן הוא בן מאומץ צריך להודיע זאת לכלה. [שובע שמחות א' עמ' כא. ובחופה וקידושין עמו' לט]

טו

היודע על איזו מחלה רצינית של החתן או של הכלה, ובפרט מחלה שיש בה סכנה, חובה עליו להעביר את המידע לידיעת המשפחות, ואפילו אדם שלא נשאל צריך לגלות את המידע שיש בידו על מגרעות חמורות מיוחדות של אחד מבני הזוג, והמונע עצמו מלגלות, עובר על לאו מפורש בתורה, לא תעמוד על דם רעך. ומכל מקום נכון להתייעץ

עם תלמיד חכם קודם שילך לגלות למשפחות על הידוע לו בבירור. [חופה וקידושין עמוד מב]

טז

מחלות שאינן חמורות כל כך, אף על פי שאותה מחלה מחייבת את החתן או את הכלה לשמור על דייאטה מסויימת, נראה שאין חיוב לגלות זאת. וכן אם הכלה גדולה מעט מהחתן, גם כן אין חיוב לגלות זאת אם לא נשאלו על כך. [שובע שמחות ח"א מהדו"ק עמוד כג. ובמהדורת תשס"ד, חופה וקידושין עמוד מב]

יז

בעלי תשובה, שהיו חילוניים ובעלי עבירות, צריכים לגלות זאת אחד לשני קודם החתונה, אך אינם צריכים לפרט החטאים שבהם נכשלו, אלא די לו לומר באופן כללי שלא חיו על פי התורה והמצוות, ועתה חזרו בתשובה. וגם יכולים להשתמט ולא להשיב באופן מדוייק, אך חלילה להשיב דברי שקר. [שובע שמחות א' עמ' כג. ובחופה וקידושין עמו' מב]

יח

מותר לאח צעיר להתחתן קודם אחיו המבוגר ממנו, כל שהגיע לזמן הנישואין, ומצא שידוך הגון. אך פעמים שיש להורות לצעיר להמתין לאחיו הגדול, שלא יתחיל לחפש שידוך עד שאחיו הגדול ממנו ישתדך, והנכון לעשות בזה שאלת חכם. ומותר לחתן ללכת לחתונת חבירו וכדו', גם כשהוא בתוך ז' ימי המשתה. וכן מותר ליולדת להשתתף בשמחת נישואין של קרובותיה או שכניה. ואין לחוש לעין הרע. [חופה וקידושין עמוד מג]

יט

צריך להזהר מאד במה שאמרו חז"ל שעם הארץ לא ישא כהנת, והכוונה על עם הארץ שהוא חפשי ומחלל שבת ועבריין, שבאופן כזה יש סכנת חיים לשניהם. אבל בחור שהוא בן תורה וירא שמים, ולכל הפחות לומד בכל יום בקביעות שעה ויותר, מותר לו לישא כהנת, אף על פי שאינו בגדר תלמיד חכם. ואין לבן ישיבה לדחות הצעת שידוך של כהנת, אם ההצעה מתאימה לו מכל הבחינות, רק בשביל שהיא כהנת. [שובע שמחות ח"א עמוד כה. ובמהדורת תשס"ד חופה וקידושין עמוד מו]

כ

אולם אם הבחור אינו שומר תורה ומצות, וכל שכן אם הוא מחלל שבת בפרהסיא, אף שהוא מבטיח לחזור בתשובה, אין לסמוך עליו, וצריך עד כמה שאפשר למנוע ממנו לישא בת כהן. כי בנפשם הדבר. [וגם לא בבת כהן יש למנוע מבתו לישא מחלל שבת, אך בבת כהן חמיר יותר]. ואמנם אם הוא מתחייב לעמוד בהבטחתו לחזור בתשובה והדברים נראים בבירור גמור במשך זמן סביר שאכן הבחור חוזר בתשובה, ומוכן לקבוע עתים

לתורה וכו', מותר להשיאו לכהנת. ויש המקילין בזה בזמן הזה שהכהנים הם בגדר כהני חזקה, ואינם כהנים על פי יחוס ברור. והנכון לנהוג כאמור. [שובע שמחות א' עמ' כו. ובמהדו"ב עמוד נ]

כא

מותר לכהן לישא בת ישראל, כל שהם שומרים תורה ומצות, ובונים את ביתם על יסודות מצוות תורתינו הקדושה אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. [חופה וקידושין עמוד נא]

כב

גם בזמן הזה ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם. [חופה וקידושין עמוד נא]

כג

מותר מעיקר הדין להתחתן עם בת מומר לעבודה זרה, אם היא יראת שמים ובעלת מדות. דאף שהמיר את דתו לעבודה זרה, ישראל הוא. אלא דלכתחלה אין ראוי לשאת בת מומר לעבודה זרה, ואם יבוא אדם להתייעץ, בודאי דיהבינן ליה עצה טובה שנפש היפה תרחק ממנה, פן לא תהיה תפארתו על הדרך אשר הוא הולך עליה, דלא גרע ממה שאמרו בגמרא (פסחים מט:) לא ישא אדם בת עם הארץ. וכבר אמרו בגמרא (בבא בתרא קט:): אמר רבי אלעזר לעולם ידבק אדם בטובים. [שובע שמחות א' עמוד כח. ובחופה וקידושין עמוד נב]

כד

וכן מותר לישא בתו של מחלל שבת בפרהסיא, אם היא עצמה יראת ה' ובעלת מדות, ואינה נמשכת אחר הוריה. ובפרט אם הוריה שמרו על טהרת המשפחה, אף שהם מוגדרים כ"חילוניים". [ומצד ההלכה בת נדה מותרת לבוא בקהל]. [שובע שם עמ' כט, חופה וקידושין עמ' נג].

כה

אם נראה לבחור שיהיה לו יותר יישוב הדעת ויהיה לבו פנוי לתורה ולעבודה בקחתו בת ירא שמים פשוט, מאשר יקח בת גדול בתורה, יבחר את האשה ההוגנת אשר לבו נוטה שיהיה לו יישוב הדעת, ויהיה לבו פנוי לתורה. [חופה וקידושין עמוד נד]

כו

כל מי שיש בידו אפשרות לעזור לקרוביו וידידיו להציע להם שידוך הגון, מצוה רבה היא, ומעלתו גדולה מאד. [חופה וקידושין עמוד נד].

כז

כאשר ההורים מתנגדים לשידוך של הבן, אם הכלה אינה הגונה במדות וביראת שמים, חייב לשמוע בקולם. וכל שכן אם יש צער ובזיון גדול לאביו בנישואין אלה. אבל אם הכלה היא בעלת מדות ויראת ה', אך אינה מוצאת חן בעיני ההורים, אינו חייב לשמוע

בקולם שלא לשאתה. אך ירבה עליהם ריעים כדי שידברו על לבם לשבור את עקשותם ולאפשר להם להנשא. וישתדל מאד שלא להנשא נגד רצונם, אלא אם כן לא הועילו לו ההשתדלויות הרבות, שאז אינו חייב לשמוע בקולם. [חופה וקידושין עמוד נה]

כח

יש להזהיר את החתן שאחר שנפגש עם הכלה וקיים בעצמו מה שאמרו חז"ל: אסור לו לאדם שיקדש אשה עד שיראנה, שלא יתבונן בכלתו. וחכמי הדור ממליצים לאותם שבלאו הכי נפגשים בין האירוסין לחתונה, שלא יפגשו בבית, אלא ילכו ברחוב, שבכך מונע עצמו מהסתכלות אסורה. [חופה וקידושין עמוד נז]

כט

וכל שכן שיש להזהיר את החתן והכלה, שישמרו בכל משמר שלא להכשל ח"ו בנגיעות, והדבר מצוי בעת שהחתן והכלה מטיילים כשהם מאורסים, וכבר צווחו על כך רבנן קשישאי. ועל הרבנים ומנהיגי העם להזהיר בכל חומר בדבר זה, ולהסביר למי שהשתדך את חומרת האיסור. וכן גם הכלה אסור לה לגעת במשודך לה, שמכשילתו באיסור נגיעה. שהרי אף בפנויה איכא איסור נדה. [חופה וקידושין עמוד סג].

ל

וכן יש להזהיר את החתן והכלה שלא יבואו לידי יחוד קודם החתונה, וראוי לחתן שלא להרבות להכנס לבית כלתו לבקר ולאכול שם, וכל שכן לישון שם בלילה, מחשש שיבא לידי הרהורי עבירה הקשים מעבירה. וגם בשבת כאשר החתן מתארח אצל הכלה, ראוי ונכון להקפיד שהחתן לא ישן באותו בית שהכלה ישנה שם. ונכון שהחתן והכלה יחמירו על עצמם בזמן האירוסין שלא לעלות במעלית כשהם לבדם, אף שמעיקר הדין בדרך כלל אין איסור ייחוד במעלית. [ילקוט יוסף חופה וקידושין עמוד סד]

לא

אין להתעכב זמן רב בין האירוסין לחתונה, כדי שלא יבואו ח"ו לידי מכשול של נגיעה והסתכלות אסורה, ויקיימו בעצמם, ויאמר לקוצרים ה' עמכם. וישתדלו לקיים החתונה עד לג' חודשים בלבד בין האירוסין לחתונה. [ילקו"י שובע שמחות ח"א חופה וקידושין עמוד סו]

לב

על הכלה להזהר שלא לצאת לרחובה של עיר כשהיא מבושמת והריח טוב נודף, ובודאי שלא להסתפר אצל גבר. [והוא הדין בזה בכל אשה]. [חופה וקידושין עמוד סו]

לג

מן הראוי והנכון שההורים יעזרו לבני הזוג, בפרט בבן ישיבה שממשיך את לימודיו אחר הנישואין בכולל, ובמשך השנים יחסכו עבור הבן גם מדמי "מעשר כספים", [אלא

שאין ראוי לתת את כל סך המעשר לבן, אלא יפזר מעט מהמעשר לצדקה]. וגם מן הראוי שיעזרו לבת הנישאת עם חתן ירא שמים, בפרט עם חתן בן תורה. וגם עבור הבת יכולים לחסוך מדמי המעשר כספים באופן הנזכר. ואמנם אין ללחוץ על ההורים ליתן מעבר ליכולתם, ויש לעשות כן בחכמה ובזהירות. [חופה וקידושין עמוד סב]

לד

נכון וראוי להדפיס את ההזמנה בכתב עברי עגול, ולא בכתב אשורי, מאחר שזורקים את ההזמנה לאשפה. ומכל מקום מעיקר ההלכה אין בזה איסור. [חופה וקידושין עמוד סז]

לה

יש לכתוב בהזמנות את התאריך של החתונה, בתאריך עברי, כגון אור לא' לחודש. והרוצים לכתוב בהזמנות גם תאריך לועזי, לא יכתבו מספר החודש, דהיינו החודש הראשון, או השני וכו', אלא יכתבו ינואר פברואר וכדו', שזה עדיף יותר. [ויכתבו אחר התאריך הלועזי "למספרם"]. [חופה וקידושין עמוד עג]

לו

מי שאחיו נושא אשה בנישואין הנערכים על ידי רבאי רפורמי, והאבא מבקש מבנו לבוא ולהשתתף בשמחת אחיו, הדבר פשוט שאין שום חיוב על הבן מדין כיבוד אב ואם לשמוע לאביו ולבוא להשתתף בחתונה, ויסביר להוריו שיש בדבר חילול ה' שיהודי ירא שמים משתתף בנישואין כאלה. ואין להניח לרב רפורמי לברך ברכה אחת מברכות הנישואין תחת החופה, או בסעודות שבע ברכות, ואם בירך אין ברכתו כלום, ואין לענות אמן אחר ברכתו, שהרי הוא כופר בהשי"ת. [חופה וקידושין עמוד עד]

פרק ב' - הזמן הראוי לקבוע בו הנישואין

א

מותר לישא אשה בחודש אלול או בעשרת ימי תשובה, ואין בזה כל חשש לא מצד ההלכה, ולא מצד מנהג. ואין לרבנים לאסור על תלמידיהם להנשא בעשרת ימי תשובה, בפרט בדורינו שהפריצות ברחובות קריה היא נוראה, ויש לזרז את הבחורים להנשא אף בעשרת ימי תשובה. אולם כשיש אפשרות להקדים את החתונה לאחר תשעה באב, כדי שלא להפריע למהלך סדרי הישיבה בחודש אלול, בודאי שכך עדיף יותר לנהוג, וכל העושה כן זכות תורה דרבים תגן עליו שיזכה להקים בית נאמן בישראל.[חופה וקידושין עמ' עה]

ב

אין ספק שאין לעכב עריכת הנישואין כדי לעורכם דוקא בתחלת החודש, ובפרט למי שהוא בגיל עשרים שנה שעליו להזדרז בקביעת מועד החתונה. ועל כל פנים הנוהגים

כן אין בזה חשש משום ניחוש, ומצד זה אין איסור. [חופה וקידושין עמ' עו. יבי"א ג' אהע"ז סי' י אות ג]

ג

מה שיש נהגו שלא לעשות נישואין בחודש חשון, או ביום כ' כסליו, שהוא תענית צדיקים, אין לחוש לזה כלל. [חופה וקידושין עמוד עז]

ד

בראש חודש אף קודם המולד מותר לכולי עלמא לעשות נישואין. ובחודש אדר קיל טפי. ויש שנהגו שלא לקבוע מועד חתונה בחודשים תמוז אב וטבת, ואין לנהוג כן. ומעיקר הדין מותר לעשות חופה בעשרה בטבת אף בשחרית, אולם עדיף יותר לעשות החופה בליל הצום, או במוצאי הצום לאחר צאת הכוכבים. [יביע אומר ח"ו אהע"ז סימן ז]. וכן מותר לערוך נישואין בליל הניט"ל, ויש ימים בשנה שבכמה קהלות נהגו שלא לערוך בהם נישואין, כגון, ז' שבט, ז' אדר, ז' תמוז, וז' אלול, וכן בחצי הראשון של חודש שבט, ובסוף חודש אדר, ובחודש סיון בג' ימי הגבלה, ובכ' סיון, ובחודש אלול ועשרת ימי תשובה, ובדורינו זה אין לחוש לכל זה, ויפה שעה אחת קודם. ובחודש תמוז מנהגינו לישא אשה עד ליל ר"ח אב, ומליל ר"ח אב עד מוצאי תשעה באב אין נושאין נשים. ובחול המועד אין נושאין נשים, אך מותר להחזיר גרושתו מן הנישואין בחול המועד, ומותר לעשות שידוכין [וורט] בחוה"מ, ומותר גם כן לכתוב את התנאים בחול המועד. [חופה וקידושין עמוד עז]

ה

מותר לערוך נישואין ביום ראשון, וגדולי עולם מעולם לא נמנעו מכך. ואין בזה שום חשש משום חוקות הגויים. [חופה וקידושין עמוד פב]

ו

מעיקר הדין מותר היה לעשות חופה במוצאי שבת, אך מאחר והדבר גורם לחילולי שבת, הן אצל בעלי האולם, והן אצל המוזמנים או משפחות החתן והכלה, לפיכך יש לעמוד בפרץ ולגדור גדר שלא יעשו חופות במוצאי שבתות. [חופה וקידושין עמוד פב].

ז

מותר לערוך חופה וקידושין בערב שבת, ואם הכלה בתולה אין צריך בייחוד גמור הראוי לביאה קודם כניסת השבת. ואם הכלה אלמנה, צריך ייחוד גמור קודם כניסת השבת, ואז רשאי לקיים המצוה בליל שבת. [חופה וקידושין עמוד פג]

ח

אין מקדשין אשה בשבת. ולא חולצין ולא מייבמין. ואם עבר וקידש אשה בשבת הקידושין תופסים. [חופה וקידושין עמוד פד]

ט

גם כשאיחרו להעמיד החופה בערב שבת ותגרם בושה לחתן או לכלה, אם ידחו הקידושין לאחר השבת, אין לקדש ולערוך את הנישואין בליל שבת. ואף אם החתן לא קיים מצות פריה ורביה. אולם הרמ"א מיקל בזה בשעת הדחק, וכן עשה מעשה. [שם עמ' פו]

פרק ג' - הנהגות החתן ביום החופה

א

מנהג הספרדים ועדות המזרח שאין החתן מתענה ביום חתונתו. ובפרט בזמן הזה שירדה חולשה לעולם. ואף אלה שנהגו בחוץ לארץ להתענות, יכולים לכתחילה לנהוג כמנהג ארץ ישראל בזה. ויש ליעץ לחתנים שביום החתונה יעסקו בלימוד תורה בתענית דיבור, שזה עדיף מתענית ממש. [חופה וקידושין עמוד פז. יביע אומר ח"ג סי' ח' אות יז. וסימן ט]

ב

ומכל מקום אף אלו שאין מתענים, או בימים שאין מתענין בהם, צריכים ליזהר שלא יהיו רודפים אחר מותרות במאכל ומשתה. ולא ירבו באכילה ושתיה יותר מדאי. ומיהו מותר לחתן ולכלה לשתות חלב ביום החתונה, ואין צריך להחמיר בזה. [ומאחר שחתן מוחלין לו על כל עוונותיו, לכן נהגו בכמה מקומות לבקש ברכה מהחתן, אך יש ליזהר שהדבר לא יגרום להפרעת השמחה של החתן והכלה]. [חופה וקידושין עמוד צ]

ג

אותם הנוהגים להתענות ביום החתונה, אינן צריכים לקבל את התענית במנחה ככל תענית יחיד, מאחר שאצל אותה עדה הכל נהגו להתענות בו. [חופה וקידושין עמוד צ]

ד

גם למנהג האשכנזים שמתענים ביום החתונה, אם התענית קשה לחתן ולכלה, לא יתענו. ולכן אם באמצע התענית החתן או הכלה חשים חלישות, אינם צריכים להחמיר, אלא יכולים להפסיק להתענות. וכן אם יום החופה חל יום אחר תענית צבור, וקשה לחתן להתענות שני ימים בזה אחר זה, גם בזה אין החתן צריך להתענות. [חופה וקידושין עמוד צב]

ה

יש אומרים שאין לכלה להתענות ביום החופה, שלא נהגו בזה אלא החתנים. ויש אומרים שגם הכלה מתענה ביום החופה. ובלאו הכי כבר כתבנו שמנהג הספרדים שגם החתן אינו מתענה ביום החופה. [חופה וקידושין עמוד צג]

ו

חתן שיום חופתו חל בחודש ניסן, והוא מבני עדה שנהגו להתענות ביום החתונה, מותר לו להתענות בחודש ניסן, שלא אסרו תענית בחודש זה אלא תענית צבור, אבל לא תענית יחיד. אלא שבלאו הכי אין מנהגינו להתענות ביום החופה. ואמנם לדעת הרמ"א מותר לחתן [אשכנזי] להתענות ביום חופתו בניסן, אף שהרמ"א אוסר תענית יחיד בניסן. [שם עמ' צד]

ז

הנוהגים להתענות ביום חופתם, וחל יום החופה בט"ו בשבט או בט"ו באב, או באסרו חג, אין לחתן להתענות. והדין כן גם לאשכנזים. [חופה וקידושין עמוד צד]

ח

יש שאין אומרים וידוי בשחרית עם החתן ביום חתונתו. אולם העיקר לדינא שיש לומר תחנון כל עוד שהחתן לא נכנס לחופה. אף אם החופה נערכת קודם השקיעה. [שם עמוד צה]

ט

בבית כנסת שהחתן מתפלל בו בערב החופה, אומרים תחנון כרגיל, גם במנחה. אולם כשמתפללים מנחה באולם השמחות בסמוך ממש לחופה, עם קהל המוזמנים לשמחת החתן והכלה, מנהגינו שאין אומרים תחנון בשבילם. [חופה וקידושין עמוד צו]

י

מנהגינו שאין החתן אומר וידוי הארוך של רבינו נסים [שאומרים אותו ביום הכפורים] במנחה הסמוכה לחופתו, בסוף תפלת ה"שמונה עשרה", ובפרט אם מתפללים מנחה בסמוך לחופה. [חופה וקידושין עמוד צו. יביע אומר ח"ג אבן העזר סימן ט אות א]

יא

יש חתנים שנוהגים לטבול במקוה ביום החתונה, והוא מנהג טוב והגון. אך אין בזה חיוב, שבזמן הזה אין חיוב על פי ההלכה על האנשים לטבול כלל. ולכן אם הוא אנוס שאינו יכול לטבול, יוסיף בלימודו והתורה מטהרתו. [חופה וקידושין עמוד צו]

יב

החתן והכלה צריכים לקדש עצמן ביום החופה, ויעשו תשובה ביום ההוא, ויפשפשו במעשיהם מיום הולדתם עד היום הזה ויתוודו ויבקשו סליחה וכפרה מהשי"ת, ויהיו מודים ועוזבים ויתחרטו חרטה גמורה בשברון לב, ויקבלו על עצמם מהיום והלאה לעבוד את ה' באמת ובתמים ולהיותם קדושים וטהורים, ויתפללו שהקב"ה ישרה שכינתו ביניהם.

יג
יפייס את הוריו וחבריו ביום החתונה, כמו בערב יום הכפורים, כי עבירות שבין אדם לחבירו אין התשובה מועילה עד שיפייס את חבירו. וכן ראוי ונכון שהורי החתן והכלה יעשו שלום עם שונאיהם ביום החופה. [חופה וקידושין עמוד קד]

יד
ראוי ונכון שהחתן והכלה לא ילכו להצטלם ביום החתונה, קודם החופה, מחשש שיגעו זה בזו, כפי שהנסיון הוכיח. ובפרט שאין לאבד יום יקר זה בדברים של מה בכך.[שם]

טו
ראוי שהחתן ירבה בצדקה ביום החופה. וצריך החתן ללבוש בגדי שבת בכל שבעת ימי המשתה. [חופה וקידושין עמוד קה]

טז
מנהג ירושלים בשנים שעברו היה לערוך את החופה והקידושין קודם השקיעה. וטוב ונכון לחדש את המנהג גם בזמנינו. אך רבים נהגו כיום לערוך את החופה והקידושין בלילה, שאז האנשים פנויים ממלאכתם ויכולים להשתתף במעמד החופה, וברוב עם הדרת מלך, והנח להם לישראל במנהגם. [חופה וקידושין עמוד קו. יביע אומר ה' אבן העזר סי' י אות ד]

יז
אם החופה והקידושין נערכים ביום רביעי סמוך לשקיעת החמה, אף על פי שלענין שבע ברכות שבעת ימי המשתה נשלמים ביום שלישי עם השקיעה, מכל מקום לענין וידוי ונפילת אפים יש להקל שלא לאומרם ביום רביעי, עד סוף שבעה ימים מעת לעת משעת החופה והקידושין. [חופה וקידושין עמוד קח]

פרק ד' - עליית חתן לספר תורה

א
יש נוהגים להעלות לתורה את החתן ביום חתונתו, אם החופה נערכת בימי שני וחמישי. אולם כיום שהחופה נערכת בלילה לא הכל נהגו להעלות לתורה חתן ביום חופתו, ורק בתוך שבעת ימי המשתה נהגו להעלותו לתורה. [חופה וקידושין עמוד קט]

ב
כשיש חתן בבית הכנסת בימי שני וחמישי שבתוך ז' ימי המשתה, וכן בשבת שבתוך שבעת ימי המשתה, נוהגים להעלותו לספר תורה. [חופה וקידושין עמוד קט]

ג
כשאין כהן בבית הכנסת החתן עולה לתורה ראשון. [חופה וקידושין עמוד קט]

ד

בימי שני וחמישי אם נמצאים בבית הכנסת גם חתן בר מצוה וגם חתן בתוך שבעת ימי המשתה שלו, אין להוסיף על ג' העולים, אלא יעלו לספר תורה את החתן, שהוא עדיף מחתן בר מצוה. ואמנם יש אפשרות להעלות את שניהם, שיבקשו מהכהן לצאת לחוץ בית הכנסת בתחלת הקריאה, ויאמרו אין כאן כהן יעמוד ישראל במקום כהן, ויעלו גם את החתן, וגם את חתן הבר-מצוה. וכן יעשו אם יש שם ב' חתנים. ואם הכהן מסרב לצאת לחוץ, או שאין שם מנין עשרה ואם הכהן יצא לחוץ יהיו שם רק תשעה גדולים, יאמרו: "אף על פי שיש כאן כהן יעמוד ישראל במקום כהן", ויעלו את שניהם. [חופה וקידושין עמ' קי]

ה

חובה קדושה על כל חתן ללמוד בימים שלפני החופה, או ביום החופה, דיני טהרת המשפחה, בהדרכת תלמיד-חכם. [אך לא יקדים ללמוד מיד מהאירוסין, אלא בסמוך לחתונה]. וכן חובה על כל כלה ללמוד הלכות טהרת המשפחה בהדרכת רבנית מוסמכת. [שם עמוד קיא]

פרק ה' - כתיבת הכתובה

א

קודם סידור הקידושין כותבים את הכתובה. ונכון לכתוב בתחלה את ההעתק של הכתובה, ואחר כך כותבים את הכתובה עצמה, כדי שלא יטעה בכתיבת הכתובה. ועל הרב מסדר הקידושין לדקדק היטב בכתיבת הכתובה, שלא יטעה בה, וכל מי שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהיה לו עסק עמהם. ואמנם לענין סידור קידושין אין צריך שהרב מסדר הקידושין יהיה למדן גדול, ודי שידע ההלכה בענינים אלה. [חופה וקידושין עמוד קיב]

ב

יש להדר לכתחלה שלא תהיה שום מחיקה בכתובה, שמקלקל יופי מראיתה, והוא גם לסימן טוב. ואמנם אין לעשות טורח צבור כדי להביא כתובה אחרת, אם אירע שהוצרכו למחוק בה. [חופה וקידושין עמוד קיד]

ג

מותר לצייר על הכתובה כל מיני צורות, וכן המנהג פשוט, אך לא יצייר צורת החתן והכלה. [חופה וקידושין עמוד קטו]

ד

על מסדר הקידושין לברר היטב את שם החתן והכלה, שלכתחלה יש לדקדק בכתיבת השמות בכתובה כמו בגט. ואם הרוב קוראים לחתן או לכלה בשמם הרגיל, אין צריך

לכתוב בכתובה את שם הכינוי שאין הכל מכירים אותו. ויש שכותבים את שם הכינוי הנפוץ בסוגריים, ואין מנהגינו כן. ומי שחלה והוסיפו לו שם, שאם הרוב קוראים לחתן או לכלה בשם המקורי, ומקצת אנשים שמעו על השם החדש שהוסיפו לה או לו בחולי, אף אם הם חותמים בשני השמות אין צריך לכתוב את שני השמות. ובן מאומץ, אם אין יודעים שהוא מאומץ, או שהוא מתבייש מכך, או שיש צורך מיוחד שלא לפרסם הדבר, מותר לקרוא לו בשם המאמץ. או שיכתבו שם החתן בלבד [ונכון עם שם המשפחה]. ומי שהוא בן לאב נכרי, יכתבו את שם אמו, כמו בשתוקי. וגר שאימצוהו שומרי תורה ומצוות, יכתבו בכתובה שם המאמץ ולא בן אברהם אבינו. [חופה וקידושין עמוד קטו]

ה

מנהג הספרדים לכתוב בכתובה תוארים על החתן והכלה, כגון: החתן היקר, חמד בחורים, מוכתר במדות, או השקדן בתורה וכו', עם הכלה המהוללה כלילת יופי ויעלת חן וכו'. [חופה וקידושין עמוד קיח]

ו

כותבים גם את שם ההורים, ואם אין יודעים את שם ההורים, כותבים את השמות של החתן והכלה לבד, ויש אומרים שבאופן כזה נכון שיכתבו לבסוף, או מעבר לדף, הסיבה שהשמיטו שמות ההורים. [חופה וקידושין עמוד קיח]

ז

אם האב בחיים כותבים שליט"א, או נ"י, או נר"ו. ואם טעה וכתב על אבי החתן שליט"א או נ"י, והתברר שאבי החתן כבר נפטר, יש לגרד בסכין את התיבה שליט"א או נ"י, ויכתוב ז"ל. ואין צריך לחתום ליד התיקון. [חופה וקידושין עמוד קיח]

ח

אחר שכתבו פלוני בן פלוני כותבים התואר, כמו הכהן הלוי אם הם כהנים או לויים. ואם לא כתב הכהן או הלוי הכתובה כשרה. [חופה וקידושין עמוד קיט]

ט

נהגו להוסיף גם את שם המשפחה. ויש שכותבים באופן כזה, החתן אליהו בן אריה למשפחת חיים. אך מנהגינו לכתוב אליהו בן אריה חיים, בלי תיבת למשפחת. ואין זה לעיכובא. אך בכלה בזיווג שני לא כותבים את שם המשפחה. [חופה וקידושין עמוד קיט]

י

יש שמקפידים שלא לכתוב ראשי תיבות בכתובה, אך בתיבות שאי אפשר לטעות בהם, כגון מוהר"ר אין קפידא כלל. ויש שכותבים בראש הכתובה ב"ה, ואין בזה כל קפידא. [חופה וקידושין עמוד קיט]

יא

אם החתן ספרדי יש להקפיד לכתוב כתובה ספרדית. ולכן מה שיש נוהגים לכתוב גם בכתובה של הספרדים כסף זוזי דחזו ליכי "מדאורייתא" הוא מנהג בטעות, וראוי ונכון לבטלו, וצריך לכתוב דחזו ליכי בלבד. ואם אין כתובה אחרת, יש למחוק תיבת "מדאורייתא". [חופה וקידושין עמוד קכ. יביע אומר ח"ג אהע"ז סימן יב. וסימן טז אות כט. וסימן יב אות ה]

יב

יש נוהגים שהעדים חותמים על הכתובה קודם הקידושין, אך מנהגינו שחותמים תחת החופה, לאחר הקריאה. [חופה וקידושין עמוד קכא]

פרק ו' - סדר עריכת הקידושין

א

יש נוהגים שהחתן והכלה מגיעים לאולם כל אחד בנפרד, לאחר שאין החתן נפגש עם הכלה שבוע ימים קודם החופה. ויש שאין מקפידים בזה, וכן המנהג אצלינו שהחתן הולך לבית הכלה קודם החופה, ומגיעים יחד לאולם, והכלה נכנסת למקום הנשים, והחתן למקום הגברים, עד לעריכת החופה. [חופה וקידושין עמוד קכב]

ב

יש שנהגו שאב החתן ואב הכלה אוחזים בידיו של החתן, זה מימין וזה משמאל, והולכים עמו אצל הכלה על מנת שהחתן יכסה את פניה בהינומא שיש אומרים שזו היא החופה. ולכן יש שמקפידים לקחת עמהם את העדים על מנת שיראו את כיסוי הרעלה. או שיכירו את הכלה אך אין מנהגינו כן, ולא נהגו אצלינו שהחתן עצמו מכסה את פני הכלה ברעלה, וממילא אף אם הספרדים רוצים לנהוג שהחתן יכסה את פני הכלה, אין צריך שיעשה כן בנוכחות עדים. [חופה וקידושין עמוד קכג]

ג

מנהג האשכנזים שהמלוים את החתן ואת הכלה אוחזים בידיהם נר מימין החתן ומימין הכלה. ואין מנהגינו כן. [חופה וקידושין עמוד קכה]

ד

אחר שהחתן כיסה את פני הכלה בהינומא, [שהוא הצעיף שעל ראשה משורבב על עיניה, למנהג האשכנזים וחלק מהספרדים כנ"ל], החתן הולך עם אביו ועם אב הכלה אל מקום החופה, ועומד תחת מקום החופה, ואחריו מגיעה הכלה עם קרובות משפחתה למקום החופה. [אולם מנהג זה של ליווי החתן על ידי אביו וכו' לא פשט אצל כל הספרדים]. [שם עמוד קכו]

ה

יש אומרים שהכלה עומדת לימין החתן. ויש שאין מקפידים בזה אחר החורבן. והנכון הוא לנהוג להעמיד הכלה לימין החתן. [חופה וקידושין עמוד קכו]

ו

יש שנהגו להניח אפר בראש החתנים קודם החופה. אך הספרדים לא נהגו בזה.[שם עמ' קכז]

ז

נחלקו הפוסקים מה היא חופה, ויש אומרים שהיא הייחוד שמביא החתן את הכלה לתוך ביתו, ויש אומרים שזו הכילה שהחתן והכלה עומדים מתחתיה. [חופה וקידושין עמ' קכח]

ח

טוב ונכון שקודם שיתחיל הרב לברך יזמין את העדים שיהיו קרובים למקום החופה, כדי שמיד לאחר הברכות והטעימה יהיו מזומנים לראות את נתינת הטבעת מהחתן על אצבע הכלה. וכן אם מחלקים את כל שבע הברכות לרבנים ותלמידי חכמים, טוב ונכון שיזמינו אותם מיד אחר קריאת הכתובה, כדי שכולם יהיו מזומנים לברך את שבע הברכות, ולא יהיה הפסק גדול בין הברכות. [חופה וקידושין עמוד קכח]

ט

מנהג הספרדים ועדות המזרח לערוך את החופה תחת קורת גג, ואינם מקפידים לעשותה תחת כפת השמים, ואין צריך לשנות ממנהגינו. [שם קכט. יבי"א ח"ג אהע"ז סימן י אות ד]

י

המנהג לפרוס טלית גם כשיש כילה מעל לחתן ולכלה. [חופה וקידושין עמוד קכט]

יא

יש נוהגים שהכלה קונה את הטלית לחתן. ומנהג זה לא פשט אצלינו הספרדים [רק לאחרונה]. ועל כל פנים בודאי שאין לגרום למחלוקת בעבור מנהג זה. [חופה וקידושין עמוד קל]

יב

ראוי ונכון להמנע בזמן הזה לערוך חופות בבית כנסת, לאחר שהמציאות הוכיחה שנכנסות לשם נשים בבגדים לא צנועים, ואשר בודאי אינם הולמים מקום קדוש כזה, ואין קדושת המקום נשמרת. אולם אם הנשים מקפידות לבוא בלבוש צנוע, וגם שומרים בהקפדה על ההפרדה בין הנשים לאנשים, שעדר עדר לבדו ישכון, וגם האנשים שומרים על קדושת המקום, מצד הדין אין כל מניעה לערוך חופה בבית הכנסת. [חופה וקידושין עמוד קלב. יביע אומר חלק ג' אבן העזר סימן י]

יג

כשעורכים חופה בבית הכנסת, יש להזהיר שלא להתנשק עם החתן וקרוביו לאחר החופה, שאין לנשק בבית הכנסת, להודיע שאין אהבה כאהבת המקום. וכמו כן ראוי לערוך את השולחנות עם הכיבוד מחוץ לבית הכנסת. ואין לערוך את סעודת נישואין או שבע ברכות בבית הכנסת, במשתה שיש בו יין. ומה שכתבנו להתיר לערוך חופה בבית הכנסת, היינו רק לענין החופה. [חופה וקידושין עמוד קלד. והנה ד"ז הובא בהלכות תפלה, בסי' צח, ומקורו משו"ת בנימין זאב, וראיתי לאחד שכתב, שהוא מדין תפלה, שאין זה מן הראוי לנהוג כן באמצע התפלה. אולם לא שם לבו לכך שבשו"ת בנימין זאב הביא הדין בהלכות ביהכ"נ. וזיל בתר טעמא להוכיח שאין אהבה כאהבת המקום ברוך הוא. ובזה נדחים דברי מי שכתב לחלוק על הילקו"י בד"ז מתוך הדקדק הנז', וזה אינו, וכמבואר. ודו"ק]

יד

קודם הקידושין יש למזוג יין לתוך כוס, שכבר פשט המנהג לברך ברכת האירוסין על היין. אך אין צריך למזוג מים על היין שבכוס. [חופה וקידושין עמוד קלח]

טו

המברך צריך לאחוז בכוס ביד ימינו, ויברך ברכת הגפן, ואם יש על ידו של המברך תחבושת או גבס, מותר לו לאחוז הכוס בידו אף שהתחבושת מפסיקה. אבל בימות החורף אם יש על ידו כפפות, מן הראוי שיוציאם בעת שמברך על הכוס. ומנהגינו לחתום הַגָּפֶן, ולא הַגֶּפֶן. וידגיש אות פ' של בורא פרי הגפן. ואחריה ברכת האירוסין. [חופה וקידושין עמ' קלח]

טז

נהגו שהרב מסדר הקידושין [או הגדול שבקהל] הוא מברך הן ברכת האירוסין, והן שבע הברכות שתחת החופה. [חופה וקידושין עמוד קלט. יביע אומר ח"ד אהע"ז סי' ז' אות ג]

יז

קודם שהרב יתחיל בברכתו יאמר לחתן ולכלה שיקשיבו לברכותיו, ויכוונו לצאת ידי חובה מדין "שומע כעונה", וגם הוא המברך מכוין עליהם להוציאם ידי חובת הברכות. ולכן עליהם להקשיב לכל הברכות ולא לדבר קודם הטעימה. וכן יזהיר אותם שלא יענו "ברוך הוא וברוך שמו" אחר הזכרת שם ה' שבברכות. ובדיעבד אם טעו וענו ברוך הוא וברוך שמו, יכולים לטעום אחר כך מהיין בלא ברכת הגפן. [חופה וקידושין עמוד קמ]

יח

המנהג הוא שהמסדר קידושין מברך גם ברכת הגפן, וגם ברכת "אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות וכו'", ואין מחלקין את הברכות לשני בני אדם. [חופה וקידושין עמוד קנה]

יט

על כל הקהל לעמוד בשעת ברכת האירוסין ושבע הברכות שתחת החופה, ונכון שהרב מסדר הקידושין קודם שיתחיל לברך יבקש מהקהל לעמוד על רגליו בעת הברכות. ואם יש אנשים שיושבים בעת ברכת האירוסין ושבע הברכות, יש ללמדם להועיל שעליהם לעמוד, ובפרט שכן מבואר בתיקוני הזוהר הקדוש. [ילקוט יוסף שובע שמחות חופה וקידושין עמ' קנה]

כ

במקום שיש ערבוביא בשעת החופה בין האנשים לנשים, אין הקהל צריכים לעמוד ולהתקרב למקום החופה ששם התערובת, אלא יעמדו על עומדם במקומותיהם בלא ערבוביא, מתחלת ברכת האירוסין עד סוף שבע ברכות. ועל כל פנים גם במקומות שיש ערבוביא של אנשים ונשים במקום החופה, בודאי שאין להמנע מלברך ברכת האירוסין וברכות הנישואין. [ילקוט יוסף שובע שמחות חלק א' חופה וקידושין עמוד קנו]

כא

מנהגינו לומר בנוסח ברכת האירוסין "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וציונו על העריות [ואין אומרים והבדילנו] ואסר לנו את הארוסות, והתיר לנו את הנשואות לנו על ידי חופה בקידושין, ברוך אתה ה' מקדש עמו ישראל על ידי חופה בקידושין". ויאמר בקידושין "בית" רפה בלא דגש, שישמע כאומר "וקידושין". ומכל מקום האומרים על ידי חופה וקידושין יש להם על מה שיסמוכו. וצריך לומר והתיר לנו את הנשואות "לנו", ומכל מקום אם אמר והתיר לנו את הנשואות, ולא אמר תיבת "לנו" אין מחזירין אותו. [ילקו"י חופה וקידושין עמוד קנו. יביע אומר חלק ה' אבן העזר סימן ו' אות ה]

כב

יש נוהגים לעזור למברך ולומר בקול רם "אלוקינו מלך העולם" בעת הברכות בחופה, ויש לבטל מנהג זה. [ילקוט יוסף שובע שמחות חלק א' חופה וקידושין עמוד קנט]

כג

יש שנהגו לקדש בבית, במעמד עשרה ובכללם הרב והעדים, וחוזרים ומברכים בחופה את ברכת האירוסין ו"שבע הברכות", בלא הזכרת שם ה', ואומרים ברוך אתה "השם" אלוקינו מלך העולם וכו'. ויש להזהירם שיאמרו אלוקינו בקו"ף, שגם בזה יש חשש הזכרת שם ה' לבטלה. [ילקוט יוסף שובע שמחות חלק א' חופה וקידושין עמוד קנט]

כד

מיד לאחר שהרב סיים לברך ברכת האירוסין, יטעם הרב מעט מן היין, ויתן לחתן לטעום, ואחר כך החתן יחזיר את הכוס למסדר הקידושין, והוא יתן את הכוס לאם הכלה [או לאחת מקרובותיה] כדי שתתן לכלה לטעום מעט מהיין. שאין זה נאה שהחתן יתן כוס

יין לכלתו, אחר שעדיין אינה אשתו עד לאחר החופה והיחוד. [ואפשר שגם שהחתן עצמו יתן את הכוס לאם הכלה, כדי שהיא תתן לכלה לשתות. ואין צריך בדוקא שהרב יתן הכוס ליד אם הכלה]. ומיד לאחר מכן החתן יתן את הטבעת על אצבע הכלה, בנוכחות עדים. [חופה וקידושין עמוד קס]

כה

אין צריך להחמיר להצריך שהחתן יטעם מהיין שיעור רביעית או רוב רביעית, אלא די בטעימה כל שהיא. ואם החתן או הכלה הפסיקו בדיבור כלשהוא בין ברכת מקדש עמו ישראל וכו' לטעימה, וכל שכן אם דיברו באמצע הברכה, אף על פי כן בדיעבד יטעמו מהיין, ולא יסתפקו בטעימת המברך. ויברכו ברכת בורא פרי הגפן ויטעמו. ואם דיברו לאחר שהמברך טעם, אינם צריכים לחזור ולברך. [חופה וקידושין עמוד קסא]

כו

יש לדאוג קודם החופה מבעוד מועד להכין יין בהכשר המפורסם שהוא יין הכשר לברכת הגפן, דהיינו שרובו יין ואין מערבין בו רוב מים. ואם לא היה שם יין אלא יין שהוא בהכשר הבד"ץ אף על פי שאין מברכים ברכות האירוסין והנישואין אלא על יין, מכל מקום יוכל לברך ברכת האירוסין והנישואין על יין זה. ויברך "שהכל נהיה בדברו". וכן אם אין שם יין כלל יברכו על שכר, כמו בירה לבנה, עראק, ויסקי. ובכל זה בתחלה יברך שהכל, ואחר כך יברך ברכת האירוסין. ואם אין שם לא יין ולא שכר, יברך את ברכת האירוסין לבד בלי כוס. אבל שבע ברכות לא יברכו אם אין שם יין או שכר. [שם עמוד קסג]

כז

כשמברכים שבע ברכות על השכר, מברך גם ברכת "שהכל נהיה בדברו", וגם ברכת "שהכל ברא לכבודו", ששתי ברכות אלו ענינים נפרדים הם. [חופה וקידושין עמוד קסז]

כח

לכתחלה אין לברך ברכת האירוסין אלא בעשרה מישראל גדולים. אולם אם אין שם עשרה, יכולים לברך ברכת האירוסין גם בלא עשרה. אבל ברכת חתנים, שהם שבע ברכות שאחר הקידושין, אין מברכים אותם אלא בעשרה גדולים, והחתן מן המנין. [שם עמוד קסז. יביע אומר ח"ב אבן העזר סי' ו. ושם אות ז' בהתחילו לברך שבע ברכות בעשרה ויצאו מקצתן אם ימשיכו הברכות]

כט

רב אשכנזי המסדר קידושין לאחד מתלמידיו שהוא ספרדי, יש לו לברך ברכות האירוסין, וכן ברכות הנישואין במבטא ספרדי, וכל שכן רב ספרדי המסדר קידושין לחתן ספרדי, שאין לו לשנות במבטא הברכות, וגם לא במבטא של שם ה', אלא יאמר

כפי מנהגינו, שם ה' בניקוד קמ"ץ הקרוב מעט לפת"ח, וכן מוכח מדברי רש"י, (ראה הגהות רבי יעקב עמדין ברכות מז.), ומדברי רבי אליעזר הקליר בפיוט לשבועות, ומדברי הרי"ף בברכות, ומדברי הרמב"ם (מורה נבוכים פרק סג). ומרבינו בחיי (ריש פרשת וירא), [חופה וקידושין עמוד קסט. וכך נהג הגרש"ז אויערבאך זצ"ל כשסידר קידושין לחתן ספרדי]

פרק ז' - נתינת הטבעת ליד הכלה

א

מיד לאחר שבירכו על הכוס וטעמו ממנו, יתן החתן את הטבעת לכלה ויקדשנה. ויש להקפיד שעדי הקידושין יתקרבו ויעמדו ליד החתן והכלה כדי שיראו את נתינת הטבעת מהחתן ליד האשה, ולא יעמדו מרחוק. [חופה וקידושין עמוד קעג]

ב

לכתחלה צריך שהמקדש והמתקדשת יראו את שני העדים. ובדיעבד די במה שהחתן והכלה יודעים שיש עדים לקידושין. [חופה וקידושין עמוד קעד]

ג

יש נוהגים שהחתן אומר לעדים "אתם עדי", ויש שסומכים על מה שקוראים להם שיהיו עדים, דהוי כאומר להם אתם עדי, ואין צריך שיאמר "אתם עדי". וכן הוא מעיקר הדין, שאין החתן צריך לומר אתם עדי, ומכל מקום טוב שיאמר אתם עדי לרווחא דמילתא. [שם]

ד

מסדר הקידושין צריך לצוות לעדים שישימו לב בכל מהלך הקידושין לראות את הקידושין ולשמוע את אמירת החתן בעת שנותן הטבעת. כי פעמים החתן אומר הרי את מקודשת וכו' בקול נמוך, וכן פעמים שמרוב דחק והצילומים אין העדים רואים היטב את נתינת הטבעת, וצריך ליזהר בכל זה, ולכן יש להעמיד את העדים בסמוך לחתן ולכלה כדי למנוע כל תקלה. [חופה וקידושין עמ' קעה]

ה

יש אומרים שהעדים צריכים להסתכל בפני החתן והכלה כדי שידעו מי המקדש ואת מי הוא מקדש. ולכן נהגו לגלות את פני הכלה ולהסיר המסוה והצעיף שעל פניה, כדי שהעדים יכירוה. ויש חולקים ואומרים שאין העדים צריכים לראות את פני הכלה, כיון שהכל יודעים מי היא הכלה. ובפרט במה שנהגו אצלינו שאין פני הכלה מכוסים אלא בבד דק ומחורר. וכיון שהוא מדרכי הצניעות, לכן רבים נהגו שלא להסיר את המסווה מעל פני הכלה גם בעת הקידושין. [ומטעם זה יש המצריכים את העדים ללכת קודם החופה עם החתן בעת שמכסה את פני הכלה בהינומא. אך כבר כתבנו שאין מנהגינו כן]. ולכתחלה יש לגלות

פני הכלה, אך לא יכריז על כך ברם קול בפני כל הצבור. [חופה וקידושין עמוד קעה. יביע אומר ד' אהע"ז סי' ה אות ו]

ו

עידי הקידושין יהיו נוכחים זה ליד זה באופן ששניהם כאחד יראו את מעשה הקידושין, ואם לא ראו זה את זה יש אומרים שהרי אלו קידושי ספק. לכן יש להקפיד בזה. [שם עמ' קעו]

ז

קודם נתינת הטבעת תסיר הכלה את הכפפות מעל ידה הימנית, כדי שהחתן יתן את הטבעת על אצבעה ממש. [חופה וקידושין עמוד קעז. יביע אומר חלק ה' אהע"ז סימן י' אות ג]

ח

על מסדר הקידושין להבהיר לחתן שיאמר כל הנוסח "הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל" קודם נתינת הטבעת לידי הכלה, ולא אחר נתינת הטבעת. [חופה וקידושין עמ' קעח. יביע אומר חלק ב' אבן העזר סימן ה' אות ג]

ט

אם עבר ונתן לה הטבעת קודם שאמר "הרי את מקודשת לי כדת משה וישראל", יחזור ויקח מידה הטבעת, ויאמר הנוסח הנ"ל, ואחר כך יתן הטבעת לידה. ואמנם יש מי שאומר שעדיף יותר לקדשה שנית בטבעת אחרת. אולם כיון שהדבר קשה להשיג בשעת החופה טבעת אחרת, וגם יש לחוש שיקדשנה בטבעת שאולה, לכן אין צורך להחמיר בזה, ויכול לקדשה באותה טבעת על ידי שיקח הטבעת מידה ויאמר לה ויחזור ויתן לה הטבעת. [שם קעט]

י

על הרב מסדר-הקידושין לברר שהעדים לא יהיו קרובים שום קירבה משפחתית לחתן או לכלה, וכן שלא יהיו קרובים זה לזה. אבל אם העדים קרובים לרב מסדר הקידושין, אין בכך שום מניעה. [חופה וקידושין עמוד קעט]

יא

וכן יש להקפיד שהעדים יהיו יראי ה' ושומרי תורה ומצוות, ולא חלילה מחללי שבת בפרהסיא ומגלחי זקנם בתער וכדומה. ורב המסדר קידושין בחתונה אצל חילוניים, יקח עמו עד כשר ויהיו הוא עצמו והשני, שני העדים. וטוב שתלמידי חכמים יהיו עדים. [שם קפ]

יב

קודם שהחתן יקדש את הכלה בטבעת, יקח הרב ממנו את הטבעת ויראה אותה לעדים, וישאלם אם הטבעת שוה פרוטה או לא. וישאל את החתן אם הטבעת הוא קנין כספו

שלו, ואינה טבעת שאולה. [ואמנם אף אם שילם על הטבעת בצ'יק אין זה מעכב]. [חופה וקידושין עמוד קפא]

יג

יש מי שאומר שטוב שהעדים יהרהרו תשובה שמא עברו עבירה שפוסלת אותם לעדות. ואין נוהגים כן, אלא כל שיש חזקת כשרות, אין צריך להזהירם להרהר בתשובה. ואין הדבר דומה לנתינת גט שמתירים אשת איש לעלמא, דבזה אין הכי נמי נהגו לומר לעדים שיהרהרו בתשובה, אבל בקידושין שאין כאן התרת אשת איש לעלמא, לא נהגו בדבר. [חופה וקידושין עמ' קפב]

יד

כבר נהגו היום לקדש בטבעת, ולא בכסף ממש, ויש לזה טעם. [חופה וקידושין עמוד קפג]

טו

אין מקדשין בטבעת עם אבנים טובות, [או יהלום], אלא אך ורק בטבעת חלקה. [שם]

טז

טוב לקחת טבעת מכסף טהור. ויש שמקפידים לקחת טבעת מרובעת שחללה עגול. אך כל זה אינו לעיכובא. [חופה וקידושין עמוד קפד]

יז

לאחר שהעדים ראו את הטבעת ואישרו שהיא שוה פרוטה, יקח החתן את הטבעת ביד ימין, ויאמר הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל. ואחר כך יתן הטבעת ביד ימין של הכלה באצבע הסמוכה לאגודל, או באמה, שהיא האצבע האמצעית. ואם נתן הטבעת באצבע אחרת, או ביד שמאל, אין זה מעכב. [חופה וקידושין עמוד קפד]

יח

אם אמר "הרי את מקודשת לי בטבעת זו", ולא סיים כדת משה וישראל, אין זה מעכב בדיעבד. [חופה וקידושין עמוד קפה. והיכא שלא אמר בטבעת זו, ראה ביביע אומר ח"ב אהע"ז סי' ה' סק"ב]

יט

אם קידש ואמר הרי את מקודשת בטבעת זו וכו', ודילג תיבת "לי", אם עדיין לא נתן את הטבעת, יחזור ויאמר כל הנוסח מלה במלה. ואם כבר נתן את הטבעת, מאחר והיו עסוקין בענין הקידושין חשיב כמדבר עמה על עסקי קידושיה דמקודשת אף אם לא אמר "לי". ומכל מקום לכתחלה יש להזהיר את החתן שיאמר מלה במלה, ולא ידלג שום תיבה. [שם עמוד קפו. יביע אומר ח"ו חאהע"ז סי' ו אות ג]

כ

אם הרב מסדר הקידושין מקריא נוסח "הרי את וכו'" לחתן, יש אומרים שלא יאמר תיבת "לי", אלא ילמד לחתן לומר מלה זו מעצמו. אולם אם החתן עם הארץ, יאמר לו הרב גם תיבת לי בשפה רפה. [חופה וקידושין עמוד קפו]

כא

יש לחתן ולכלה להבין את משמעות הדברים שאומר: הרי את מקודשת וכו', ושידע שנותן הטבעת לשם קידושין ולא לשם מתנה. וכן הכלה צריכה להבין שהטבעת ניתנת לה לשם קידושין. [ואם אמר הרי את וכו', באנגלית וכדו' הקידושין תופסים]. ולכן יש להזהיר את הכלה שתשים לב למה שהחתן אומר, ולא תשים כל מעיינה בצילומים. [חופה וקידושין עמוד קפז]

כב

אם החתן עבר ונתן את הטבעת לכלה קודם ברכת האירוסין, ואמר לה הרי את מקודשת וכו', אין לברך יותר ברכה זו, שכל הברכות כולן אין מברכים עליהם אלא עובר לעשייתן. ואין לקדש קודם מעמד החופה. [חופה וקידושין עמוד קפז. ובדין עובר לעשייתן בברכת אירוסין ראה בילקוט יוסף על הלכות ציצית. מהדורת תשס"ד סימן ח' הערה יט]

כג

מסדר קידושין שטעה ובירך על היין שהכל נהיה בדברו, במקום בורא פרי הגפן, ולא נזכר לתקן בתוך כדי דיבור, אין צריך לחזור ולברך הגפן, שעל הכל אם אמר שהכל יצא. [שם עמוד קפח]

פרק ח' - התעטפות בטלית בחופה

א

לאחר שהחתן קידש את הכלה יקח טלית חדשה ויברך עליה שהחיינו בלבד. ואם עורכים את החופה והקידושין קודם השקיעה, [כפי שהיה מנהג ירושלים] יברך החתן על הטלית גם ברכת "להתעטף בציצית", ואחר כך ברכת שהחיינו. וכיון שבירך להתעטף בציצית, יש אומרים שצריך להתעטף בה כמו שמתעטף בבוקר. ויש אומרים שדי בכך שנותן הטלית על כתפו, דנוסח הברכה אינו לעיכובא. [ילקוט יוסף על הלכות ציצית סימן ח' הערה לב, וסימן יח הערה י']. ואחר שיוריד הטלית על גופו יפרסו הטלית מעל החתן והכלה. ואם הטלית אינה חדשה, יברך רק ברכת להתעטף בציצית. ואם עורכים את החופה בלילה, והטלית חדשה, מברך שהחיינו בלבד, ובזה אין צריך להתעטף בציצית כמו שמתעטף בה בבוקר, אלא יברך ויתן את הטלית על כתפיו, או על ראשו, ומיד יפרסוה מעל לחתן ולכלה. [שם עמ' קפט]

ב
קודם שיברך שהחיינו יאמר לו הרב מסדר הקידושין שיכוין בברכת שהחיינו על הטלית החדשה, ויכוין לפטור בברכה זו את המצוה של הקידושין, וכן יפטור את הבגדים והכובע החדש שלובש ביום חתונתו. והדירה והריהוט החדשים, ועל הכלים השונים שרכש וקיבל מתנה עם נישואיו. [ועל הכלה שהיא חדשה בשבילו]. [חופה וקידושין עמוד קצא]

ג
בעת שפורסים הטלית מעל לראש החתן והכלה נהגו לומר "ויתן לך האלוקים מטל השמים וגו'". ויש המזמינים כהן שפורס ידיו מעל החתן והכלה ואומר ברכת כהנים. [קצב]

ד
יש להזהיר את ההמון שלא יעשנו סיגריה תחת החופה, שכל המעשן תחת החופה עונשו גדול לעולם הבא. [ובלאו הכי כבר נתבאר בכמה מקומות בילקוט יוסף, שאין לעשן סיגריה, על פי קביעת הרופאים בזמן הזה]. וכן יש להזהיר את ההמון שלא יתלוצצו תחת החופה, ויכבדו את המעמד הנשגב. [חופה וקידושין עמוד קצב]

ה
מה שיש נוהגים לברך את החתן והכלה תחת החופה, בפסוקים יברכך ה' וישמרך וגו', אין בזה שום חשש איסור של אמירת פסוקי הכהנים על ידי ישראל. וגם אין לחוש בזה משום מה שאמרו דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה. [חופה וקידושין עמוד קצז]

פרק ט' - קריאת הכתובה תחת החופה

א
אחר שפרסו את הטלית על ראש החתן והכלה, קוראים את הכתובה, [לאחר שסיימו את כתיבתה קודם שהחתן והכלה נכנסו לחופה], ומקדימים את הכתובה לנישואין, כדי שתהא מותרת לו גם מדרבנן, שהרי אין אשה מותרת לו עד שיכתוב לה כתובה. [חופה וקידושין עמ' רד]

ב
אף אם שכחו לקרוא הכתובה לפני ברכות הנישואין, יקראו אותה אחריהם. אבל אם קראו אותה לפני הקידושין אין צריך לחזור ולקוראה אחרי הקידושין. [חופה וקידושין עמוד רד]

ג
מעיקר הדין היה ראוי לקרוא את כל נוסח הכתובה מתחלה ועד סוף, ואולם נפוץ היום שמדלגים על קריאת חלק הטופס הקבוע, ומצאו לזה סמך נכון בהלכה. ואחר שקרא עד

עיקר ותוספת, "בר ממאתן דחזו לה, והעלם על עצמו כנכסי צאן וברזל" קורא, הדירה בארץ-ישראל, [או במדינה אחרת] ומדלג, וקורא מ"וקנינא מיד החתן הנז' וכו'" עד הסוף. [שם]

ד

הקורא את הכתובה יגביה קולו באופן ששני העדים והחתן, ולכתחלה גם עשרה אנשים, ישמעו היטב את קריאתו. [חופה וקידושין עמוד רה]

ה

אפשר לכתחלה לקרוא את הכתובה דרך רם-קול, ואין בזה כל מניעה. [חופה וקידו' עמ' רה]

ו

מנהגינו לקרוא הכתובה בניגון, כדי ליקֵר את המצוה, ולפי שבזה נמשך לב העומדים שם להאזין יותר. ויש קהלות שלא נהגו לקרוא את הכתובה תחת החופה, אלא אחר הקידושין העדים והחתן חותמים, ומוסר הכתובה ליד הכלה. [חופה וקידושין עמוד רה]

ז

נהגו מקדמת דנא לתת את קריאת הכתובה לחכם הקהל, או לחזן, אמנם כל זה כשהוא יודע לקרוא כמשפט. [חופה וקידושין עמוד רו]

ח

על הקהל לעמוד גם בשעת קריאת הכתובה, ולכבד את המעמד, ולא לדבר ולעורר רעש באותה עת. [חופה וקידושין עמוד רו]

ט

קודם קריאת הכתובה נוהגים להוסיף פסוקים של ברכה. ומה שנהגו לומר חצאי פסוקים יש להם על מה לסמוך. [וכן מה שאומרים הפסוקים בעל פה, יש להם על מה שיסמוכו]. [ילקוט יוסף שובע שמחות חלק א' מהדורת חופה וקידושין שנת תשס"ה, עמוד רו. וקצט]

י

מי שנתכבד לקרוא הכתובה וראה שלא נכתבה כראוי, אבל אינה פסולה, לא ישנה לקרוא כפי שצריך להיות כתוב, אלא יקרא דוקא כפי מה שכתוב. וקורא הכתובה שטעה בקריאה, אל יתקנו אותו השומעים, במקום שתהא לו או לחתן בושה. וכן אם הביאו בטעות כתובה של אלמנה, וכדומה, לא יפסיק את הקריאה באמצע, כדי שלא לגרום בושה לחתן ולכלה, אלא אחר שיגמרו קריאת הכתובה, יתקנו הטעות, ואחר כך יחתמו העדים וימשיכו בהמשך סידור הקידושין. ובעת שקורא ידלג הטעות ויקרא בע"פ כפי מה שצריך, שאין הקריאה לעיכובא, ורק אחר הקריאה יתקן כאמור. [חופה וקידושין עמוד רח]

יא

כשמגיע הקורא למילת "וקנינא" יעצור, ויושיט את המטפחת, או העט, לחתן לשם קנין. ואחר כך ימשיך לקרוא, ותוך כדי אמירת "וגם נשבע שבועה וכו'" יושיט ידו לחתן לשבועה, ולתקיעת כף. [וראה להלן סעיף כא עוד בדין שבועה חמורה]. [חופה וקידושין עמוד רח]

יב

אחר הקריאה העדים והחתן חותמים, כדי שתהיה חתימת העדים קודם גמר קנין החופה. ויש שמחתימים העדים קודם החופה, אך טוב לנהוג כנז'. [חופה וקידושין עמוד רח]

יג

די שהעדים יחתמו בשמם ושם המשפחה, [וכן נוהג מרן אאמו"ר שליט"א לחתום בשמו ובשם משפחתו בלא הזכרת שם האב]. או שיחתמו פלוני בן פלוני. [חופה וקידושין עמוד רט]

יד

יש שנהגו לכתוב את שטר הכתובה על קלף ובדיו, כדי ליפות את שטר הכתובה. אולם בודאי שאין זה לעיכובא, שהרי גם כתובה מודפסת שמוסיפים בה את שמות החתן והכלה, מקום עריכת החופה והזמן, וסך הכתובה, כשרה בפשיטות. ואדרבה יש אומרים שעדיף יותר שלא לכתוב.כתובה על ידי סופר בכתב אשורי. [חופה וקידושין עמוד רט]

טו

אם כותבים כתובה בכתב אשורי על ידי סופר מומחה, על החתן לשלם את סך הכתיבה והנייר. [חופה וקידושין עמוד רט]

טז

לא יחתמו על הכתובה כי אם עדים כשרים בלבד, אבל לא קרובי משפחה, אף אם יש שם ב' עדים כשרים, והקרובים הם בתוספת על העדים הכשרים. [חופה וקידושין עמוד רי]

יז

צריך להסביר לחתן שידע מה הם חיובי הכתובה, ועל מה חותמים העדים, כי יש חתנים שאינם מבינים את ענין הכתובה והכל בעיניהם נחשב כעין טכס בלבד, ועיניהם תלויות בצלם. ומכל מקום אין החתן נאמן לומר שלא הבין מה שכתוב בכתובה, אף על פי שאינו יודע לקרוא. וכדי למנוע טענות אלה, מן הראוי שמסדר הקידושין יבאר לחתן בקצרה את תוכן ותורף הכתובה, ועל מה החתן מתחייב. [חופה וקידושין עמ' רי. וראה שם ביאור של כל נוסח הכתובה]

יח
הבעל חייב מן התורה לדאוג למזונות האשה, כסותה, ועונתה. ומתחייב בעוד שבעה דברים מדרבנן, שהם עיקר כתובה שהוא בסכום של מאתים מנה לבתולה ומאה מנה לאלמנה, לכשיגרשנה. לרפאותה אם תחלה, לפדותה אם נשבית, לקוברה אם מתה, להיות ניזונת מנכסיו ויושבת בביתו כל חייה לאחר מותו כל זמן אלמנותה. ולהיות בנותיה ממנו ניזונות מנכסיו לאחר מותו עד שיתארסו, ולהיות בניה הזכרים יורשים כתובתה יתר על חלקם בירושה שעם אחיהם מאם אחרת. [חופה וקידושין עמוד רידּ]

יט
המנהג אצלינו שגם החתן חותם על הכתובה, [אף שאין זה מעכב]. מלבד חתימתם של שני העדים והרב מסדר הקידושין, ויש טעם לדבר. [חופה וקידושין עמ' ריד. יביע אומר ח"ג סי' יג אות ב]

כ
יש אומרים שחייב אדם להשכיר עצמו כפועל כדי להביא מזונות לאשתו. ויש חולקים ואומרים שאף על פי שיש על הבעל חיוב לפרנס את אשתו, אינו חייב להשכיר עצמו כפועל. וכן אין כופין את הלוה להשכיר עצמו כפועל לפרוע את חובו. [חופה וקידושי' עמוד ריז]

כא
בעת קריאת הכתובה כשמגיע הקורא ל"וקנינא מיד החתן וכו'", נותן לו מטפחת והחתן אוחז בצדה השני, ומגביה לשם קנין. ויש שמיד עם אחיזת החתן במטפחת, עוזבים אותה אצלו וחוזרים ולוקחים אותה. ונהגו שהמטפחת היא של מסדר הקדושין. ואם אין לרב מטפחת, יוכל לקחת מאחרים, או שיעשה הקנין בעט. ונכון שהרב מסדר הקידושין יאמר לחתן, בעת שאוחז במטפחת, שיאמר בפני העדים: מתחייב אני. [חופה וקידו' עמוד ריט]

כב
על החתן והעדים לחתום בשמם המלא, כדי שידעו הכל מי החתומים, שכל שלא הזכירו שמו במפורש אין לו תורת עד. [חופה וקידושין עמוד רכ]

כג
אם לא חתמו החתן והעדים מיד אחר קריאת הכתובה תחת החופה, יחתמו לאחר החופה, ואין בכך כלום. [חופה וקידושין עמוד רכ]

כד
המנהג אצל הספרדים שבעת קריאת הכתובה הרב מסדר הקידושין משביע את החתן בשבועה חמורה ובתקיעת כף, כפי הנאמר בכתובות שלנו. ומנהגינו מיוסד על פי דעת

מרן השלחן ערוך שקבלנו הוראותיו. ויש אומרים שכן המנהג מזמן הרמב"ם. וכן העידו על המנהג: הרדב"ז, המהרי"ט, המבי"ט מהר"י בן לב, המהרשד"ם, המהרימ"ט, המהר"ם אלשיך, מהר"ם חאגיז, המחנה אפרים, מרן החיד"א, ועוד. ולכן מה שיש כמה מראשי הישיבות האשכנזים הקוראים תגר על מנהג הספרדים בזה, ומונעים מהחתן לישבע מחמת חומר השבועה. אינם צודקים בזה כלל, אחר שמנהגינו מיוסד על אדני פז. וכל המשנה מהמנהג במקום שנהגו כדעת מרן, ידו על התחתונה, והרי זה כמזלזל בכבודם של הקדמונים. [חופה וקידושין עמוד רכ]

כה

אחר שהעדים והחתן חתמו על הכתובה, נותן מסדר הקידושין את הכתובה לאם הכלה, או לאחד מקרוביה, והם שומרים אותה בביתם, ולא בבית החתן והכלה. ואם מסרו הכתובה ליד אבי החתן, כדי שישמור אותה, אין בכך כלום. אך יותר טוב ליתנה לאם הכלה כנז', וכן המנהג. ויש שנהגו שהחתן נותן את הכתובה לכלה, ואומר לה: הרי זו כתובתך. ואחר כך נותנים את הכתובה לאם הכלה כנז'. [ואף שאין מנהג זה מעכב, מכל מקום לכתחלה ינהגו כן, וכן נוהג מרן האמו"ר שליט"א]. [חופה וקידושין עמוד רכה]

פרק י' - ברכות הנישואין שתחת החופה

א

לאחר שסיימו קריאת הכתובה ומסירתה לכלה, מוסיפים מעט יין [או מים] על הכוס שבירכו עליו את ברכת האירוסין, ומברכים שבע ברכות. והמנהג שאין מביאים כוס אחר, אלא מברכים את שבע הברכות על אותו כוס, לאחר הוספת מעט יין או מים על הכוס. [שם]

ב

אם החתן והכלה הם מחללי שבת בפרהסיא, יש להקפיד לברך על יין מבושל. ולכן רב מסדר קידושין ההולך לסדר חופה אצל חילוניים, טוב שיקח עמו יין מבושל. ואם לא השיג יין מבושל, ומסדר הקידושין נתן לחתן ולכלה לטעום, יביאו כוס אחר לברכות הנישואין, שמאחר שהם טעמו מהיין מה שנשאר בכוס נעשה יין נסך, וממילא אם הרב המברך ברכות הראשונות ירצה להחמיר לטעום מהיין, הרי יכשל בטעימת יין נסך. ומה שמוסיפים על הכוס מעט יין קודם ברכות הנישואין אין זה מתקן את היין נסך שבכוס. ולכן רצוי שבאופן כזה יביאו כוס שני לברך עליו ברכות הנישואין, [וכדי שלא לפגוע בבני המשפחה יסבירו להם שלכתחלה צריך כוס אחר ל"שבע ברכות"]. ומעיקר הדין אין צריך שיטעמו מהיין אחר ברכות הנישואין, כיון שברכת הגפן שמברכים אחר קריאת הכתובה אינה כדין ברכת הנהנין אלא כדין ברכות השבח, ומכל מקום בבחינת עצה

טובה עדיף שיקחו כוס אחר וימזגו שוב מהבקבוק לתוכו, וכך ינצלו מחשש איסור שתיית יין נסך. [חופה וקידושין עמוד רכו]

ג

ומכל מקום כבר נהגו להקל לתת לחתן מחלל שבת בפרהסיא לשתות מכוס היין, ואין לחוש בזה משום מה שנותן לחתן בידים לשתות יין נסך. [שהרי היין מתנסך עם נגיעת החתן ביין]. [חופה וקידושין עמוד רכו]

ד

מסדר הקידושין שבירך ברכת האירוסין, יכול לברך גם את ברכות הנישואין. ואף שבירך הגפן על כוס האירוסין, חוזר ומברך הגפן על כוס הנישואין. ויש אומרים שמנהג נכון וישר לכבד רב אחר בברכת הגפן וברכת "שהכל ברא לכבודו". אך העיקר כסברא ראשונה. [ילקוט יוסף שובע שמחות חלק א' מהדורת חופה וקידושין עמוד רכז]

ה

רצוי לברך הן ברכת האירוסין והן את שבע הברכות מתוך סידור או מתוך דף מודפס, כדי לומר את הברכות כהוגן בלי טעויות, ועוד כדי שהסידור יחצוץ בין עיני המברך לבין הנשים ההולכות בפריצות, המצויות לפעמים בחופה. [אלא אם כן המברך בקי בברכה בעל פה, ואין שם נשים בבגדי פריצות]. ונכון שלא לתת לברך למי שהוא זקן מופלג שטועה ומגמגם בברכות, אך אם הדבר יגרום למחלוקת יכבדוהו בברכה, ויעמוד אחד לידו לסייע בידו לומר הברכה כתיקנה. ורב המסדר חופה וקידושין בחופות שיש שם נשים ההולכות בפריצות, ואין בידו להכריחם לעטות עליהם צעיף, יברך בעצימת עינים, או שיביט בסידור. [חופה וקידושין עמוד רכח. יביע אומר חלק ג' חאו"ח סימן ז]

ו

אין מברכים שבע ברכות שתחת החופה אלא במעמד עשרה גדולים מישראל, וחתן מן המנין, וכן כשמברכים שבע ברכות אחר ברכת המזון [בסעודה שעורכים מיד אחר החופה], צריך שיהיו עשרה גדולים מישראל. ושבע ברכות הנישואין הרי הן כברכות השבח, ולכן מברך אותם חכם הקהל או השליח צבור. ואין ראוי שהחתן עצמו יברך ברכות אלה, לפי שהן שבח להשי"ת, וברכה לחתן ולכלה ולישראל. ואין ראוי שיברך אדם ברכה כזו לעצמו. והרמב"ם כעס על חתן שבירך ברכות אלו לעצמו. ולכן טוב שיברך אותם הגדול שבנמצאים. [ילקוט יוסף שובע שמחות חלק א' חופה וקידושין עמוד רל]

ז

מנהגינו לחלק את שבע הברכות הן בחופה והן בסעודה לתלמידי חכמים, להרבות כבודה של תורה, ואין בזה כל חשש, ואין צריך להחמיר בזה כלל. וכן נהגו כל גדולי רבני

הספרדים. אך ראוי שכל הרבנים המוזמנים לברך יעמדו סמוך למקום החופה, למעט בהפסק ככל האפשר. ויש מקומות שנהגו לכבד בברכה את קרובי המשפחה שאינם תלמידי חכמים, ובעת הברכה בולעים תיבות מחמת ההתרגשות, וראוי למנוע הדבר, וינהיגו שלא יברכו תחת החופה אלא רבנים ותלמידי חכמים המברכים כהוגן. [חופה וקידושין עמוד רלא. יביע אומר חלק ד' אהע"ז סימן ז]

ח

אם טעו והקדימו ברכת שמח תשמח לברכת שוש תשיש, בדיעבד אין הסדר מעכב, ואחר ברכת "שמח תשמח" יברכו ברכת "שוש-תשיש". וימשיכו כסדר. וכן הדין בברכות אחרות, שאין הסדר מעכב בהן בדיעבד. ואם חתמו בברכת שוש תשיש משמח חתן וכלה לא יצאו ידי חובה, שצריך לחתום משמח ציון וכו'. [חופה וקידושין עמוד רלג. ואם חיסרו ברכה אחת משבע ברכות כיצד יש לנהוג, ראה ביביע אמר חלק ד' חאהע"ז סימן ז אות א]

ט

אם חילקו את הברכות לתלמידי חכמים שונים, טוב ונכון שהרב שבירך ברכת הגפן בתחלת ברכות הנישואין, יטעם מהיין, אך לא יטעם מהכוס, שבכך פוגם אותו, אלא יטעם מהיין שבצלחת, וכדומה. ואם לא טעם, ימתין שם, ובסיום הברכות יטעם מעט מהיין, ולא ידבר [ולא יענה ברוך הוא וברוך שמו על הברכות] עד שיטעם. אולם כל זה אינו חיוב גמור מצד ההלכה, כי מעיקר הדין די בטעימת החתן והכלה. ולכן אין צריך להחמיר לשפוך מעט מהיין לתוך כף ידו ולשתות, שאין לתלמיד חכם לעשות דבר כזה בפני המון העם, אחר שמעיקר הדין אין צריך שיטעם. [חופה וקידושין עמוד רלה]

י

אין למברך ברכת "אשר ברא" להוסיף בחתימה "ומצליח". שאין זה בכלל מטבע הברכה שתיקנו חכמים. [חופה וקידושין עמוד רלו. יביע אומר חלק ה' אהע"ז סימן ו אות ה]

יא

גם הקהל השומע את הברכות שתחת החופה, אין לו לסיים בסוף בתיבת "ומצליח", אלא יענו אמן כמו אחר כל ברכה. [חופה וקידושין עמוד רלז]

יב

אחר סיום שבע הברכות המברך טועם מעט מן היין, [והאשכנזים אין נוהגים כן], ואחר כך החתן טועם מעט מן היין, והוא עצמו נותן לכלה לטעום. ואינם מברכים ברכת הגפן, כי מסתמא דעת המברך להוציאם, ובפרט לפי המנהג שלנו להזהיר את החתן והכלה לכוין לברכות. ואם הכלה טמאה החתן ימסור הכוס לאחת מקרובותיה שהיא תשקה

אותה, ולא יתן הכוס ליד הכלה, שאסור לבעל להושיט חפץ מידו לידה בזמן טומאתה, כמבואר בשלחן ערוך (יורה דעה סימן קצה סעיף ב'). [חופה וקידושין עמוד רלז]

פרק יא - מנהג שבירת הכוס

א

אחר סיום שבע הברכות החתן שובר כוס זכוכית, ויש להזהירו שישבור בעקב רגלו, ולא בכף הרגל, [כדי שלא יסתכן בחדירת זכוכיות לרגליו]. וקודם שישבור את הכוס אומר החתן" אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני, תדבק לשוני לחכי אם לא וכו'". ויש ששוברים את הכוס אחר הקידושין, קודם החופה. אבל מנהגינו ששבירת הכוס נעשית בסוף. [חופה וקידושין עמ' רלח. יביע אומר חלק ד חאהע"ז סימן ט]

ב

מנהג שבירת הכוס בגמר השבע ברכות שתחת החופה, נועד לשם עגמת נפש על חרבן בית מקדשינו, ולהעלות את ירושלים על ראש שמחתינו. ולכן אין להכריז "מזל טוב" מיד בעת שבירת הכוס, אבל ימתינו איזה רגעים אחר שבירת הכוס, ורק כאשר סיימו את מעמד החופה, אומרים לחתן ולכלה "מזל טוב", באופן שלא ייראה שאמירת מזל טוב קשורה לשבירת הכוס. [חופה וקידושין עמוד רלט. יביע אומר חלק ד' חאהע"ז סימן ט אות ג]

ג

אף על פי שלכתחלה נוהגים לשבור כוס של זכוכית, מכל מקום אם אין שם כוס זכוכית לשבירה, יכולים לקיים את המנהג בשבירת כוס חרס. [חופה וקידושין עמוד רמ]

ד

אם אין כוס זכוכית או חרס, יכולים לקיים המנהג אפילו בכוס יקרה, כמו קריסטל. אלא שלכתחלה יקח כוס זכוכית פשוטה. [חופה וקידושין עמוד רמ]

ה

אין צריך שהכוס יהיה של החתן קנין כספו. ויש לעטוף את הכוס היטב [עדיף בנייר כסף] כדי ששברי הכוס לא יכנסו ברגלי האנשים. [חופה וקידושין עמוד רמב]

ו

אין להקפיד לקחת כוס שהוא בלאו הכי סדוק וכדומה, אלא יכולים לקחת כוס שלם, שאין בזה בל תשחית. ואדרבה גדול אחד הרעיש על אותם שמביאים כוס פגום כדי לשברו. [ילקוט יוסף שובע שמחות ח"א חופה וקידושין עמוד רמב, יביע אומר ח"ד חאהע"ז ט' אות ב]

ז

מה שנהגו שהחתן שובר כוס בעת החופה, מנהג זה הוא בין בבחור ובתולה, ובין באלמון ואלמנה. וכן המנהג. [חופה וקידושין עמוד רמב. יביע אומר ח"ד סימן ט]

ח

אף על פי שאחר החופה הכלה מותרת לחתן, יש להזהיר את החתן והכלה לשמור על קדושה וצניעות ברבים, וכל שכן להישמר מכל מיני קירוב, וגם כאשר מצטלמים יזהרו בדבר, שאין לאדם להראות חיבה לאשתו ברבים. ומי שלא ידע דבר זה ולא נשמר בזה בעת חופתו, ישמיד התמונות שאינן צנועות, שלא יבואו אחרים להסתכל בהם. וגם אבי הכלה אין ראוי לו להתנשק עם הכלה ברבים. והרחק מן הכיעור והדומה לו. [שם עמוד רמב]

ט

על החתן להיזהר ולשמור על כל לילותיו, שלא יאבד אפילו לילה אחת בלא לימוד תורה, אם מעט ואם הרבה, ויקבע זמן ללימוד בביתו בכל לילה, והדבר יסייע בידו להקים בית נאמן בישראל מתוך שלום בית, אהבה ואחוה שלום וריעות. ומי שלא זכה להיות בן ישיבה, ילך בכל ערב לשיעורי תורה, ויקבע עתים לתורה בלימוד ההלכה. או לימוד גמרא אליבא דהלכתא. ועל האשה לסייע בידו לקבוע עיתים לתורה, שיש לה חלק וזכות בלימוד התורה של בעלה ובניה. [חופה וקידושין עמוד רמג]

פרק יב - ייחוד אחר החופה

א

המנהג פשוט אצל הספרדים ועדות המזרח שאין החתן והכלה מתייחדים אחר החופה, אלא רק לאחר סיום הסעודה בביתם. ואין לבן תורה ספרדי לשנות ממנהג רבותיו ואבותיו, שכבר כתבו גדולי האחרונים שמנהג מכוער הוא להתייחד מיד לאחר החופה. [ועוד, שאם עושים יחוד אחר החופה הכלה צריכה לכסות ראשה ולא מהני בפאה נכרית]. ואמנם יש מרבני האשכנזים הקוראים תגר על מנהגינו בזה, אך אינם משגיחים כי כך נהגו כל גדולי התורה וארזי לבנון הספרדים ויוצאי עדות המזרח מדורי דורות, ומנהג רבותינו בידינו. וכן כתבו כמה גדולים, ומהם: בנימין זאב, המשאת בנימין, שיורי כנסת הגדולה, שער המלך, נהר פקוד, זבחי צדק, ועוד. וכן הנהיגו ראשי ישיבת פורת יוסף מורינו הגר"ע עטייה, הגר"י צדקה, והגרב"צ אבא שאול זצ"ל. ולכן אין לבטל המנהג שלנו, וכל המשנה ידו על התחתונה, ומוציא לעז על הקדמונים. [ועיקר הטעם, שהרי מנהג העולם דחופת נדה מהני, ודלא כהרמב"ם ומרן, ועיקר היחוד על פי המנהג הוא פריסת הטלית מעל החתן והכלה, ובמקום מנהג לא אמרינן ספק ברכות להקל]. [חופה וקידושין עמוד רמח. ילקו"י על הלכות ציצית סימן ח' הערה ,,,, ירחון קול תורה סיון תשס"ג עמוד נח. יביע אומר חלק ה' אבן העזר סי' ח'. והיה מי שהעיר, שבמשאת בנימין וכנה"ג לא נתבאר דין זה. אולם לא הבין דברינו, שהרי בבנימין

זאב ובשאר הפוסקים הנ"ל הזהירו שביום שישי יעשו יחוד אחר החופה כדי שלא יקנה בליל שבת, ומבואר להדיא דבשאר הימים לא עשו יחוד אחר החופה. וזה פשוט]

פרק יג - כיסוי ראש לכלה

א

אין הכלה חייבת לכסות את ראשה מיד לאחר שבע ברכות שתחת החופה, מפני שעדיין דינה כארוסה עד אחר הייחוד, לפי מנהגינו שאין מתייחדים אלא לאחר הסעודה. אבל למנהג האשכנזים צריכה הכלה לכסות את שערות ראשה מיד לאחר היחוד. ובפרט לפי מנהגם שעושים יחוד מיד לאחר החופה. [חופה וקידושין עמוד רנג. יביע אומר חלק ד' חלק אבן העזר סימן ג'. וח"ה חיו"ד סי' ה'. וח"ו חאו"ח סימן יג אות ד]

ב

מעיקר הדין היה מקום להתיר לכלה לחבוש פאה נכרית בליל החתונה, לפי מנהגינו שאין עושים ייחוד אלא בסוף החתונה. אך למעשה אין ראוי להתיר לקנות פאה נכרית לצורך ליל החתונה, אלא אם רצון הכלה ללבוש פאה בליל החתונה [קודם היחוד], הנכון הוא שתשאיל פאה מחבירתה [או מסלון כלות] רק עבור ליל החתונה. ואם עשו ייחוד אחר החופה כמנהג האשכנזים, חייבת הכלה לכסות את ראשה כפי הדין מיד אחר הייחוד, ולא די בפאה נכרית. ומן הראוי לכל חתן שישפיע על כלתו עוד מלפני הנישואין, לבל תחבוש פאה נכרית, שמלבד הפוסקים הרבים שאסרו זאת, רבים מאותם רבנים שהקילו בזה יודו שבפאות נכריות שבזמן הזה אין הדבר מגדרי הצניעות לחבוש פאה נכרית. ולכן על החתן להרבות בדברים עם הכלה בענין זה, ויקרא בפניה את דברי רבותינו שאסרו חבישת פאה נכרית. [וכלה המתעקשת לחבוש פאה נכרית, יש להיוועץ עם מורה הוראה ספרדי אם לבטל השידוך]. [חופה וקידושין עמוד רנד]

פרק יד - מצות שמחת חתן וכלה

א

מצוה גדולה לשמח חתן וכלה ולרקוד בפניהם, ושכר המצוה גדול מאד. [חופה וקיד' עמ' רנח]

ב

יש שנהגו בירושלים שלא להביא אלא כלי שיר אחד. מפני חורבן העיר. ואין מנהגינו כן, וכן פשט המנהג כיום להביא תזמורת עם כלי שיר אף בירושלים. [חופה וקידושין עמוד רנט. יביע אומר חלק ה' חיו"ד סימן לא]

ג

מצות שמחת חתן וכלה היא לשבחם בדברים, או לרקוד בפניהם. ובחדא מינייהו סגי. [ילקוט יוסף שובע שמחות חלק א' חופה וקידושין עמוד רס]

ד

תלמיד חכם או אדם חשוב שעצם נוכחותו שם משמחת את החתן, מקיים בזה את המצוה. [חופה וקידושין עמוד רסא]

ה

גם מי שלא נהנה מהסעודה מצוה עליו שישמח את החתן והכלה. אך כל מי שנהנה מהסעודה ואינו משמח את החתן, מאחר שיש עליו חיוב לשמחו, עובר בחמשה קולות. [שם]

ו

החיוב לשמח חתן וכלה הוא בכל שבעת ימי המשתה, ולא רק בליל החתונה. [עמ' רסב].

ז

יש אומרים שאין כל מניעה להרכיב את החתן על הכתפיים. ויש שמקפידים בזה שלא להרימו על הכתפיים, אלא מגביהים החתן כשהוא יושב על גבי כסא. ואף על פי דהכי עדיף טפי, מכל מקום אם מרימים את החתן על הכתפיים אין צריך לגעור בהם. [שם עמ' רסג]

ח

אם החתן מוחל לו שלא ישמחנו, אינו עובר משום מה שאמרו: "כל הנהנה מסעודת חתן וכלה ואינו משמחו עובר בחמשה קולות". [שם עמ' רסד. יביע אומר ח"א או"ח סימן כז אות י]

ט

יש נוהגים שאם אחד ההורים של החתן או של הכלה הוא אבל תוך י"ב חודש לאב או אם, שעורכים את החתונה בלי תזמורת וכלי שיר. ואין מנהג זה נכון, וגם באופן כזה יש לערוך את החתונה עם תזמורת בשירים וריקודים ומחולות. ועל כל פנים הדבר פשוט וברור שאין להורים לדחות את החתונה של בניהם לאחר י"ב חודש, ואף אם החתן עצמו הוא בתוך י"ב חודש לאב ואם, אין לו לדחות את חתונתו עד שיעברו י"ב חודש, אלא מצוה עליו להינשא גם בתוך י"ב חודש, או אפילו בתוך שלשים יום, וצריך להביא תזמורת . ולשמוח ביום חתונתו וביום שמחת לבו. [ילקו"י שובע שמחות ח"א חופה וקידושין עמוד רסד]

י

אם אחד מההורים של החתן או הכלה הוא אבל תוך י"ב חודש, ואם לא יהיו נוכחים בחופה יגרום הדבר צער לחתן ולכלה, מותר להם להשתתף בחופה, אך לא יסעדו שם. [שם רסה]

יא

אין לאיש להתחפש לאשה, או ההיפך גם אם עושה כן לצורך שמחת חתן וכלה. [יביע אומר חלק ה' חיו"ד סימן יד אות ג. ילקו"י שובע שמחות ח"א].

יב

יש לאסור להזמין קוסם לשמחת חתן וכלה שעושה מעשה להטוטים באחיזת עינים על ידי קלות התנועה וזריזות מעשיו, וראה לעיל בהלכות כישוף. [חופה וקידושין עמוד רסח]

יג

הדבר פשוט וברור שלפי ההלכה אסור לרקוד ריקודים מעורבים בחתונה, אנשים ונשים יחד, [או מעגל של נשים ומעגל של גברים זה ליד זה], והעובר על זה גדול עוונו מנשוא. ואף המסתכלים בריקודים אלה לא ינקו מעון, אף על פי שיש מצוה גדולה לשמח חתן וכלה, אין לעשות מצוה על ידי עבירה, וכל שכן עבירה חמורה כזו. [חופה וקידושין עמוד רסט]

יד

חתן שחלק מבני משפחתו חילוניים, וחושש שירקדו ריקודים מעורבים, עליו לצוות לתזמורת שאם יתחילו בריקודים מעורבים יפסיק מיד את התזמורת. וראוי לכל חברי החתן שירקדו ביתר שאת וביתר עוז כדי למנוע ריקודים מעורבים. [חופה וקידושין עמוד רע]

טו

אסור באיסור חמור לנשים לרקוד לפני הכלה במקום שאין מחיצה. [חופה וקי' עמוד רעא]

טז

אם עושים צילום "וידאו" יש ליזהר שלא לצלם את ריקודי הנשים, כדי שלא להכשיל אחר כך את אלה שיחזו בצילומים. ואם בכל זאת צילמו את ריקודי הנשים, על הצלם לערוך את סרט הוידאו ולהפריד את הצילומים של הנשים בסרט נפרד. [חופה וקי' עמוד רעא]

יז

מה שנהגו אצל כמה מהאשכנזים לרקוד עם הכלה בהפסק מטפחת, אין להנהיג כן אצלינו. [ילקו"י שובע שמחות ח"א חופה וקידושין עמוד רעב]

יח
אסור לאנשים ללכת במחול [מעגל] עם הכלה בז' ימי המשתה. ובמקומות שנהגו כן לשמחת חתן וכלה, חובה קדושה לבטל מנהגן, שאין להתיר שום איסור לצורך שמחת חתן וכלה. [ילקו"י שובע שמחות ח"א חופה וקידושין עמוד רעב]

יט
כבר נהגו לברך את הכלה בשעת נישואיה במזל טוב, ואין בזה משום שאלת שלום לאשה. וכן מותר לברך ולהתפלל בעדה ואפילו בפניה, שאין זו אלא תפלה בעלמא, ולא שאלת שלום. [ילקו"י שובע שמחות ח"א חופה וקידושין עמוד רעג]

כ
כבר נתבאר שאף על פי שמעיקר הדין מותר לאב לנשק את בתו הכלה, וכן את בנותיו הגדולות, מכל מקום ראוי שלא יעשה כן בפרהסיא. ולכן מה שמצוי שאבי הכלה מנשק לבתו הכלה בפרהסיא, ראוי לבטל מנהג מכוער זה. [ילקו"י שובע שמחות חופה וקידושין עמוד רעג]

כא
חתן שיש לו קרובות משפחה שיודע שהן עלולות לנשקו אחר החופה, יכין עצמו לכך להתרחק מזה, [כדי שלא יהיה מופתע] ויסביר להן שהדבר אסור לפי ההלכה. וכן ימנע מלהושיט לנשים יד, ויש לעשות הכל בהסברה נאותה וברוח טובה. וגם הכלה אין לה להושיט יד לגברים. [חופה וקידושין עמוד רעג]

כב
תלמיד חכם השוקד על לימודו, יכול להמנע מללכת לסעודת שבע ברכות, כדי שיעסוק בתורה בהתמדה. ולא מבעיא שאם התחיל בלימודו שאין צריך להפסיק, אלא אף לכתחלה רשאי ללמוד ולא ללכת לסעודת מצוה. ומכל שכן בתלמיד חכם שמברר הדין הלכה למעשה, שאין לך מדה טובה הימנה, ולא שייך בכהאי גוונא להכלילו בכלל מה שאמרו חז"ל: שבעה מנודין לשמים ח"ו. ומכל מקום אם רואה שבהליכתו לשם יוכל לזכותם על ידי אמירת דברי מוסר, כדאי הוא שילך לשם. [חופה וקידושין עמוד רעד]

כג
אין לחתן לברך ברכת "אשר צג וכו'" בליל החתונה. [שם עמ' רעו. יבי"א ח"ו או"ח סי' כט אות א]

פרק טו - חופת נדה

א
כלה שפירסה נדה לפני הקידושין, מותר לחתן לתת טבעת הקידושין באצבע הכלה, ואין צורך לעשות שינוי לקדש על ידי זריקת הטבעת לידה, או על ידי שהכלה תפרוס

סודר על ידיה, אלא יקדשנה כנהוג, ומיד בגמר הקידושין יסלק ידו ממנה. וגם אין צורך לחזור ולקדשה לאחר שתטהר, ואדרבה אם חזר וקידשה מגרעות נתן, שיבואו לפקפק חס ושלום על הקידושין הראשונים. [חופה וקידושין עמוד רעו. יביע אומר חלק ה' אבן העזר סימן י' אות ד-ו]

ב

כלה שפירסה נדה ורק לאחר שבעת ימי המשתה טהרה מטומאתה וטבלה, אין לברך "שבע ברכות" אם עושים סעודה בליל הטבילה, ואפילו אם יש ב' פנים חדשות. ומיהו בזימון של אותה סעודה יכולים לומר שהשמחה במעונו. [חופה וקידושין עמוד רעח]

פרק טז - דיני שבע הברכות שאחר הסעודה

א

המנהג פשוט שמברכים שבע ברכות אחר ברכת המזון של הסעודה הראשונה שאחר החופה, אף על פי שאין האולם נחשב כבית חתנים ממש, לפי ששם נמצאים כל בני משפחת החתן והכלה, והשושבינין. [רדב"ז. ילקו"י חופה וקידושין עמוד רעט]

ב

לאחר סעודת הנישואין נכון להזהר ולברך ברכת המזון מיד, ולאחריה שבע ברכות, ורק לאחר מכן ישמחו את החתן והכלה בריקודים ומחולות. ויש לנהוג כן בפרט במקומות שיש חשש שחלק מן הקרואים ילכו לביתם וישכחו לברך ברכת המזון. ואם אין אפשרות לאורחים להמתין עד לסיום הסעודה ולזימון, ויש להם צורך גדול לילך קודם הזימון, נכון שיזמנו בקבוצה של עשרה, ואם אי אפשר, בשעה שבאים לאכול יכוונו שאינם רוצים לקבוע ולהצטרף עמהם לזימון, ויתחילו לאכול איזה רגעים אחריהם, ואז הם רשאים לברך לעצמם ולילך קודם הזימון. אבל שלא במקום צורך גדול, ראוי לכל אחד לחייב עצמו בזימון ובפרט אם יש עשרה. ואין לברך שבע ברכות אלא לאחר ברכת המזון. וכן בכל שבעת ימי המשתה, אין לברך שבע ברכות [או אשר ברא] אלא לאחר ברכת המזון, ואלה שנהגו לברך קודם, מנהג טעות הוא ויש לבטל מנהגן. [חופה וקידושין עמוד רעט. יביע אומר ח"ג אהע"ז סי' יא אות ו-ז. וח"ו ר"ס ט]

ג

החתן והכלה צריכים לאכול כזית פת בסעודה, שאם אינם אוכלים כזית פת, אין לברך שבע ברכות אחר הסעודה. [חופה וקידושין עמוד רפב. יביע אומר ח"ג אהע"ז סי' יא אות ו, וח"ו סי' ט]

ד

מי שלא אכל כזית פת אינו יכול לברך אחת משבע הברכות שבסעודה. וכן הדין בכל שבעת ימי המשתה. [חופה וקידושין עמוד רפב. יביע אומר ח"ג אהע"ז סימן יא אות ז]

ה

המנהג פשוט שמברכים שבע הברכות שלאחר הסעודה מיושב. [חופה וקידושין עמוד רפג. יביע אומר ח"ו אהע"ז סימן ח אות א]

ו

אין להפסיק בדיבור בין ברכת המזון לשבע ברכות. [חופה וקידושין עמוד רפג]

ז

בשבע ברכות שעושים אחר הסעודה יש להקדים קודם את הברכות, ואחר כך יברכו ברכת הגפן. [חופה וקידושין עמוד רפג]

ח

מנהג נכון וישר להביא את הכלה אצל החתן אחר ברכת המזון כדי לשמוע את שבע הברכות, ואחר שהחתן טועם מהיין נותנים לכלה לטעום. ומנהג זה יסודתו בהררי קודש, ונכון מאד לעשות כן, אבל אין זה לעיכובא. [חופה וקידושין עמוד רפג. יביע אומר ח"ו אהע"ז סימן ט]

ט

מותר להזמין לחתונה קרובי משפחה ושכנים אף אם הם חילוניים מחללי שבת בפרהסיא, שיש לשער שיבואו ויאכלו בלא ברכה תחלה וסוף, ובלא נטילת ידים. והנכון הוא שבעת שבעלי השמחה משלמים דמי קדימה לבעל האולם, יזכו את כל דברי המאכל לאורחים, שיש אומרים שבדברי מאכל שלו, אין איסור מסייע בידי עוברי עבירה. [שם עמו' רפז]

י

יש המקפידים להביא חלות מתוקות לסעודות של חתונה ובברית מילה שבהן משתתפים אורחים שאינם שומרי תורה ומצוות, ואשר חשודים שיאכלו בלא נטילת ידים ובלא ברכת המזון. אך יש להזהיר את המסובים יראי ה', שהחלות הן מתוקות ואין לברך עליהם המוציא וברכת המזון, אלא אם כן אוכלים מהחלות שיעור 216 גרם. ואפילו אם כל אכילתם הוא רק מהחלות, ללא לחם אחר, אפילו הכי צריך שיהיה השיעור הנז' כדי לברך המוציא וברכת המזון. ואם אוכל כשיעור הנז' נוטל ידיו בלא ברכה, והמברך על נטילת ידים יש לו על מה לסמוך, ומברך המוציא ולבסוף ברכת המזון. [חופה וקידושין עמוד רצא]

יא

חתן בזמן הזה חייב בקריאת שמע, גם בלילה הראשונה, ואין לפוטרו מטעם שטרוד במצוה. והוא הדין שחייב בתפילין ובתפלה. [חופה וקידושין עמוד רצה]

פרק יז - דיני שבע ברכות שבשבעת ימי המשתה

א

תקנו חכמים שהנושא אשה יעשה סעודה בנישואין כדי לשמח את הכלה. ובחור שלא נשא אשה מעולם, הנושא בתולה שלא נשאת מעולם, מצוה מן המובחר שיעשה סעודה בכל שבעת ימי המשתה, כדי שיברכו ברכת - חתנים אחר ברכת המזון. [שם רצז]

ב

מה שיש נוהגים שהחתן והכלה מיד לאחר החופה נוסעים לעיר אחרת למשך כל שבעת ימי המשתה, ובטלים משמחת החופה ושבע ברכות שבסעודות בהיותם טרודים במסעם ממקום למקום נדדו הלכו, ולא חפצו בברכה ותרחק מהם. וכבר קראו תגר על זה הגאונים האחרונים, שזהו עצת חטאים, ואיך ינצלו מאיסור קריבות לאחר ביאה ראשונה, ודרכי הצניעות מהם והלאה. ונכון להוכיחם ולהודיעם שהחתן והכלה צריכים שימור מן המזיקין. וגם מן היצר-הרע, אולי ישמעו וישובו. [חופה וקידושין עמוד רצח]

ג

מי שהוא אלמן שנשא בתולה, צריך לשמוח עמה שבעה ימים, בין לענין ברכה בין לענין עשיית מלאכה וכו'. וחתן בחור שנשא בעולת עצמו, יש להם שבעת ימי המשתה לשמחה ולברכה. אבל אלמן או גרוש שנשא בעולת עצמו, דינו כאלמון שנשא אלמנה, ויש להם יום א' לברכה, ושלשה ימים לשמחה. [חופה וקידושין עמוד רצט. יביע אומר חלק ה' חאהע"ז סימן יא]

ד

בחור שנשא אלמנה יש לו שבעה לברכה, ולכל הדינים. [חופה וקידושין עמוד ש]

ה

מי שהוא אלמון שנשא אלמנה, והתחילו ביום הראשון לסעוד סעודת המשתה, ונמשכה סעודתם בלילה, מברכים להם שבע ברכות על כוס ברכת המזון. אבל אם התחילו בסעודה בלילה שאחר הנישואין, אף שביום לא עשו סעודה כלל, אין מברכים ברכת חתנים בברכת המזון, שספק ברכות להקל. [חופה וקידושין עמוד ש]

ו

המנהג בארץ ישראל לברך שבע ברכות בסעודה שעושים בבית החתן במשך כל שבעת ימי המשתה, כשיש לפחות שנים שהם פנים חדשות, וכדעת הרמב"ם, וכמו שהעיד בשמו רבינו אברהם בן הרמב"ם בתשובה. [ושלא כמי שרצה לומר שדעת הרמב"ם שכל העשרה

יהיו פנים חדשות, דליתא]. ואין מברכים שבע ברכות אלא כשיהיו ג' תנאים הנז': סעודה שעושים בבית החתן עצמו, כשיש שם עשרה אנשים, ושתי פנים חדשות [וראה להלן בדין פנים חדשות בשבת]. אבל שלא בבית חתנים אין לברך אלא ברכת אשר ברא. [חופה וקידושין עמוד שא]

ז

כשעורכים סעודה בבית החתן, ומברכים שבע ברכות, (כשיש ב' פנים חדשות, ועשרה) לוקחים ב' כוסות, אחת לברכת המזון ואחת לשבע ברכות, ולאחר שהמזמן סיים ברכת המזון אינו מברך בורא פרי הגפן, אלא השני מתחיל לברך על הכוס שבידו ברכת "שהכל ברא לכבודו", ומסיים [הוא או אחרים] את כל ששת הברכות, עד "ברוך אתה ה' משמח החתן עם הכלה". ואחר כך הראשון שבירך ברכת המזון, מברך על הכוס שבידו "בורא פרי הגפן", ומכוין להוציא את השני, וטועמים, ומוזגים מכוס אחד לשני, ונותנים לחתן ולכלה. ומכל מקום אם בירכו את "שבע הברכות" על כוס אחת - יצאו ידי חובתם. [חופה וקידושין עמוד שה. יביע אומר ח"ו חאו"ח סימן מג אות ב]

ח

כשמברכים ברכת "אשר ברא" בלבד, כגון שאין עשרה, או שאין פנים חדשות, או כשעורכים סעודה שלא בבית החתן, מברכים ברכת המזון ו"אשר ברא" על כוס אחת, ואין צריך להביא ב' כוסות. [חופה וקידושין עמוד שז]

ט

כשעורכים סעודה לכבוד החתן שלא בבית החתן, מיד כשגמר המברך את ברכת המזון מברך תחלה "בורא פרי הגפן" ואחר כך ברכת אשר ברא, והמברך טועם, ונותן לחתן ולכלה לטעום. ולכן על המברך לכוין להוציא ידי חובת הברכות את החתן והכלה, וגם החתן והכלה יכוונו לצאת ידי חובת הברכות. ואין לחתן ולכלה לענות "ברוך הוא וברוך שמו" אחר הברכות, מאחר שהם טועמים מן היין. [חופה וקידושין עמוד שז]

י

אם כל המסובים אכלו פת הבאה בכיסנין [עוגה] אין לברך ברכת חתנים כלל. שאין מברכים ברכת חתנים אלא אחר ברכת המזון. ואם היו שם עשרה, ושבעה אכלו פת הבאה בכיסנין שיעור שאחרים קובעים עליו סעודה, שהוא שבעים ושתים דרהם [216 גרם], יכולים לברך שבע ברכות [כשקיימים התנאים הנ"ל]. ונכון שגם השלשה הנמצאים שם יאכלו על כל פנים כזית פירות וכיוצא, להצטרף עמהם. [חופה וקידושין עמ' שז. יביע אומר ח"ג אהע"ז סי' יא אות ו-ז]

יא
בסעודת "שבע ברכות" שעושים בשבעת ימי המשתה, נכון להקפיד שיהיו האנשים בחדר אחד, והנשים בחדר אחר. ועל כל פנים פשוט וברור שצריך להקפיד שלא ישבו גברים ונשים יחדיו בתערובת, וכל שכן כשיש שם נשים בלבוש לא צנוע. ומכל מקום המנהג פשוט שאומרים בזימון "שהשמחה במעונו" גם כשמסובים במקום נשים וגברים, ורואים אלו את אלו. [חופה וקידושין עמוד שח. יביע אומר ח"ג חאהע"ז סימן י אות ט]

יב
חתן וכלה שסידרו להם הקידושין ביום רביעי לפני השקיעה, אף על פי שהיחוד שלהם נעשה רק בליל חמישי, אינם יכולים לברך ז' ברכות אלא עד סוף יום שלישי שאחריו, שאז מסתיימים שבעת ימי המשתה. ומכל-שכן אם החתן התפלל ערבית מבעוד יום. [חופה וקידושין עמוד שט. יביע אומר ח"ה אהע"ז ז' אות ב]

יג
ומכל מקום אם התחילו בסעודה ביום האחרון של שבעת ימי המשתה, [באופן המבואר בסעיף יב], ונסתיימה הסעודה בזמן בין השמשות, יכולים לברך "שבע ברכות", כשהסעודה נערכת בבית החתן, ויש פנים חדשות ועשרה, או ברכת "אשר ברא" כאשר הסעודה נערכת שלא בבית החתן, או כשאין שם פנים חדשות [בבית החתן]. [חופה וקידושין עמוד שיא]

יד
אולם אם נסתיימה הסעודה בלילה, אין לברך שבע ברכות, או ברכת "אשר ברא". [שלא בבית החתן, או כשאין שם עשרה ופנים חדשות]. [חופה וקידושין עמוד שיא]

טו
חתן וכלה שהתחילו סעודתם ביום השביעי של שבעת ימי המשתה, וסיימו את הסעודה בלילה, יכולים לומר בזימון "שהשמחה במעונו". [חופה וקידושין עמוד שיב]

טז
חתן וכלה שסידרו להם קידושין ושבע ברכות ביום רביעי לפני השקיעה, והייחוד שלהם לא נעשה אלא בליל חמישי, על החתן להמנע מכל עשיית מלאכה עד לסוף יום רביעי שלאחריו. [חופה וקידושין עמוד שיב]

יז
והוא הדין לענין אמירת נפילת אפים ותחנונים בבית הכנסת שמתפלל שם החתן, שיש למנוע אמירתם לכבודו של החתן, עד לסוף יום רביעי שלאחריו. [חופה וקידושין עמוד שיב]

יח

אם חל ליל הסדר בתוך שבעת ימי המשתה, וסועדים בבית החתן, יש לברך את שבע הברכות על כוס של ברכת המזון, אבל אין להוסיף על הכוסות. ויש לברך בורא פרי הגפן מיד בסיום ברכת המזון, ואחר כך ברכת חתנים. ואם סועדים שלא בבית החתן, יברך "בורא פרי הגפן", ואחר כך ברכת אשר ברא [אם הם שלשה גדולים], ושותים בהיסבה. [שם עמוד שיג]

יט

המנהג אצל הספרדים בארץ ישראל שאם החתן סועד עם בני ביתו, ויש שם שלשה גדולים המזמנים, מברכים ברכת "אשר ברא" אחר ברכת המזון על כוס יין, וכן המנהג פשוט, ואין לחוש בזה לספק ברכות להקל. ואין צריך לברך על ב' כוסות, אלא אחר ברכת המזון יברך הגפן ואשר ברא. [ורק כאשר מברכים שבע ברכות מניחין ברכת הגפן לסוף]. [חופה וקידושין עמ' שיד. יביע אומר חלק ג' אהע"ז סימן יא אות ח]

כ

ואמנם אם אחד מהשלשה הוא קטן, אף על פי שמצטרף לזימון [כשהוא יודע למי מברכים] מכל מקום אין מברכים עליו ברכת "אשר ברא", אפילו הוא חשוב מאד בר אבהן ובר אוריין יניק וחכים. [חופה וקידושין עמוד שטו]

כא

בנוסח "אשר ברא" מנהגינו לומר כלשון הכתוב: "עוד ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה". אולם יש מדקדקים לומר: "מערי יהודה ומחוצות ירושלים". וכן מנהג יוצאי תימן. והאומרים כן יש להם על מה שיסמוכו. [שם עמוד שטז]

כב

בית הורי החתן אינו נחשב כבית חתנים, שהרי מיום החתונה בית הוריו הוא בית עראי שלו, ובית הקבע שלו הוא במקום שדר [אפילו אם דר רק בדירה שכורה, ואין לחתן בית משלו], ולכן אם עורכים שם סעודה בשבעת ימי המשתה, אין לברך שם "שבע ברכות", אף אם יש שם ב' פנים חדשות ועשרה, אלא יברכו הגפן ואשר ברא בלבד. [דמה שאנו מצריכים שיהיה בית חתן, היינו משום דשם יש לו שמחה יתירה, אבל בית אבי החתן אפילו אם יקנה לו הבית לאותו ערב, מ"מ אזיל הטעם שבשבילו מברכים ז' ברכות, ולכן אין בית הורי החתן כדין בית החתן]. [חופה וקידושין עמוד שטז]

כג

אשכנזי המשתתף בסעודת חתן וכלה ספרדיים, שלא בבית החתן, טוב שלא יברך את כל השבע ברכות, ואף על פי שמנהג האשכנזים לברך את כל ז' הברכות אף שלא בבית

החתן, כל שיש שם פנים חדשות ועשרה אנשים, מכל מקום כיון שהחתן הוא ספרדי, יש ללכת אחר מנהג החתן. ומיהו המברך אין מוחין בידו, ובפרט אם האשכנזי המברך הוא אחד הרמי"ם שהחתן למד אצלם בישיבה. ואם עברו ובירכו שבע ברכות גם שלא בבית חתנים, יש לענות אמן אחר הברכות, דמאחר ויש כאן ספק ספיקא, מועיל הספק ספיקא לענין עניית אמן, אבל לא לענין לברך. [חופה וקידושין עמוד שיז]

כד

כשמברכים ז' ברכות בבית החתן, (כשיש שם עשרה גדולים וב' פנים חדשות) אין צריך להרבות בסעודה בשביל הפנים החדשות. וכן אין צריך שהם יהיו אנשים חשובים או שהוזמנו במיוחד לסעודה, אלא אפילו אורחים שבאו לשם במקרה, חשיבי פנים חדשות. [שם עמוד שיח. יביע אומר חלק ג' אהע"ז סימן יג אות ה]

כה

כשעורכים סעודה בתוך שבעת ימי החופה בבית החתן, ויש שם ילד פחות מי"ג שנה ויום אחד, שהוא פנים חדשות שלא היה בחתונה, ועוד אחד גדול שהוא פנים חדשות, עם כל זה אין לברך "שבע ברכות". וכן הנשים, אינן בכלל פנים חדשות, שהרי אינן מצטרפות לעשרה. [חופה וקידושין עמוד שיח. יביע אומר חלק ו' אהע"ז סימן ט אות ב]

כו

אם היו האוכלים בסעודה אלה שלא שמעו ברכות הנישואין בחופה, מברכים בשבילם אחר ברכת המזון שבע ברכות כדרך שמברכין בשעת נישואין. ויש אומרים שאפילו היו בשעת חופה ושמעו הברכות, אם לא אכלו שם עד עתה מיקרי פנים חדשות ומברכים בשבילם שבע ברכות אחר ברכת המזון. וכן פשט המנהג. וכן אפילו אם אכלו בסעודה הראשונה שבחתונה, אם לא היו בשעת החופה, ולא שמעו את הברכות, מברכים בשבילם שבע ברכות, דפנים חדשות מיקרו. [חופה וקידושין עמוד שכ]

כז

יום פורים אינו נחשב לפנים חדשות. [חופה וקידושין עמוד שכ]

כח

שבת - חשיבא פנים חדשות, ולכן מברכים שבע ברכות בבית החתן [אבל לא בבית הוריו, כנ"ל] אף שאין שם פנים חדשות, כל שיש שם עשרה גדולים. אבל בסעודה שלישית אין לברך שבע ברכות, אף בבית החתן, אלא אם כן יש שם ב' פנים חדשות. [חופה וקידושין עמוד שכ. יביע אומר חלק ג' אהע"ז סימן יא אות ד'. וחלק ו או"ח סימן כח אות ו]

כט

אף אם סעדו בבוקר לחם בסעודה קלה, ועיקר הסעודה של היום עושים בסעודה שלישית אחר המנחה, אין מברכים "שבע ברכות" אלא אם כן יש פנים חדשות [ובבית החתן]. [חופה וקידושין עמוד שכא]

ל

אם אוכלים בשחרית מיני מתיקה [אחר הקידוש] ועוגות, ואחר כך עורכים שלחן של דגים ובשר ומיני תבשילין, בבית החתן, מברכים "שבע ברכות" כשיש שם עשרה. [שם עמוד שכב]

לא

אם סעדו סעודה שלישית של שבת עם החתן, ונתאחרה סעודתם עד צאת השבת, בתוך שבעת ימי המשתה (החופה) מברכים על הכוס שבע ברכות (בבית החתן וכשיש פנים חדשות). ומי שבירך ברכת בורא פרי הגפן יטעם וישתה רוב הכוס. ורשאים כל המסובים שכיוונו לצאת בברכת הגפן לטעום מהכוס. וכן אם מברכים ברכת אשר ברא בלבד, כגון שאין פנים חדשות, או בסעודה שלא בבית החתן גם כן יברך בורא פרי הגפן וישתה רוב הכוס גם אחר השקיעה במוצ"ש. [חופה וקידושין עמוד שכב]

לב

נהגו שהחתן סועד בחדר אחד עם הגברים, בסעודת שבע ברכות, והכלה בחדר אחר, וכשמגיעים לברכת המזון לברך ברכת חתנים, מביאים את הכלה אצל החתן עד סוף הברכות, כדי לברך בנוכחות החתן והכלה, ושגם הכלה תשמע את הברכות ותטעם מהיין. [ונכון יותר להושיב את הכלה מאחרי הדלת בפתח החדר, באופן שתשמע את הברכות]. ומכל מקום אין זה לעיכובא, ולכן אם החתן והכלה אכלו, והוצרכה הכלה ללכת אחר שסעדה, עם כל זה מברכים "שבע ברכות". [חופה וקידושין עמוד שכח]

לג

אם התחילו לברך שבע ברכות ויצאו מקצת מהעשרה, אם נשארו שם רוב, ובהם החתן והפנים חדשות, ממשיכים לברך את שאר הברכות. [חופה וקידושין עמוד שכט]

לד

נהגו העולם בסעודת "שבע ברכות" שהחתן אומר דברי תורה באמצע הסעודה, כדי שידעו הכל שאין כאן משום מה שאמרו "כל המשיא בתו לעם הארץ כאילו כופתה ומניחה לפני האריי". וברוב המקומות אין מניחים את החתן מלדבר, ומפסיקין אותו, ואין לגעור בנוהגים כן. ויש שנהגו לומר דברי מוסר וכיבושין לפני החתן והכלה ביום חופתם, עד שבוכים במרירות, אך כל זה קודם החופה, כדי שיחזרו בתשובה ביום

חופתם, אבל אחר החופה אין להגיד לחתן ולכלה דברי כיבושין, וחלילה להראות שום בכי ועצבות ביום החתונה. כי קדוש היום. [חופה וקידושין עמוד שכט]

לה

חתן שהזמין הקרואים שלו לסעוד ולשמוח, ואי אפשר לשבת בסוכה בהרוחה, נפטרים מן הסוכה. [חופה וקידושין עמוד שלא]

פרק יח - הנהגת החתן בשבעת ימי המשתה

א

חתן בתוך שנה ראשונה אינו רשאי להיעדר מביתו לנסוע לחוץ לארץ, ואם יש צורך נחוץ בכך יבקש רשות מאשתו, ויחזור בהקדם האפשרי. [חופה וקידושין עמוד שלג. יביע אומר ח"ד אהע"ז סי' ח אות ג]

ב

מותר לחתן לצאת לצורך פרנסתו לעיר אחרת בתוך שבעת ימי החופה, במחילת אשתו. [חופה וקידושין עמוד שלד. יביע אומר חלק ג' אהע"ז סימן יא אות יא. וחלק ד' אהע"ז סימן ח אות ג]

ג

אין ראוי לחתן להתעמק בלימודו בתוך שבעת ימי המשתה, כדי שיהיה מצוי לשמח את אשתו. ומכל מקום גם החתן חייב בתלמוד תורה בכל שבעת ימי המשתה, ועליו לעסוק בדברי תורה. [ועצה טובה לחתן בן ישיבה, שילמד בכל לילה בביתו בשנה הראשונה, ולא ילך ל"כולל ערב", והדבר מועיל גם לשלום בית]. [חופה וקידושין עמוד שלד. יביע אומר חלק ד' אהע"ז סוף סימן ח]

ד

חתן בתוך שבעת ימי המשתה שלו, חייב להתענות תענית צבור בכל ארבע הצומות, ואין לו לפרוש מן הצבור. חוץ מתענית אסתר. אולם אם התענית צבור חל להיות בשבת ונדחה ליום א', אין החתן צריך להשלים את התענית עד צאת הכוכבים, לרבות בתשעה באב, אלא יאכל אחר חצות היום, מאחר שיום טוב שלו הוא. ואם החתן ירצה להחמיר על עצמו ולהתענות בתענית דחוי, אינו רשאי. וכל שכן שאין לחתן להתענות תענית יחיד בכל שבעת ימי החופה, ואפילו אם נהג להתענות ביום פטירת אב ואם, ואירע יום פקודת השנה בשבעת ימי המשתה אין לו להתענות, ואפילו התרה אין צריך. [חופה וקידושין עמוד שלד. יביע אומר ח"ה חאו"ח סימן מ אות ו. וחלק א' או"ח סימן לד אות יא]

ה

חכמים תקנו שכל הנושא בתולה יהיה שמח עמה שבעה ימים, ולא יעסוק במלאכתו, ולא נושא ונותן בשוק, אלא אוכל ושותה ושמח עמה. ומכל מקום מותר לחתן לעשות מלאכת דבר האבד בתוך שבעת ימי המשתה, על ידי שהכלה תמחול לו. ולכן אם החתן

חושש שיפטרו אותו מהעבודה, והבעלים אינם מוכנים להתחשב בו וליתן לו חופשה לכל שבעת ימי המשתה, יבקש רשות ומחילה מהכלה, ויוכל לעבוד. [חופה וקידושין עמ' שלה. יביע אומר חלק ד' אהע"ז סי' ה]

ו

אם יש לחתן שותפות בחנות עם אדם אחר, מותר לשותף להמשיך לעבוד בכל שבעת ימי המשתה, [ואין זה דומה לאבל בתוך שבעת ימי אבלות, שעל השותף גם כן לא לעבוד]. [חופה וקידושין עמוד שלו. יביע אומר חלק ד' חאהע"ז סימן ח]

ז

מותר לחתן להסתפר בכל שבעת ימי המשתה. וכן בגילוח הזקן, שמותר לחתן להתגלח בכל יום בשבעת ימי המשתה. [חופה וקידושין עמוד שלו]

ח

מותר לכלה לכבס בגד על מנת ללבוש בתוך ימי החופה. וכן אם הכלה יש לה מקצוע של תופרת, מותר לה לתפור בגדים בתוך ביתה בימי חופתה להשתכר ולהרויח, בהסכמת בעלה החתן, ומכל שכן שיש אומרים שהכלה אינה אסורה כלל בעשיית מלאכה בימי חופתה. ולכן המיקל בזה לצורך יש לו על מה לסמוך. [חופה וקידושין עמוד שלז. יביע אומר ח"א אעה"ז סי' יא אות ה]

ט

ראוי להחמיר לעמוד בפני החתן בכל שבעת ימי המשתה. אך אין בזה חיוב מעיקר ההלכה, [אפילו אם עובר תוך ארבע אמותיו], אלא חומרא בעלמא. [חופה וקידושין עמוד שלח. יביע אומר חלק ו' אהע"ז סימן ח אות ב]

י

יש אומרים שעל החתן להמנע מלצאת יחידי מביתו אפילו למקום קרוב, בשעות הלילה. אבל בשעות היום אין צריך להקפיד בזה. ויש אומרים שבתוך בעיר אין צריך להזהר בזה אף בלילה, שהרי אינו יחידי, שיש אנשים בעיר. ובשעת הצורך שאין לו מי שילווהו, או שהליווי גורם ביטול תורה למלווה, יכול לצאת יחידי גם בלילה, בתוך העיר. ואם הולך עם הכלה, אפילו בלילה אינו צריך שום ליווי. [חופה וקידושין עמוד שלח]

יא

אין לחתן להמנע מללכת להתפלל ערבית בצבור בבית הכנסת בשבעת ימי המשתה, מפני שאין לו מי שילווה אותו. וכן אין לו להמנע מלהתפלל בבית הכנסת שחרית ומנחה כדי שלא לפטור את הצבור מאמירת וידוי, אלא עליו להשתדל להתפלל בצבור גם בשבעת ימי המשתה, אלא אם כן היה אנוס, ככל אדם הפטור מתפלה בצבור רק כשיש לו אונס. [ילקוט יוסף שובע שמחות חלק א' חופה וקידושין עמוד שלט]

פרק יט - עוד דינים הקשורים לשבעת ימי המשתה

א

משה רבינו תיקן להם לישראל שהחתן נוהג שבעת ימי חופה בשמחה ומשתה, ושמח את אשתו אשר לקח, ונחשבים אצלו כימים טובים, לפיכך אינו אומר בהם וידוי ונפילת אפים. וכשמתפללים הקהל בבית החתן, או כשהחתן בא לבית הכנסת להתפלל עם הצבור, כל הקהל אינם אומרים וידוי ונפילת אפים בכל שבעת ימי המשתה, לכבודו של החתן. אולם בשחרית של יום החופה, אף על פי שהקידושין והחופה נערכים בו ביום קודם שקיעת החמה, מכל מקום עדיין אין תורת חתן עליו, וצריכים לומר וידוי ונפילת אפים. אבל במנחה כשהיא סמוכה לחופה, ובפרט כשהיא במזמוטי חתן וכלה, אין לומר וידוי ונפילת אפים. [חופה וקידושין עמ' שמ]

ב

כלה הנמצאת בעזרת נשים, ואין החתן שם, אינה פוטרת את הקהל לומר וידוי ונפילת אפים. [ילקוט יוסף תפלה כרך ב' מהדורת תשס"ד סימן קלא עמוד,, חופה וקידושין עמוד שמא]

ג

כבר נתבאר לעיל שאם החופה והקידושין נערכים למשל ביום רביעי סמוך לשקיעת החמה, כמו שנהגו בירושלים, אף על פי שלענין שבע ברכות נשלמים שבעת ימי המשתה ביום שלישי עם השקיעה, מכל מקום לענין וידוי ונפילת אפים יש להקל שלא לאומרם ביום רביעי, עד סוף שבעה ימים מעת לעת משעת החופה והקידושין. [חופה וקידו' עמוד שמב]

ד

כשיש חתן בבית הכנסת [בתוך שבעת ימי המשתה], אין אומרים למנצח יענך ה' ביום צרה, ומזמור תפלה לדוד הטה ה' אזנך עננו וכו'. ואמנם בתעניות צבור אומרים סליחות כנהוג. אך מדלגים על הוידוי. וטוב שהחתן יצא לחוץ בעת הוידוי, כדי שיוכלו לומר גם וידוי. [שם שמד]

ה

בימים שאין אומרים בהם וידוי, אין אומרים בשבת במנחה "צדקתך צדק". אבל כשיש חתן או אבי הבן או סנדק בבית הכנסת, יש לומר צדקתך צדק כמו בכל שבת. [ילקוט יוסף תפלה כרך ב' עמ,, חופה וקיד' עמ' שמד. אלא דמ"ש להוכיח הדין מסדר טרוישׁ, הנה אחר העיון אין ראיה לנ"ד]

ו

אין אומרים "תיקון חצות" בבית החתן.[ילקו"י השכמת הבוקר הל' תיקון חצות. חופה וקידושין עמוד שמה]

פרק כ - דינים הקשורים לשבת חתן

א

מנהג האשכנזים שהחתן עולה לתורה בשבת שקודם החתונה. ועורך שמחה בשבת קודם החתונה. אך מנהג הספרדים ועדות המזרח שהחתן עולה לספר תורה ועורך שמחה בשבת שאחר החופה, כשהוא בתוך ז' ימי המשתה. [חופה וקידושין עמוד שמו]

ב

כשיש חתן בבית הכנסת בתוך שבעת ימי המשתה שלו, בשבת או ביום טוב, ורוצים להעלות לספר תורה עולים נוספים מקרובי וידידי המשפחה, לכתחלה טוב שהשליח צבור הקורא בספר תורה, יקרא לכל אחד מהעולים שלשה פסוקים חדשים, או יותר מעט, ויתחיל ויסיים בכי טוב, כדי שיוכל לקרוא בספר תורה קריאה חדשה לכל עולה נוסף. ואם בכל זאת מחמת ריבוי העולים נדחק לחזור על אותם פסוקים, רשאי לעשות כן אף לכתחלה, ואין בזה כל חשש של ברכה שאינה צריכה, שבמקום מנהג אין לומר ספק ברכות להקל. ובפרט שמנהג זה יסודתו בהררי קודש, שכן דעת רבינו האי גאון, הריב"ש, ומרן השלחן ערוך. ומכל מקום נכון מאד שלא להרבות עולים הרבה לספר תורה, ועל קרובי החתן וידידיו לוותר משום טורח ציבור. [חופה וקידושין עמוד שמו]

ג

כשיש שני חתנים בבית הכנסת, אף שהקטן חכם קצת יותר, עם כל זה אחר גדולת השנים אזלינן, זולת אם הוא בן הרב המרביץ תורה, שהוא קודם. אבל בן הגבאי אינו קודם. [שובע שמחות חלק א' חופה וקידושין עמוד שמז]

ד

יש מקומות שנוהגים להתפלל בצבור בבית החתן בשבת שבתוך שבעת ימי המשתה של החתן, ומביאים לשם מערב שבת ספר תורה, ומייחדים לו ארון באופן שיהיה לכבוד הספר תורה, כדי לקרוא בו בשבת. ויש לנוהגים כן על מה שיסמוכו. [חופה וקידושין עמוד שמז]

ה

יש מקומות שנהגו להוציא ספר תורה לכבוד החתן, בשבת שבתוך שבעת ימי המשתה, ולקרוא בו בברכות קריאת "ואברהם זקן". אולם ביום שאין מוציאין בו ספר תורה, אין להוציא ספר תורה במיוחד לקריאת פרשה זו. ובלאו הכי מנהגינו לקרוא פסוקים אלה מתוך החומש אחר שהחתן מסיים את פרשת עלייתו בספר תורה, וקוראים פסוק חומש, ופסוק תרגום. ואין לקרוא פרשת "ואברהם זקן" קודם ברכה האחרונה, אלא אחריה. [שמח]

ו

המנהג שבעת שהחתן עולה לתורה בשבת חתן, הנשים מעזרת הנשים זורקות סוכריות על ראש החתן, ויש להקפיד שהסוכריות יהיו עטופות היטב בנייר, כדי שלא יבואו לידי ביזוי אוכלים. [חופה וקידושין עמוד שמח]

ז

מותר לילדים קטנים לאסוף את הסוכריות מעל גבי הקרקע בשבת, ואין לחוש בזה לאיסור מעמר כלל. וכן המנהג פשוט. [ילקוט יוסף שבת כרך ה' דיני מעמר. חופה וקידושין עמ' שנא]

ח

מותר לזרוק לפני החתן והכלה פירות של ערלה, במקום שאין רפש וטיט והפרי של ערלה עטוף בנייר באופן שלא יבוא לידי בזיון, וכן מותר לשחק בפרי זה ולזורקו לפני חתן וכלה, ובתנאי שיכבדו את הפירות לאחר מכן. ובפירות רכים, כמו תאנים וכדו' אין לזורקן לפני החתן והכלה. [חופה וקידושין עמוד שנב. ילקוט יוסף הלכות ערלה פרק ב' איסור הנאה מפירות ערלה]

ט

אסור למחוא כף בשבת וביום טוב אף לצורך שמחת חתן וכלה. אבל על ידי שינוי, מותר. ומצוה רבה לבטל מה שיש נוהגים להכות בעת השירה בשבת חתן בכפות ומזלגות על כלי נחושת או בצלחת. [חופה וקידושין עמוד שנד. יביע אומר חלק ג' חאו"ח סימן יא אות ג].

י

אסור לנגן בכלי שיר או בתוף ומצלתיים, בשבת ויום טוב, אפילו לצורך שמחת חתן וכלה. ואפילו לדעת הרמ"א שכתב "ובזמן הזה אין אנו בקיאים לעשות כלי שיר, ואפשר שעל פי זה נהגו להקל" היינו דוקא לענין טיפוח וריקוד [לדעת הרמ"א], אבל לנגן בכלי שיר, חלילה להקל על ידי ישראל. [חופה וקידושין עמוד שנד]

יא

מעיקר הדין מותר לומר לגוי לנגן בכלי שיר בשבת חתן, לכבוד שמחת חתן וכלה. ובלבד שלא יהיו הכלי שיר פועלים על ידי חשמל או בטרייה. [חופה וקידושין עמוד שנה]

יב

אסרו חכמים לרקוד בשבת, גם בסעודה שחתן וכלה מסובים בה. והרואה ספרדי המטפח ומרקד בשבת, ראוי להעיר למוסר אזנו ולהודיעו שהדבר נגד דעת מרן שקיבלנו הוראותיו, וצריך להוכיחו בנחת, שאז דבריו יתקבלו. [ילקו"י שבת כרך ה'. חופה וקידושין עמוד שנו]

יג

ומכל מקום אפשר להקל על ידי הליכה במחול בלבד, בשירות ותשבחות, והמחמיר גם בזה תבוא עליו ברכה. [ילקו"י שבת ה'. חופה וקידושין עמוד שנח]

יד

יש להזהיר את הצבור שלא לשפוך מי ורדים וריח טוב על בגדי האנשים בשבת חתן. ויש נוהגים שבעת עליית החתן לתורה, בשעה שמשוררים לכבודו, מזלפים על ידי האנשים ריח טוב, ויש להזהר שלא יזלפו על המטפחות, וכן יזהרו להפסיק מלזלף ריח טוב מיד כשהחתן מתחיל בברכתו על הקריאה בתורה. [חופה וקידושין עמוד שנט]

טו

כבר נהגו ליתן מתנות לחתן ולכלה, ומנהג זה יסודתו בהררי קודש. אך אסור לשלוח מדמי פירות שביעית מתנה לחתן ולכלה לאחר שהם שלחו לו כשהיה חתן, כיון שהוא מוכרח לשלוח עתה כפי המנהג והנימוס, ונראה כאילו פורע חובו מדמי שביעית. [חופה וקידושין עמוד שנט. ושם בהערה מתי מותר לתת מתנה בשבת. ומה המקור ליתן מתנות לחתן ולכלה]

טז

מה שנוהגים בכמה מקומות לערוך את הסעודה של שבת חתן בגינה, לכתחלה אין ראוי לנהוג כן. ואם עורכים שם את הסעודה, יש להזהיר את הסועדים שאסור ליטול ידיהם על העשבים או על הזרעים, שאף שאינם מתכוונים להשקותם, מכל מקום פסיק רישיה הוא ואסורה. וגם בגינה של חבירו אין להתיר בזה. [ילקו"י שבת כרך ה. חופה וקידושין עמוד שס]

יז

מה שנוהגים שהחתן שולח מערב שבת זר פרחים למשפחת הכלה, יש ליזהר שאם הפרחים והשושנים ניצניהם סגורים ועלולים להיפתח במים, שאין ראוי ליתנם לכתחלה בשבת לאגרטל שיש בו מים, אפילו אם היו בתוך המים מערב שבת, והוציאם בשבת כדי להריח בהם. אבל אם השושנים והפרחים נפתחו, מותר ליתנם בשבת לאגרטל שיש בו מים. והמחמיר בשושנים גם באופן שנפתחו כבר, תבוא עליו ברכה. ועצי בשמים וענפי הדסים מותר ליתנם בשבת אף לכתחלה לתוך אגרטל שיש בו מים, וגם מותר ליתן מים לתוך האגרטל, ולתת בתוכו את ההדסים והבשמים. ומכל שכן שמותר להוסיף מים בשבת בתוך האגרטל. [ילקו"י שובע שמחות ח"א חופה וקידושין עמ' שסב]

יח

בשבת חתן, אם רצפות הבית נתלכלכו עקב ריבוי האורחים, מותר לכבד את הבית בשבת במטאטא, אפילו עשוי מענפי אילן יבשים שאינם נכפפים, ובודאי נשבר מהם בעת הטיטוי. אבל בקרקע שאינה מרוצפת אין להקל אלא על-ידי גוי. ולדעת הרמ"א יש

להחמיר שלא לטאטאות את הבית אפילו במרוצף. אבל על-ידי גוי יש להקל בכל ענין, בין בבית מרוצף ובין שאינו מרוצף. ויש שהקילו בזה גם לאשכנזים אף על-ידי ישראל, ואין לחוש שמא יבואו לטאטאות בית שאינו מרוצף ואז ישוו גומות, דכיון שבזמן הזה כל הבתים שבעיר הם מרוצפים אין לגזור בית מרוצף אטו בית שאינו מרוצף. וכן עיקר. [ילקו"י שבת כרך ה'. ילקו"י שובע שמחות חלק א' חופה וקידושין עמוד שסד]

יט

בשבת חתן, אם הרצפות נתלכלכו באופן שאי אפשר לנקות על ידי מטאמא בלבד, מותר לשפוך על מקום הלכלוך מעט מים מכלי, ולנגב המים במגב [מקל-גומי]. [חופה וקידושין ילקו"י שובע שמחות ח"א עמוד שסז. ילקוט יוסף שבת כרך ב' עמוד פח]

פרק כא - דין אבלות בחתן, ראה לעיל עמוד תתקעא.

א

אבל בתוך י"ב חודש לאב ואם הנושא אשה, מותר לתת לו מתנה, דאף שהוא אסור בשאלת שלום, מכל מקום לא אסרו ליתן לו מתנה, ובפרט אם נותן סכום כסף לעזור לו בהקמת הבית. [ילקו"י שובע שמחות ח"א חופה וקידושין עמוד שעז]

ב

כלה הנמצאת בתוך שנת אבל לאביה או לאמה, מותר לחתן לשלוח לה מתנות קודם החתונה, והוא הדין להיפך. [ילקו"י שובע שמחות ח"א חופה וקידושין עמוד שעז]

ג

חתן שהוא בתוך שלשים יום לאבלו, שלא קיים פריה ורביה, שמותר לו להתחתן בתוך שלשים לאבלו, מותר לו להסתפר ולהתגלח ביום חופתו, וכן בשבעת ימי המשתה מותר לו להסתפר ולהתגלח, ואפילו הוא אבל על אביו או על אמו. [חופה וקידושין עמוד שעז]

ד

חתן שהוא בתוך שלשים יום לאבלו, מותר לו להביא תזמורת ולעשות ריקודים ומחולות, לכבוד החתן והכלה כנהוג, שעיקר שמחה בכלי שיר, וכמבואר בפוסקים, ומעבירים את המת מפני הכלה. [ילקו"י שובע שמחות ח"א חופה וקידושין עמוד שעח]

ה

בחור רווק שלא קיים עדיין מצות פריה ורביה, ואירע לכלתו אבילות, מותר לו לישאנה אף בתוך שלשים יום לאבלה, אבל לא בתוך שבעה, ואפילו אם אין לו הפסד ממון אם ימתין. וכן חתן בתוך שלשים לאבלו על שאר קרובים, או בתוך י"ב חודש לפטירת אב ואם, מותר לו לישא אשה לקיים מצות פריה ורביה, ומותר לו להביא תזמורת לחתונה, משום מצות שמחת חתן וכלה. [ילקו"י שובע שמחות ח"א חופה וקידושין עמוד שעט]

ו

אשה אבלה תוך שבעת ימי אבלות שבתה נכנסת לחופה, מותר לאמה להשתתף בחופה, ואין לדחות בשביל זה את החתונה של הבת, או הבן. ויכולה האבלה להחליף את בגדיה העליונים בבגדי שבת, אפילו שהיא בתוך שבעה, כדי להשתתף בחופה, ומיד לאחר החופה תחזור לביתה להמשיך לישב שבעה. וכן אם אבי החתן או הכלה נמצא בתוך שבעה ימי אבלות, יכול להשתתף בחופה בלבד, כדי שלא לגרום ח"ו לדחיית החתונה. [ילקו"י שובע שמחות ח"א חופה וקי' עמ' שפא]

ז

הורים של חתן וכלה הנמצאים בתוך שנה לפטירת אב ואם, שאם לא יהיו נוכחים בחתונת בניהם הדבר יגרום לצער רב לחתן ולכלה, יכולים להקל להשתתף בחתונה של בניהם, ולהיות נוכחים בעת החופה, ולאחר מכן. ואין להורים לדחות את חתונת בתם או בנם עד שיסיימו את הי"ב חודש שלהם על האב ואם, אלא אדרבה מצוה עליהם לזרז את החתונה, ומה' ישאו ברכה. וראה לעיל הלכות אבלות דין אבל אסור בשמחה. [שם עמוד שפב]

ח

והוא הדין בזה לסבא וסבתא של החתן או הכלה, שאירע להם אבל של אב ואם, והם בתוך י"ב חודש לפטירתם, שרשאים להכנס לבית השמחה ולסעוד שם עם המסובים, שבני בנים הרי הם כבנים. [חופה וקידושין עמוד שפד]

ט

חזן שהגיע מחוץ לארץ כדי לערוך חופה וקידושין לבן אחיו, העומדים להערך ביום ג' בערב, וביום ראשון נפטר אחיו של אותו החזן, ונקבר בו ביום, אסור לאותו חזן לצאת מביתו כדי לערוך חופה וקידושין לבן אחיו. [חופה וקידושין עמוד שפד]

י

חתן בתוך שבעת ימי המשתה שלו, שחל יום פטירת אביו או אמו בימים אלה, אין לו להתענות, שיום טוב שלו הוא, ואפילו אם נהג כמה שנים להתענות ביום פטירת אביו או אמו, כשהוא חתן לא יתענה. ואין צריך התרה. והוא הדין לחתן בר מצוה שחל יום פקודת השנה של אביו, ביום שנעשה לבר מצוה, שפטור מלהתענות. [חופה וקידושין עמוד שפה]

הלכות אישות

סימן כא - להתרחק מן העריות

א

אסור להסתכל אפי' באצבע קטנה של אשה כשמתכוין ליהנות ממנה. אבל אם אינו מסתכל בה דרך הנאה אלא רק באקראי בעלמא, אין בזה איסור מצד הדין. [אוצר דינים מהדו"ק עמוד שנב]

ב

יש אומרים שאסור לאשה להסתכל על איש לשם חימוד, אף שהוא אינו יודע כלל בהסתכלותה. [אוצר דינים לאשה ולבת עמוד שנב. יביע אומר חלק א' חאו"ח סימן ח ובמילואים]

ג

אין להתיר לאשה לגרוב גרבי ניילון שקופות, שהבשר נראה דרך הגרביים. וחייבת לכסות את השוק והירך בגרביים שאינן שקופות כלל, או צבעוניות, ואין להקל בזה כלל. [שם עמוד שנג. יביע אומר חלק ו חיו"ד סימן יד אות א]

ד

אסור באיסור גמור לבנות ישראל ללכת בחצאיות קצרות, שמלבד שעוברות בכך על איסור חמור של פריצות וגירוי היצר הרע, יש בזה גם לאו מן התורה, משום "בחוקותיהם לא תלכו". והלובשות חצאיות למעלה מן הברך, צריך להשפיע עליהן בדרכי נועם להתלבש בצניעות. [אוצר דינים לאשה ולבת עמוד שנד. יביע אומר חלק ו' חלק יורה דעה סימן יד אות א]

ה

אסור באיסור גמור לנשים (גם רווקות) לצאת ברחובות העיר בחולצה בלי שרוולים או בשרוולים קצרים, שהוא איסור חמור ביותר. וחובה קדושה על הרבנים לפרסם ברבים חומר האיסור. והמוכר בגדי פריצות כאלה עובר על לפני עיור לא תתן מכשול. ורק אם יש לתלות שתוכל להשתמש בשמלה כזאת בהיתר, כגון שתלבש מתחתיה חולצה עם שרוולים, אפשר להתיר למכור, ולכן אם רואה שבאה בבגדי פריצות, לא ימכור לה. [אוצר דינים מהדו"ק עמוד שנז. יביע אומר חלק ו' חי"ד סימן יד אות א. וחלק ג' אבן העזר סימן כא אות יב]

ו

מעיקר הדין מותר לאשה לגלות חלק הזרוע שבין כף היד למרפק, באופן שהמרפק עצמו מכוסה. והמחמירות שלא לגלות עד כף היד, כדרך בנות ישראל הצנועות, תבוא עליהן ברכת טוב. [אוצר דינים מהדו"ק עמוד שנח. יביע אומר חלק חיו"ד סימן יד אות א]

ז

אסור להורים להלביש את הבנות הקטנות בלבוש בלתי צנוע, בשמלות קצרות ביותר ובלי שרוולים, ואף על פי שיש אומרים שעד גיל שמונה שנים אין בהן דין טפח באשה ערוה, מכל מקום חייבים ההורים לחנכן שיתנהגו בצניעות. ומכל שכן שאין נכון כלל להביאם כך לבית הכנסת, בלבוש לא צנוע, אלא יש לשלוח אותן לעזרת הנשים. [אוצר דינים לאשה ולבת מהדו"ק עמוד שם. ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שלב]

ח

אשה נשואה חייבת על פי הדין לכסות את ראשה, ואין לה לצאת לרה"ר כששערה מגולה. ועל פי הדין מותר לאשה נשואה לילך בביתה בגילוי ראש (כשאין שם אנשים זרים), אבל ראוי מאד לנהוג שלא לילך גם בבית בגילוי ראש. [אוצר דינים מהדו"ק עמוד שנט]

ט

פשט המנהג שבנות רווקות הולכות בגילוי ראש ברשות הרבים, שמעיקר ההלכה אשה שאינה נשואה אינה חייבת בכיסוי ראש. ורק בעת שמתפללות או מברכות ומזכירות שם שמים, תכסנה ראשן. [אוצר דינים מהדו"ק עמוד שסא. יביע אומר ח"ד אהע"ז סי' ג'. וחלק ה' סימן ה אות ב]

י

אין להתיר לאשה נשואה לצאת בפאה נכרית לרשות הרבים, ויש לאסור בזה בכל תוקף. ובפרט בדורות שלנו שעושים את הפאות במומחיות רבה עד שלא ניכר כלל אם אלו שערות טבעיות או פאה נכרית, ולא לכיסוי כזה נתכוונו חז"ל שהצריכו כיסוי הראש באשת איש. ומכל שכן שיש לאסור בזה לספרדים ובני עדות המזרח, מאחר שכל גאוני ספרד המפורסמים פסקו לאסור בזה, והעידו שבמקומותינו לא נשמע מעולם מנהג כזה. ורק לאחרונה החלו נשים ספרדיות ללבוש פאה נכרית בהשפעת המורות והחברות שלהן. וצריך להבהיר להן, שכל גדולי התורה מעדות המזרח לא התירו לנהוג כן, ואין לשנות מהמנהג. ולמה שלא יחושו להחמיר בדבר כזה חמור. ואף בפאה וכובע ראוי להחמיר. וכל בעל ישפיע על אשתו רק בדרכי נועם ושלום, ויבאר לה חומר הענין. [אוצר דינים מהדו"ק עמ' שסב. יביע אומר חלק ה' חלק אבן העזר סימן ה. והיאך הדין באלמנה צעירה, ראה בחלק ד' אהע"ז סימן ג]

יא

אשה המתעקשת ללכת במשרד בפאה נכרית, ויש חשש לשלום בית, יש להציע לה על כל פנים באופן זמני כשיוצאת לרשות הרבים תלבש כובע על הפאה, ותסיר את הכובע בעבודתה, כי חומרת האיסור בעיקר נופלת על היוצאת לרשות הרבים בפאה נכרית, אבל בבית או במשרד אין החומרא גדולה כל כך, ואפשר להקל בשעת הדחק,

עד שבעזה"י תסכים ללבוש כובע או מטפחת בתמידות. [אוצר דינים לאשה ולבת מהדו"ק עמו' שסח. ובמהדו"ב תשפט]

יב

הנוהגות לגלות אצבע או שתים משערות ראשן כלפי פנים, אין למחות בידן. וכמו שכתב כן המהר"ם אלאשקר [שהיה לפני מאות שנים] שכך היה מנהג הנשים עוד בזמנו. ואם נשאר עד ג' אצבעות יש אומרים שטוב לכסותו בפאה נכרית חלקית, ובמקום חשש שעל ידי הפאה הנכרית החלקית תבא לחבוש פאה נכרית שלימה, יש להמנע מחבישת פאה חלקית, ותכסה את ראשה כאמור. [אוצר דינים לאשה ולבת מהדו"ק עמו' שס. ומהדוא בתרא עמ' תשפט]

יג

הדבר פשוט וברור שאסור ללכת לסרטים ובתי קולנוע, שהוא איסור חמור מאד, שמגרה יצר הרע בעצמו ועובר משום מושב ליצים, ומשום ביטול תורה, ומשחית נפשו הוא יעשנה. ומי שיש לו מחשב בבית, לצרכי פרנסה או לימוד, ישיח בעין פקוחה על ילדיו שלא יראו סרטים ח"ו. [אוצר דינים לאשה ולבת מהדו"ק עמוד שע. מהדורת תשס"ה עמוד תשצא]

יד

הדבר פשוט וברור שאסור לקרוא בספרי רומן, וספרי פונוגרפיה. [אוצר דינים עמ' שעא]

טו

אסור באיסור חמור לשבת בצוותא בישיבה מעורבת, בנים ובנות יחדיו. והדבר ברור שאסור לבנות ללבוש בגדי התעמלות, בשיעור מיוחד להתעמלות, כשיש שם איש מורה, ובעת שאין התריסים מוגפים. [אוצר דינים לאשה ולבת מהדו"ק עמוד שעא, ומהדו' תשס"ה עמ' תשצא]

טז

חובת ההפרדה בבתי הספר בין הבנים לבנות, הוא חיוב גמור מצד הדין, ואינה חומרא או חסידות בעלמא, הן בלימודים והן במשחקים. וההורים והמורים צריכים לעמוד על המשמר ולהנהיג הפרדה מוחלטת. והמקים בית ספר מעורב אסור לשתף עמו פעולה כלל, שהוא פורץ גדרי הצניעות. ויש להבדילו מעדת ישראל. והגודרים גדר בזה זכות הרבים תלויה בהם. וראוי להחמיר בזה אפילו בכתות גן וא' וב'. ובמקום שאין מספיק תלמידים יש לעשות שאלת רב. [שפעמים ויש להתיר בגן הילדים ובכתות א' וב' בלבד לפי הוראת רב מובהק]. [אוצר דינים מהדו"ק עמוד מהדו"ק עמוד שעג. ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שלב. יביע אומר ח"ד חאהע"ז סימן ד]

יז
אף על פי שמעיקר הדין אין איסור לשבת ליד אשה באוטובוס ציבורי או ברכבת, וכן אין איסור לאשה לשבת ליד איש כל שלא נוגעים זה בזה כלל, מכל מקום מנהג בנות ישראל הצנועות להמנע מכך, וישראל קדושים נמנעים מדברים אלו. וכן ראוי לנהוג בפרט אם היושבת לידו לבושה בבגדי שחץ ופריצות, ללא שרוולים, או בחצאית קצרה. [אוצר דינים לאשה ולבת מהדו"ק עמו' שעה, ובמהדורת תשס"ה עמוד תשצג]

יח
מה שמצוי בעוונות הרבים, שנוהגים לטייל בחורים עם בחורות ביחד כשהם מאורסים, ופריצי אהדדי, בפרט בריקודים בשמחות, כבר צווחו על כך רבנן קשישאי, ועל הרבנים והמנהיגים להזהיר בכל חומר דבר זה, ולהסביר למי שהשתדך את חומרת האיסור. [שם שעו]

יט
אסור באיסור חמור לאשה לנגוע במשודך לה, וכן ההיפך. ואסור לאשה לצאת לרחוב כשהיא מבושמת יותר מדאי שריחה נודף. [אוצר דינים לאשה מהדו"ק עמוד שעז. ומהדו"ב עמו' תשצד]

כ
אסור לאיש להסתפר אצל אשה, ואסור לאשה להסתפר אצל איש. [אוצר דינים מהדו"ק עמ' שעח]

כא
מותר לחכם לתת ידיו למעלה מראשה של אשה באויר כדי לברכה, אך לא יגע בשערות ראשה. ולבנותיו ונכדותיו מותר. [אוצר דינים מהדו"ק שם. ומהדורת תשס"ה עמוד תשצה]

כא
אסור לאשה לתת את ידה ללחוץ ידי איש, אפילו כשהוא בדרך נימוס וכבוד. ואשה שעברה והושיטה ידה לאיש, יסביר בלשון רכה שהדבר אסור על פי דעת תורתינו הקדושה, גם מטעמי צניעות, ולא יושיט לה ידו בחזרה. [אוצר דינים מהדורת תשס"ה עמוד תשצו]

כב
נשים הנוהגות לנשק ידי אדם גדול בתורה, כדי להתברך ממנו, צריך למנוע המנהג הרע הזה, כי כל נגיעה באשה שאינה אשתו, אסורה. ויכול לברך אותה בנתינת ידו על ראשה באופן שאינו נוגע בה כלל, ורק לבנותיו או נכדותיו מותר לתת להן לנשק את ידו.

כג
אף על פי שמעיקר הדין מותר לנשק לבנותיו הגדולות, מכל מקום ראוי שלא לעשות כן בפרהסיא. [אוצר דינים לאשה ולבת מהדו"ק עמוד שעט. מהדורת תשס"ה עמוד תשצז]

כד
אסור לרקוד ריקודים מעורבים, גברים ונשים יחד, והעובר על זה גדול עוונו מנשוא, ואף המסתכלים בריקודים אלה, לא ינוקו מעוון, אף על פי שיש מצוה לשמח את החתן והכלה. [אוצר דינים לאשה ולבת מהדו"ק עמוד שפ. מהדורת תשס"ה עמוד תשצז]

כה
אסור לנשים לרקוד לפני הכלה במקום שאין מחיצה. [אוצר דינים מהדו"ק עמוד שפג]

כו
מה שנהגו בכמה מקומות לרקוד עם הכלה בהפסק מטפחת, אין להנהיג כן אצלינו.

כז
אסור באיסור מוחלט לבנות להתגייס לשרות הצבאי, ואף לשרות הלאומי, וכל כבודה בת מלך פנימה, להיות תחת השגחת הוריה. וכבר הורו כן כל גדולי הדור. [אוצר דינים מהדו"ק עמ' שפד]

כח
אסור בכל תוקף להתרחץ בים מעורב, שאין בו הפרדה מוחלטת בין נשים לגברים, והוא איסור גמור מעיקר ההלכה, ואינה חומרא. ואף לצורך רפואה הדבר אסור, וחולה הצריך לרחוץ בים ימצא לו מקום נקי מתערובת של נשים, לצורך רפואתו. ומצוה רבה על מנהיגי הצבור להשתדל להקים מקומות רחצה נפרדים, שגם הדרך למקומות אלו תהיה נקיה מתערובת נשים כדי להציל רבים מעוון. [אוצר דינים מהדו"ק עמוד שם. מהדו"ב עמוד תשצט]

כט
אין לאשה להתרחץ בחוף נפרד לנשים, כשיש שם איש המשמש כמציל, או אנשים המוכרים כסאות וכדו'. אבל כשיש על גופה חלוק רחב מותר. [אוצר דינים מהדו"ק עמוד שפה]

ל
ראוי להקפיד שאשה לא תביא את בנה שמעל ג' או ד' שנים לחוף נפרד לנשים, ובפרט באופן שיתכן ויזכור הדבר כשיגדל. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שלד]

לא
אין להתיר לבתולות לטבול בזמן הזה במקוה, כדי שלא ייכשלו בעוון נדה, שאין אנו חוששים לתקנת הפושעים. [אוצר דינים מהדו"ק עמוד שם. ובמהדורת תשס"ה עמוד תת]

לב
דרך נשים צנועות שלא להניק את בניהם בפני אנשים זרים. [אוצר דינים מהדו"ק עמוד שפו]

לג
קול באשה ערוה, ולכך צריך להזהר משמיעת קול זמר של אשה. ואם שומע דרך הרדיו או הטייפ ואינו מכיר את המשוררת, אין בזה משום קול באשה ערוה. אבל אם יודעה ומכירה, אף שאינו רואה אותה בשעה שהיא משוררת, אסור. ונכון להחמיר בזה אפילו אם ראה צורתה בתמונה בלבד. ויש מתירים ברדיו וטייפ אפילו במכירה. [אוצר דינים לאשה ולבת מהדורא קמא עמוד שם. ובמהדורא בתרא עמוד תת. ובהליכות עולם חלק א' עמוד קכד]

לד
בנות שהגיעו לגיל אחת עשרה שנה אין להן לשיר לפני אנשים, אבל כשהדבר נעשה במסגרת משפחתית מצומצמת, והבנים והבנות שרים יחד באופן שאין קולן של הנשים גובר על האנשים, יש להקל בדבר אף אם נוכח שם החתן או הגיס. [ילקו"י דיני חינוך עמוד שלד]

לה
הורים הבאים למסיבת סיום בבית הספר, ושומעים קול זמרת בנות קטנות פחות מי"א שנה, אין למחות בידם, שיש להם על מה שיסמוכו. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שלה]

סימן כב - קצת מדיני יחוד

א
אסור מן התורה להתייחד עם אשה, בין זקנה בין ילדה. וכן אסור להתייחד עם ארוסתו, או עם חמותו, אפילו היא זקנה. ודוד ובית דינו תיקנו שאסור לאיש להתייחד גם עם אשה רווקה. אבל מותר להתייחד עם אשתו נדה, ועם אמו ועם נכדתו, אף אם היא נשואה. וכן מותר לאשה להתייחד עם אביה. ואח עם אחותו מותר להתייחד לפעמים, אך לא דרך קבע. ואב עם בתו הגדולה מותר לו לדור בבית אחד אפילו בקביעות. ומכל מקום המחמיר בזה קדוש יאמר לו. [אוצר דינים לאשה ולבת עמוד שפז. וסוף הסעיף כ"כ הח"מ בשם הרא"ש]

ב
שמאי והלל גזרו איסור על איש להתייחד עם גויה.

ג
נשים שהטבע שלהם לשנוא זו את זו, כגון כלה וחמותה, או שתי צרות, מותר להתייחד עם שתיהן, ואין לחוש לזנות. [הליכות עולם חלק ח' עמוד של. ודלא כמו שהחמיר בזה בבן איש חי].

ד

אסור לאיש להתייחד עם קטנה שהיא מבת ג' שנים ומעלה, וכן אסור לאשה להתייחד עם קטן שהוא מבן ט' שנים ומעלה. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שלה]

ה

הרוצה לאמץ ילד נכון יותר שיאמץ בת, שהרי רוב הזמן אשתו בבית, והיא משמרתו מפני איסור יחוד. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שפט]

ו

מעלית חשמלית שזמן נסיעתה פחות מג' דקות, מותר להתייחד שם עם אשה, ובפרט אם בעלה בעיר. אבל אם האשה לבושה בבגדי פריצות, נכון שלא יעלה עמה במעלית. [שם]

ז

אשה שבעלה בעיר, אפילו אם אינו יודע היכן נמצאת אשתו עתה, אין איסור ייחוד, מפני שחוששת מבעלה. וגם אם בעלה נמצא בשכונות המרוחקות שבעיר, חשיב כבעלה בעיר. אבל אם המתייחד היה לבו גס בה, כגון שגדלה עמו, או שהיא קרובתו, לא יתייחד עמה אף על פי שבעלה בעיר.

ח

בית שפתחו פתוח לרשות הרבים, או לחצר, אין איסור להתייחד בבית זה כשאין הפתח סגור. וכן אין איסור ייחוד בחדר מדרגות המשמש לכמה דיירים. וכן מותר להתייחד בדירה שפתוחה לחדר מדרגות.

ט

אסור לאשה לנסוע במכונית עם איש זר, בכבישים שאין נוסעים בהם הרבה. ובפרט בשעות הלילה המאוחרות. אבל אם יש באוטובוס שלשה אנשים ושלש נשים, אין בזה איסור ייחוד. ואם האנשים ירדו ונותרה באוטבוס אשה אחת עם הנהג, צריכה לרדת [ובלבד שלא יהיה חשש סכנה בירידתה]. ואם עוברים בכביש זה מכוניות כל ג' דקות לערך, אין בזה איסור ייחוד.

י

כתב הרמב"ם, שאין לאשה אחת להתייחד אפילו עם אנשים הרבה. וכן דעת מרן השלחן ערוך. ואם אשתו של אחד מהם שם, הרי זו מותרת להתייחד עם אנשים הרבה. וכן לא יתייחד איש אחד אפילו עם נשים הרבה. אבל נשים הרבה עם אנשים הרבה, אין חוששין ליחוד.

יא

כל איסור יחוד הוא דוקא כשהוא לבדו, אבל אם אשתו עמו, כיון דאשתו משמרתו אין איסור יחוד. וגוי אף שאשת הגוי עמו, אסור לבת ישראל להתייחד עמו, שאין אשתו משמרתו.

קצת מהלכות אישות

א

העולים מברית המועצות, רוסיה, לארץ ישראל, ובאים לפני בית הדין ומצהירים שהם יהודים, וברצונם להרשם במסמכים הרשמיים כיהודי, אם יש להם מסמכים רשמיים, נאמנים להעיד על כך, ומי שמצהיר בפנינו שהוא יהודי הצהרתו מועילה גם לגבי נישואין, לישא בת ישראל. שנאמן גם ליוחסין. ומכל מקום אם יש איזה רגלים לדבר שאין הצהרתו נכונה, צריך לחקור ולדרוש היטב, וכתורה יעשה, שגם במקום חזקה להיתר לכתחלה צריך לברר, כל שהם לפנינו. והכל לפי ראות עיני דייני ישראל. [שו"ת יביע אומר ח"ז אבן העזר סימן א].

ב

עד אחד נאמן להעיד שפלוני העולה מרוסיה יהודי הוא, ואף שרוב האוכלוסיה ברוסיה עכו"ם, וכל דפריש מרובא פריש, ורובא וחזקה רובא עדיף, מכל מקום נאמן עד אחד לברר המיעוט מתוך הרוב.

ג

מי ששהה עם אשתו עשר שנים ולא ילדה, ואין האשה רוצה להתגרש, על בתי הדין והרבנים המוסמכים לכך ליתן לו אישור לישא אשה אחרת עליה לקיים מצות פריה ורביה, ואע"פ שיש שבועה שהבעל נשבע בעת החופה שלא ישא אשה אחרת עליה, אדעתא דהכי לא נשבע, ובפרט כשיש לו רשות מאשתו, והיתר מבית הדין. [יביע אומר חלק ז' חאהע"ז סימן ב'. ושם אם הבעל טוען שאין לאל ידו לפרנס שתי נשים, וכל זמן דאגידא ביה אין נותנים לו אשה אחרת, וברצונו לגרשה, והיא מסרבת להתגרש, האם יכול לגרשה בעל כרחה, ושם אות י' אם אין לו לשלם לה דמי כתובתה. ושם עמוד שי בהערה, שאף אם יש לו בנים ולא בנות, או להיפך, כיון שעדיין לא קיים מצות פריה ורביה, ע"פ הדין, יכולים הב"ד להרשותו לישא אשה אחרת עליה, ושלא כדברי החולקים על זה, וע"ע בשו"ת יביע אומר ח"ה חאהע"ז סי' א', ובחלק ג' אעה"ז סי' כא אות ג].

ד

בית דין רבני שפסק היתר לבעל לישא אשה על אשתו, לאחר שחי עם אשתו הראשונה יותר מעשרים שנה ולא זכה להפקד ממנה בזרע של קיימא, והאשה מבקש ליתן לה עוד

שנתיים שמא תתעבר ותלד. העיקר למעשה שהצדק עם בית הדין במתן היתר הנישואין לבעל, ובלבד שהבעל ישליש גט פיטורין בבית דין, שבשעה שתרצה אשתו תוכל לבוא לבית דין להתגרש על ידי שליח בית דין. ואין הבעל זקוק למאה רבנים, אך נכון שבית הדין יעשו לו התרה על השבועה שנשבע בשעת החופה שלא לישא אשה על אשתו, ואחר כך ישא אשה אחרת עליה, כשאינה רוצה להתגרש. [יביע אומר חלק ז' חאהע"ז סימן ה].

ה

זוג שנתגרשו בערכאות, והאשה מסרבת לבוא לב"ד לקבל גט כשר כדת משה וישראל, והבעל שהוא אשכנזי לא קיים עדיין פריה ורביה, ומבקש לישא אשה אחרת, מבלי להצריכו חתימת מאה רבנים, שהדבר קשה מאד במדינתם. העיקר לדינא להתיר לבעל לישא אשה אחרת עליה מבלי להזדקק לחתימת מאה רבנים, מפני שהמסרבת לבוא לבית דין, דינה כעוברת על דת וכו', ומכיון שלא קיים פריה ורביה, ולדעת מרן וגדולי האחרונים אף רבינו גרשום מאור הגולה לא החרים במקום מצות פו"ר, הילכך יש להתיר לבעל לישא אשה אחרת, אלא שעליו להשליש גט פיטורין כדמו"י בבית הדין דשם, כדי שתוכל לקבלו משליח ב"ד בעת שתחפוץ להנשא. והבעל יתחייב שאם יוזמן לבית הדין להתדיין עמה על תביעותיה, יעמוד בפני ביה"ד ויבצע כל פסק דין שינתן על ידם. [יביע אומר ח"ז חאה"ז סי' ג].

ו

אדם שחי עם נכריה, ואחר כך גייר אותה על ידי בית דין של הדיוטות, ונישאת לו בחופה וקידושין, ושוב נפרדה ממנו על ידי הערכאות, והלכה ונישאת בערכאות לגוי אחר ונתעברה ממנו, ומסרבת בתוקף לבוא לבית דין לקבל גט מבעלה. ומתכחשת ליהדותה, ומצהירה ברבים שהיא רואה את עצמה נוצריה גמורה, וכיום האיש חזר בתשובה וברצונו לישא אשה כשרה כדמו"י, מצוה להזדקק להיתר לאיש הנצב בזה, לסדר לו חופה וקידושין עם האשה אשר הוכיח ה' לו. [יביע אומר ח"ז חאהע"ז סי' ד. והעלה כן מכמה טעמים].

ז

אשה שלפי דבריה נישאת לבעלה הראשון בחופה וקידושין כדמו"י, ונפרדה ממנו בערכאות בלבד, ללא קבלת גט, ונישאת לאיש אחר וילדה לו שלשה בנים, ובת אחת אשר זכתה להתחנך בבית הספר החרדי "בית יעקב" ומתנהגת למופת ביראת שמים ובצניעות, ועתה הגיע פרקה להנשא, וקמה וגם נצבה השאלה אם היא מותרת לבא בקהל, העיקר להתירה להנשא, כי אין האם נאמנת לפסול אותה, ואפשר שלא נישאת

לראשון בחופה וקידושין, כיון שלא נמצאו עדים לכך, או שמא קיבלה גט מהראשון כשנפרדה ממנו. ועוד שיש ספק ספיקא, בצירוף הספק שמא נתעברה מגוי, המצויים שם, והסביבה שם פרוץ מרובה על העומד. ואע"פ שאין זה ספק שקול, מכל מקום חזי לאצטרופי לס"ס. [יביע אומר חלק ז' חאהע"ז סימן ו. ושם אות ה-ו אסף דברי הפוסקים דס"ל דעבדינן ספק ספיקא אף בספק שאינו שקול. וכל שכן שבנ"ד אומרת האם שבעלה הראשון היה מבקר אצלה תמיד גם כשהיתה נשואה לשני, והיה חי עמה מפעם לפעם, ולדעתה הבת היא מבעלה הראשון, וא"כ יש לנו עוד ספק להתיר].

ח

אשה שנישאת לאיש בחופה וקידושין כדמו"י, וישבה עמו כעשר שנים, ואח"כ תבעה אותו בבית המשפט של הערכאות לגירושין, בגלל שאין לו כח גברא, ונבדקה ע"י רופאים והעידו בבית המשפט שהיא עודנה בתולה, וגם הרופא שטיפל בבעל במשך שנים רבות, העיד שאין לבעל כח גברא, וע"פ זה פסקו השופטים של הערכאות שהיא מגורשת מבעלה, והלכה ונישאת לאיש אחר בנישואין אזרחיים, וילדה לו שלשה בנים, וכעת הגיע הגדול שבהם לפרק הנישואין, ונתעוררה השאלה אם הוא כשר לבא בקהל ה'. ויש שרצו להתיר ע"פ דברי החות יאיר דבכה"ג הוי קידושי טעות כי הכל יודעים כלה למה נכנסה לחופה. ואדעתא דהכי לא נישאת לו, וממילא הבנים כשרים לבא בקהל. וגם הגאון רבי דוד מקרלין בספר פסקי הלכות (יד דוד, דקפ"ה ע"ב) כתב, שמעיקר הדין בכל כיו"ב הקידושין בטלים וכו'. ולענין איסור לאו של ממזרות כדאים הגאונים הנ"ל לסמוך עליהם בשעת הדחק וכו'. ואפילו למי שאומר שבזמן הזה אין האשה נאמנת, כיון שיש נשים חצופות ומעיזות פניהן, בנידון דידן כולי עלמא מודו שנאמנת בטענתה. הילכך הבנים כשרים לבוא בקהל ה'. [יביע אומר חלק ז' חאהע"ז סימן ז'].

ט

מי שאשתו נשתטית זה כמה שנים, ובעלה מבקש היתר נישואין לישא אשה אחרת, וכשנתבקש מבית הדין להשליש בבית הדין דמי כתובתה, טען שאין לו אפשרות לכך, והוכיח כן. העיקר לדינא שאין השלשת דמי הכתובה מעכבת, ודי שישליש גט בבית הדין, שלאחר שתתרפא תוכל לקבל גיטה, ויעשו לו התרה על שבועתו, ויש להתיר לו לישא אשה אחרת כדת משה וישראל. [יביע אומר חלק י' אבן העזר סימן א עמוד שפה]

י

אשה שלא זכתה להבנות מבעלה זה כעשרים שנה, וטוענת בעינא חוטרא לידי, ורוצה להתגרש, והבעל מסרב לגרשה, ואף שבית הדין האיזורי פסק שהוא חייב לגרשה, הבעל נתן כתף סוררת, למרות שהם נפרדים כבר זה שנים, יש לעשות לו הרחקה דרבינו תם,

שכן עשו כמה גדולים מהאחרונים, כדי שהבעל יכנע ויתן גט לאשתו כדמו"י. [יבי"א ז' אהע"ז סי' כג].

יא

אשה שנישאת בארץ ישראל, ולאחר הנישואין נלקח הבעל למאסר ע"י משטרת שווייץ על גניבה שביצע קודם החתונה, ומאז לא חיו הבעל והאשה חיי אישות, וכעבור כמה חדשים ביטל בית המשפט של הערכאות בציריך את נישואי הזוג הנ"ל, על יסוד "מקח טעות". וכעבור זמן מה נישאה האשה ע"י "רב" רפורמי לאיש אחר, מבלי שתקבל גט מבעלה הנ"ל, ומנישואין אלה נולדו לה מהבעל השני כמה בנים, שאחד מהם חזר בתשובה שלימה, ונפשו בשאלתו אם מותר לו לבוא בקהל ה'. ונתברר שאחד העדים בקידושין הראשונים אשר ייחדם הרב מסדר הקידושין להיות עדי הקידושין, היה דודו אח אמו של החתן, ושלא היה לו שום קשר ליהדות, והיה חי עם נכריה. ולכן העיקר לדינא להתירו לבוא בקהל, מעוד כמה צירופים. [יביע אומר ח"ח חאהע"ז סי' ג. ושם האריך בדין עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, ושם אות ד' השיג על דברי החוות יאיר דס"ל שאפילו ייחדו עדים לקידושין, ונמצאו פסולים, תתקיים העדות בשאר הנוכחים בשעת הקידושין. ונעלם ממנו מ"ש בשו"ת מהר"י וייל שהעדות בטלה, ופשיטא דלא הוו קידושין. וכ"כ בשו"ת רבי יהודה בן הרא"ש, ובשו"ת פרח מטה אהרן, ובשו"ת נאמן שמואל, ובשו"ת כרם שלמה, כולם הסכימו לדברי מהרי"ו הנ"ל, וכן בשו"ת ראש משביר כתב שדברי מהרי"ו הם דברי אלהים חיים, שבודאי דלא הוו קידושין כלל. והשיג ג"כ על החוות יאיר. ושם אות ה הביא מ"ש הקצות החושן והאבני מילואים (סי' מב) להחמיר שתתקיים העדות בשאר, והסכים לזה גם החת"ס. אולם באמת דעת כל רבותינו הראשונים אינה כן. וגם האבני מילואים לא כתב כן לענין הלכה למעשה. וכבר הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (חאה"ע סי' לא) דחה דברי הקצות החשן, וכתב, ומה נמרצו אמרי יושר, וכמה צדקו בזה דברי המהרי"ו, שאם ייחדו עדים לקידושין ונמצאו פסולים לא מהני כלל עדות הכשרים וכו'. ושם אות ז שאפי' לדעת המחמירים בקידושין בעד אחד, בכה"ג לכ"ע לא הוו קידושין כלל. ושכן מבואר באחרונים. ושם אות ח העיר בזה ע"ד הבית שמואל (סי' מב סק"ח), והביא דברי האחרונים שהשיגו עליו, ושלפי דעת מרן אין לחוש כלל לדבריו. וגם בתשובת הרשב"א מוכח להיפך. וכ"כ כמה מגדולי האחרונים, המהרשד"ם, ומהר"י אדרבי, ומהר"א די בוטון, היפך דברי הב"ש. ושם באות ט-י ביאר שעד הקידושין פסול מחמת קורבה שהוא אח אמו של המקדש, וגם בקרובי האם יש לפסול הקידושין וכו'. ופסול גם מחמת עבירה, שהיה נשוי וחי חיי אישות בקביעות עם גויה וכו', ושם אות יא העלה שאין חילוק בין אם החתן עצמו ייחד את עדי הקידושין, לבין אם ייחדם מסדר הקידושין, ואף שיש שחילקו בזה, העיקר שאין לחלק בדבר. ושם אות יב שכיון שמסדר הקידושין ייחד עדים זולתו, גילה דעתו שאינו מתכוין להעיד, אלא לראות, וגם הנוכחים בשעת הקידושין, וראו את הקידושין, אינם מכוונים להעיד, מכיון שהם רואים שיש שם עדים המיוחדים לעדי קידושין, ואם יש פיסול בעדי הקידושין כל העדות בטלה. ושם אות יג הביא

שיטת הרי"ף שאם אמר העד הכשר שלא ידע שהעד השני פסול, עדותו כשרה, (ובנ"ד הוי כמקדש בעד אחד). ושיטת הרא"ש לפסול גם בזה. ודעת מרן וגדולי האחרונים בזה. ושם אות טו אם מסתמא יש לתלות שהעד הכשר לא הכיר בפיסולו של העד האחר, או צריך שיטעון כן בפירוש, ואם יש חילוק בזה אליבא דהרי"ף בין אם היה הדבר בדיני ממונות לדין קידושין. והו"ל ס"ס להקל. ושם אות טז אם יש להעמיד האשה בחזקת פנויה כשיש ספיקא דדינא בקידושיה. ועכ"פ בנ"ד רבו הספיקות להקל].

יב

איש שקיבל זיהום ונתנפחה הביצה שלו וכל הטיפולים של הרופאים לא הועילו, עד שניתחוהו וכרתו את הביצה הלקויה, ולדעת הרופאים יוכל להביא ילדים, העיקר לדינא שכשר לבא בקהל, מכמה טעמים, ובפרט שהרופאים בזמנינו בקיאים ונשמרים שלא יפגעו באיברי ההולדה שלו, על ידי הניתוח. [יביע אומר חלק ז' חאהע"ז סימן ח].

יג

מי שהוא ספק כהן ורוצה לישא אשה שהיא בת ישראלית שנבעלה לגוי, יש להתיר בזה מטעם ספק ספיקא, שמא אינו כהן ושמא הלכה כהפוסקים המכשירים בת ישראלית שנבעלה לגוי אף לכהונה. [יביע אומר חלק ז' חאהע"ז סימן ט. ושם אות ב' בדין ספק ספיקא בתרי גופי דלא מהני, ושם אות ג' דשאני הכא שאיסור בת ישראלית מעכו"ם לכהונה, אינו אלא מדרבנן, ומשום הכי מהני ס"ס בתרי גופי. ושם אות ה' בדין ספק ספיקא שאינו שקול, והביא ראיה מדברי הרמב"ם (פ"ט מהל' פרה אדומה הט"ז) דשפיר מהני ס"ס שאינו שקול, ושכן דעת מרן הש"ע ביו"ד (סי' קכט סעיף יא). ושלא כמ"ש הש"ך שם לתמוה על מרן הש"ע. והאריך בדברי האחרונים בזה. והעלה במסקנתו להקל].

יד

אין להתיר נישואי כהן וגרושה גם כשמאיימים להמיר את דתם. [יבי"א ח"ד חי"ד סי ז אות ג].

טו

מי שהיה מוחזק לכהן, והביא עדים בבית דין, שאמו טרם נישואיה לאביו הכהן, חיתה עם גוי מספר שנים, ואחר שנפרדה ממנו נישאת לאביו הכהן, והאם מודה בכל זה, וברצונו לישא גרושה. העיקר לדינא שאין לאסור על המבקשים האלה להנשא בחופה וקדושין כדת משה וישראל. [יביע אומר ח"ז חאהע"ז סימן י].

טז

אשה שנישאת לכהן, ואחר שנים רבות כשנודע לה שגיורת אסורה לכהן, נזכרה שהסבתא שלה סיפרה לה בילדותה, שאמה שלה שהיתה גיורת, בעת טבילתה הטבילו גם אותה, ואם כן נראה שגם היא נתגיירה יחד עם אמה, ואסורה לכהן, העיקר לדינא שאין להצריכם להפרד, שמכיון שנישאת המבקשת לבעלה הכהן על ידי הרבנות

במרסיי, צרפת, וחזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן, הילכך י"ל שביה"ד חקרו ודרשו ונודע להם שהמבקשת נולדה אחר גיורה של אמה לאביה היהודי, ומותרת לכהן. ולאו כל כמינה של הסבתא לאוסרה לכהן, מאחר שכבר נישאת לו. [יביע אומר חלק ז' סימן יא].

יז

כהן שנשא אשה בחזקת בתולה, ולא מצא לה דם בתולים, וגם היא מודה בזה, אלא שטוענת בתוקף שהיא יודעת בעצמה שמעולם לא נבעלה לאיש אחר מלבד בעלה הכהן, כל שהיא מוחזקת בצניעות יש להתירה לבעלה הכהן. [יביע אומר חלק ז' חאהע"ז סימן יב].

יח

אשה שבאה להנשא אחר י"א חודש מיום לידתה את התינוקת שלה, שנתעברה בה באונס מאיש אחד, וכעת רוצה להנשא לאיש אחר, והביאה עדים שמעולם לא הניקה את הבת שלה, על פי ציווי הרופאים. בגלל שהיתה מוכרחת לקחת תרופות למחלתה, ויש חשש שהחלב שלה יזיק לתינוקת, העיקר לדינא להתיר אותה להנשא, מאחר שלא הניקה אותה מעולם, וגם לא נשתעבדה להניק כלל. [יביע אומר חלק ז' חאהע"ז סימן יג].

יט

אשה שבעלה גוייס לצבא רוסיה בעת המלחמה העולמית עם גרמניה הארורה, ולא חזר, ובסוף המלחמה קיבלה מכתב מהממשלה הסובייטית שבעלה נפל בשדה הקרב ליד קיוב, ויש לה ממנו שתי בנות נשואות בארץ. ומיום ששמעה על מות בעלה לא חדלה לחקור ולדרוש אודותיו אך לא שמעה ממנו כלום ואבד זכרו, העיקר לדינא שמותרת להנשא לאיש. [יביע אומר חלק ז' חאהע"ז סימן יד].

כ

מי שהלך יחד עם חבירו לשחות בנהר, וכשנכנס לנהר מיד סחפוהו המים וטבע, ולא נראה יותר, והחבר נשאר עומד שם כחצי שעה, והשני נעלם מעיניו לגמרי כאילו לא היה קיים כלל, ולאחר כעשרה ימים נודע שמצאו גופה בנהר תקועה בין הסלעים, ואז נגש לשם עם עוד אנשים מקומיים וסחבו את הגופה אל החוף, ואז התבונן בו העד בפניו, וזיהה אותו בבירור גמור שהוא אותו חבר שנעלם, וקבר אותה. וקודם הקבורה המשטרה קראה לרופא שיניים אשר טיפל במנוח בחייו, וגם הוא זיהה אותו, מכיון שאבד זכרו מזה כמה שנים, הותרה האשה להנשא לכל גבר די תצבי. [יביע אומר חלק ז' חאהע"ז סימן טו].

כא

מי שנטבע במערבולת הנהר, שהוא קרוב יותר להטבע, בזה"ז אפי' אדם בינוני שנעדר אמרינן אם איתא שהוא חי היה לו קול. ויש להתיר את אשתו להנשא לכל גבר די תצבי. [יביע אומר ח"ז חאהע"ז סי' טז].

כב

אשה שהיא מורדת בבעלה מסוג "בעינא ליה ומצערנא ליה", ולמרות כל ההתראות שנעשו בפניה, וגם נמלכו בה וניסו להשפיע עליה שתחזור לביתם, היא מסרבת בתוקף לחזור לביתם, בטענה שקודם כל ישלם לה כל מזונות העבר (שביה"ד נתן צו לעכב הוצאתם לפועל), ורק אח"כ תשוב לביתם, והבעל מבקש מביה"ד או לגרשה בגט, או להתיר לו לישא אשה אחרת שתטפל בילדיו הקטנים מאשתו הראשונה, ושלא ישאר בהרהורי עברה, יש להיענות לבקשת הבעל להתיר לו לישא אשה אחרת על אשתו. שהדין עם הבעל, מקל וחומר ממ"ש בתשובת הרשב"א שהובאה בב"י (סי' עז), שטענת האשה בכל כיו"ב אינה טענה, ונחשבת למורדת דבעינא ליה ומצערנא ליה. והואיל וכבר עברו י"ב חודש מאז שהוכרז עליה כמורדת יש להתיר לבעל לישא אשה על אשתו כמבואר בפוסקים, ולכן יש להתיר לבעל לישא אשה על אשתו המורדת לאחר שישליש לה גט בביה"ד, כדי להתגרש בו בעת שתרצה בכך. [יביע אומר חלק ח' חלק אבן העזר סימן א].

כג

בדבר היתר נישואין לבעל לישא אשה שניה, צריך הבעל להשליש גט לאשתו בביה"ד, שבעת שתרצה להתגרש תוכל לבוא לביה"ד ולקבל גיטה משליח בית דין. שיש לחוש שאחר שהבעל ישא אשה אחרת, ותרצה האשה להתגרש, יסרב הבעל לתת גט לאשתו, כדי להתנקם בה, וכבר הוא נשוי לאשה אחרת, ולא יהיה בידינו לכופו לתת גט לאשתו הראשונה, ותצא לתרבות רעה, ותרבה ממזרים בעולם. לכן עתה בעוד שהוא זקוק להיתר שלנו, בנקל נוכל להשפיע עליו להשליש גט לאשתו בבית הדין, ורק אחר כך ינתן לו היתר נישואין כדת. ואין בזה חשש גט מעושה כלל. [יביע אומר ח"ח חאהע"ז סימן ב. ושם באות ג' בענין חרם רבינו גרשום מאה"ג, שלא נתקבל אצל הספרדים ועדות המזרח, ובמיוחד בירושלים ובארץ ישראל].

הלכות קידושין

פרטי דינים בהלכות קידושין

א

אין מקדשין אשה בשבת, בין למי שעדיין לא קיים מצות פריה ורביה, בין מי שיש לו בנים ואין לו אשה. ואם עבר וקידש בשבת, הקידושין תופסים. [חופה וקידושין עמוד שפז. ובדין אם אלמנה נישאת בערב שבת, ראה ביביע אומר חלק ה' אהע"ז סימן ט אות ו].

ב

מי שקידש אשה ביום חול, ואמר לה על מנת שאביה יאמר רוצה אני, יש אומרים שמותר לאב לומר רוצה אני בשבת, ואין כאן איסור משום חלות הקידושין בשבת, אחר שמעשה הקידושין היה ביום חול. [חופה וקידושין עמוד שפח]

ג

אם החתן נתן הטבעת ליד האשה, והאשה היא שאמרה, יש כאן ספק קידושין וחיישינן מדרבנן. [אפילו אם לא היה מדבר עמה על עסקי קידושיה]. [שובע שמחות א' חופה וקידושין עמוד שפט]

ד

בקידושין יש צד חיובי וצד שלילי, החיובי שבזה הוא קנין האישות, שהיא אשתו ומותרת לו, ויש צד שלילי שאוסר אותה על כל העולם. [שובע שמחות א' חופה וקידושין עמ' שצא]

ה

אשה שנתקדשה בקידושי כסף, ואחר כך הלכה עם איש אחר, דינה כאשת איש שזינתה, דקידושי כסף הוו קידושין דאורייתא. [שובע שמחות א' חופה וקידושין עמוד שצג]

ו

אודות מעשה שהיה, באחד שהיה משודך, וחבירו נתן לו טבעת ואמר לו: "הנה לך הטבעת של אשתי, וקדש בה את כלתך". והדברים נאמרו בשעת משתה, על דרך המשחק והליצנות. הבחור נתן את הטבעת על אצבע כלתו, באומרו לה קודם הנתינה: "הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל". ובמעמד נכחו שני אחים, שאינם קרובים לבחור וכלתו, אדם שלישי, ואשת אחד האחים. הטבעת הוחזרה מיד לבעליה, ורק לאחר מספר ימים, התעוררו לשאול אם יש לחוש לקידושין. בחקירה ודרישה הוברר בבירור גמור שכל מעשה הקידושין היה לשם שחוק בלבד, וכן הוברר כי כל הנאספים הינם מחללי שבת בפרהסיא. יש לצדד בכל זה שלא לחוש לקידושין, בפרט

שהקידושין נעשו בטבעת שאולה, ובנוכחות עדים קרובים ופסולים. [שובע שמחות חלק א' חופה וקידושין עמוד שצד]

ז

המקדש אשה בפירות ערלה של חוץ לארץ, יש אומרים שאין חוששין לקידושיו, ויש אומרים שיש לחוש לקידושין. [שובע שמחות חלק א' חופה וקידושין עמוד תב]

ח

המקדש אשה בפירות ערלה, אינה מקודשת, אחר שלא נתן לה דבר ששוה פרוטה. אבל אם מכר את הפירות לגוי, או שמכרן לישראל והודיעו שאלו פירות ערלה, וקידש אשה בדמים שקיבל תמורתן, מקודשת. [שובע שמחות חלק א' חופה וקידושין עמוד תג]

ט

קידש אשה בדמי ערלה וחמץ בפסח, הקידושין תופסים. והדין כן גם למוכר עצמו. [שם תד]

י

המקדש אשה בחמץ דרבנן, או המקדש באיסורי הנאה דרבנן לגמרי, שאין לו עיקר בדאורייתא, מקודשת. ואם בחמץ דאורייתא, ושעות דרבנן, או בחמץ דרבנן ושעות דאורייתא, ספק מקודשת. ואם איסורי דאורייתא לגמרי, כגון חמץ דאורייתא בשעות דאורייתא, אינה מקודשת. [חופה וקידושין עמוד תז]

יא

קטן שקידש אין קידושיו קידושין, שלא תיקנו קידושין לקטן. [חופה וקידושין עמוד תיא]

יב

יש מי שאומר שקטן שהשיאו אביו יש לחוש לקידושיו. ונראה שבצירוף עוד ספק בודאי שיש להקל אפילו שלא במקום עיגון, מאחר שרבו המתירים, ומכללם מרן השלחן ערוך שקבלנו הוראותיו. [חופה וקידושין עמוד תיא]

יג

קטן שקידש על תנאי שהקידושין יחולו לאחר שיגדיל, יש להסתפק אי מהני קידושיו או לא. [חופה וקידושין עמוד תיב]

יד

מצוה שלא יקדש בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה. ומי שטען שקידש את בתו בתימן כשהיתה קטנה, ושנתגרשה על ידו בקטנותה, והרי היא גרושה שפסולה לכהן, ובשעת טענתו הבת היתה בוגרת ועומדת להינשא לכהן, אינו נאמן לפסול את בתו לכהונה, והבת כשרה להנשא לכהן כרצונה. [ילקו"י דיני חינוך עמ' שלו, חופה וקי' עמ' תיב]

טו

אשה שנתקדשה על ידי אביה שלא לדעתה, בתוך הששה חודשים של נערות [מגיל 12 עד 12 וחצי], והיא קידשה עצמה שלא לדעת אביה, ונמצאו לה סימנים, הוי ספק קידושין וצריכה גט משניהם. ואשה שנתקדשה על ידי אביה, וספק אם היתה בת י"ב שנה וששה חודשים או קודם לכן, ויש עדות של נשים שהעידו שראו חודשיים קודם הקידושין שהיו לה סימני נערות, ולא סימני בגרות, י"א שאין שום חשש לקידושין, דאיכא תרתי, סימנים ושנים. ועדות הנשים הוי גילוי מילתא. אבל אם אין עדות של נשים אף שהיא בת י"ב וחצי ורואים סימני בגרות, אמרינן השתא הוא דבגרה והוי ספק קידושין. [חופה וקידושין עמוד תיג]

טז

קטנה שהלך אביה לחו"ל, והשיאוה אחיה ואמה, הוו קידושין, וי"א שאינן קידושין. ומכל מקום אין לאוסרה על מי שקידשה. ויש אומרים דראוי להחמיר לאוסרה עליו, שמא יקדשנה אביה במקומו אם לא ידע שקידשוה אחיה ואמה. [חופה וקידושין עמוד תיד]

יז

קטנה שקידשה את עצמה שלא לדעת אביה, אינה צריכה גט. [חופה וקידושין עמוד תטו]

יח

אב שאמר קידשתי את בתי כשהיא קטנה, נאמן. ואם אמר קידשתי אותה ואיני יודע למי, אסורה לכל העולם עד שיאמר נודע לי למי קידשתי. [חופה וקידושין עמוד תטז]

יט

קטן וקטנה אינם נעשים שלוחים, הן לגיטין והן לקידושין ולשאר מילי. וגם אינם יכולים לעשות שליח. [שובע שמחות חלק א' חופה וקידושין עמוד תיח]

כ

קטן שעשה שליח [איש גדול] לקדש לו אשה, וטרם שעשה השליח את שליחותו הגדיל [המשלח], נראה שאין השליח יכול לעשות שליחותו, שהרי בשעת מינוי השליחות היה קטן. [שובע שמחות חלק א' חופה וקידושין עמוד תיח]

כא

חרש וחרשת הנישאין אין לברך להם ברכת אירוסין, דהויא ברכה לבטלה, שכיון שחובת הברכה היא על המקדש, והרב המסדר מוציא אותו ידי חובת הברכה, כשהוא חרש ואינו שומע הברכה כלל, נמצאת ברכתו לבטלה. אבל שבע ברכות של הנישואין שהן ברכות שבח מברכים גם לגבי חרש וחרשת. [יביע אומר ח"ז אהע"ז סי' יז. ושם בדבר הכתובה וקידושין].

דיני כתובות

קצת מדיני כתובות

א

המגרש את אשתו קודם השמיטה, ועדיין לא הספיק לשלם לה את סך כתובתה, אין כתובתה נשמטת. ואם פגמתה או זקפתה עליו במלוה משמטת. [חופה וקידושין עמוד תכא]

ב

כבר נתבאר לעיל [עמוד תתקצו] שאין לכתוב בכתובה של הספרדים "כסף זוזי מאתן דחזו ליכי מדאורייתא", וספרדי שעבר וכתב בכתובה "דחזו ליכי מדאורייתא", הבעל או היורשים שהם המוחזקים יכולים לטעון קים לי כסברת הפוסקים שגובה מכסף מדינה.[תכב]

ג

כתובת אשה נגבית מהזיבורית. והמוחזק יכול לטעון קים לי כסברת האומרים שאפילו אם כתובה מן התורה, אף על פי כן גובה מזיבורית. ויש אומרים שאם כתב מן שפר, גובה מעידית. [חופה וקידושין עמוד תכג]

ד

אף בזמן הזה שהחתן מקבל בקנין על כל השעבוד שבכתובה, אין חיוב המזונות מהבעל לאשה אלא מדרבנן, אף על פי שנזכר בכתובה: "אנא אפלח ואוקיר ואיזון ואפרנס יתיכי כהלכת גוברין יהודאין" וכו'. שאין דעתו להשתעבד אלא לפי מה שחייבוהו חכמים ותו לא. [חופה וקידושין עמוד תכד]

ה

הבא להתגרש מאשתו, ואשתו הוציאה כתובתה שכתוב בה סכום גדול, והבעל טוען שמבלי ידיעתו נרשם סך גדול בכתובתה, כי המסדר קידושין עשה יד אחת עם חמיו וכתבו עליו סכום גבוה יותר ממה שהוסכם עליו בעל פה, ובעת החופה מרוב טרדתו עם הקרואים לא שם לבו למה שכתוב בכתובה וחתם עליה מבלי משים, והאשה מכחישה כל זה, ודורשת כל סכום כתובתה, העיקר להלכה שעל הבעל לשלם כל סכום הכתובה במילואו, ואינו נאמן לומר שלא ידע מה היה כתוב בה בשעה שנתחייב וחתם יחד עם עוד שני עדים. [שם עמוד תכח]

ו

חתן שבא לפני בית דין למחרת חתונתו, וטען בפני הכלה שנישאת לו בחזקת בתולה, שלא מצא לה בתולים, ומקחו מקח טעות, והיא אינה מודה ואינה מכחישה, אלא שותקת, ורצון הבעל לגרשה בלי כתובה, העיקר לדינא שאינו יכול לפטור עצמו אלא

מעיקר הכתובה, אבל חייב לשלם לה את סך תוספת הכתובה. ומכל מקום רשאי הבעל לטעון שתשבע שאין דבריו נכונים, ותטול התוספת. ואז אם אינה נשבעת פטור. אבל אם אינו טוען כן, אין אנו טוענים לו, וישלם לה תוספת כתובתה. [חופה וקידושין עמוד תכח]

ז

בענין הנ"ל, אם עמדו מתווכי שלום והשלימו בין הצדדים, ורוצה הבעל לקיימה, אין להצריך לחזור ולקדשה בקידושין אחרים. ואף מותר לעשות שלום בין הבעל ואשתו, אף שיש לחוש שנבעלה בנדתה בזמן שהיתה בתולה, (שאילו היה באונס היה לדבר קול) שלא נחשדה להכשיל אלא לזה שרוצה לעבור על איסור נדה. [חופה וקידושין עמוד תכט]

ח

אף המתייחד בזמן הזה, יש לו טענת בתולים, כיון שאינן טובלות, וכל שאין הוא מודה שנבעלה על ידו, אין מחשידים אותו על איסור נדה, [שהחשוד על איסור קל לא נעשה חשוד על איסור חמור]. [חופה וקידושין עמוד תכט]

ט

אף ששטר כתובה ביד האשה, ועשוי ליגבות בו, לא אמרינן ביה כל העומד ליגבות כגבוי דמי, ויכול הבעל לטעון קים לי, במקרה שיש מחלוקת בפוסקים ככל מוחזק. [שם תל]

י

כשהבעל טוען שרוצה לעלות לארץ ישראל, והאשה מסרבת, אין להפסידה כתובתה, אלא אם כן היה הבעל ירא ה' ומוחזק בכשרות וברור לנו שכוונתו לשם שמים, וגם לא נשמע שהיתה מריבה בינו לבין אשתו, אבל אם חסר אחד מתנאים אלו אין לדון האשה כמורדת לענין להפסידה כתובתה ושאר זכויותיה. [חופה וקידושין עמוד תל]

יא

אלמנה שתבעה כתובתה עיקר ותוספת בלבד, אף שהשאירה נדונייתא, הפסידה מזונות, וכמ"ש בש"ע, ואינה יכולה לטעון קים לי כהסוברים דהיא הנחשבת מוחזקת, ואין להוציא ממנה. [חופה וקידושין עמוד תלא]

יב

אלמנה שמחלה כתובתה ליורשים, אין לה מזונות, ואינה יכולה לומר קים לי כהפוסקים דסבירא ליה שהיא המוחזקת בנכסים ויש לה מזונות. [חופה וקידושין עמוד תלב]

יג

אם הלך בעלה למדה"י ושהתה עד שבא, הוא אומר הנחתי מזונות והיא אומרת לא הנחת אלא לויתי מזה ונתפרנסתי, נשבע שבועת היסת שהניח לה ונפטר, וישאר החוב עליה. ויתומים שאמרו נתנו לאלמנה מזונותיה, והיא אומרת לא נטלתי, נשבעת האשה שבועת היסת, [ואינה צריכה להישבע בנקיטת חפץ], וכמ"ש בשלחן ערוך. [חופה וקידושין עמוד תלג].

יד
אלמנה שאין שטר כתובתה בידה, ובאה לגבות למזונותיה, יש אומרים שיכולה לטעון קים לי כהסוברים שהיא הנחשבת למוחזקת בנכסים, ויש לה מזונות, ומוציאין למזונותיה מנכסי היתומים. ויש אומרים דטענינן ליורשים קים לי כהסוברים שאין לה מזונות, דשמא מחלה כתובתה, שאז אינה נחשבת כמוחזקת בנכסים. [חופה וקידושין עמוד תלה].

טו
אפילו להפוסקים דס"ל דשארה וכסותה מדרבנן, אם התנה הבעל בעת הנישואין, כיון שהוא בדבר שבממון, התנאי קיים, ואין לה שארה וכסותה. ורק בכתובה עשו חכמים חיזוק לדבריהם והתנאי בטל. [חופה וקידושין עמוד תלה].

טז
מי שנשבע שלא לתת שאר וכסות לאשתו, אף להסוברים דמזונות הבעל לאשתו הוא חיוב מדרבנן, לא חלה שבועה עליו, מאחר והוא משועבד לאשה. [חופה וקידושין עמוד תלו].

יז
הבעל יכול לטעון קים לי כדעת הסוברים דמזונות מדרבנן, שאין הכרח בדעת מרן בזה, ואדרבה משמע יותר דס"ל דמזונות מדרבנן. [חופה וקידושין עמוד תלז].

יח
חיוב המזונות של הבעל לאשתו, הוא חיוב מתחדש מידי יום ביומו, ולפיכך כשיש ספק אם הוא חייב במזונותיה או לא, אין הבעל חייב לשלם, ועליה להביא ראיה לחייבו. [חופה וקידושין עמוד תלז]

יט
אף למאן דאמר דמזונות מן התורה, האשה ניזונית מפירות שביעית של בעלה, שאינו כמשלם חובו מפירות שביעית. [חופה וקידושין עמוד תלח]

כ
אם אין הבעל יכול לתת מזונות לאשתו, אף לחם, והוא מסיבת אונס כגון חולי וכדו', אין כופין אותו בשוטים כדי שיגרשנה, אלא כופין אותו בדברים בעלמא להוציאה. אבל אם אינו מפרנס את אשתו, ואינו מסיבת אונס, כגון שאינו רוצה להשתכר בשביל להרויח, כופין אותו בשוטין כדי שיגרשנה. [חופה וקידושין עמוד תלט]

כא
כשהאשה טוענת טענות הנראות מספיקות לעזיבתה את דירת בעלה, ותובעת מזונות מבעלה, והבעל מכחיש מכל וכל טענות האשה, על האשה להביא ראיה לדבריה כדין

המוציא מחבירו עליו הראיה, וכל עוד לא הוכיחה את טענותיה בעדים, אין להוציא ממון למזונותיה מן הבעל המוחזק. שהעיקר הוא שהבעל נחשב מוחזק במזונות אשתו. ואין האשה נחשבת למוחזקת, כאלמנה. [חופה וקידושין עמוד תמ]

כב

זוג שעשו ביניהם "נישואין אזרחיים", ואחר כך התגלע סכסוך בין האיש והאשה, ובית הדין מבקש לערוך ביניהם גט לחומרא, והאשה מסרבת לקבלת הגט, ותבעה מזונות מהאיש, אין לבית הדין לפסוק מזונות, ואין להם להוציא ממון מהבעל, שהגט שאנו עורכים בנישואין אזרחיים אינו אלא לחומרא בעלמא, אבל אין ביה"ד רשאי להחמיר ולהוציא מהמוחזק. [חופה וקידושין עמוד תמא]

כג

אשה שהלך בעלה למדינת הים, ובאה לגבות למזונותיה, אף למאן דאמר דמזונות מדרבנן, אינה צריכה להביא את כתובתה, שדוקא באלמנה הצריכו כן, משום טעינן ליורשים (ולא משום דמזונות באלמנה מדרבנן). [חופה וקידושין עמוד תמג]

כד

מי שהלך למדינת הים והפקיד כלים ביד אחר, והאשה תבעה כלים אלה בשביל מזונותיה, והנפקד החזיר הכלים לבעל, לאחר שתבעתו האשה לדין, כתב הרמ"א שחייב לשלם לה. ויתכן שאם נאמר דחיוב המזונות לאשה הוא מדרבנן, אינו חייב לשלם לה. [חופה וקידושין עמוד תמד]

כה

אשה שהלך בעלה למדינת הים ולותה למזונותיה, ואחר כך תבעה מבעלה שישלם החוב, והבעל טוען שלפני לכתו למדינת הים שילם לה למזונותיה, הבעל נאמן בטענתו, ואין מוציאים מידו. (עד שתביא ראיה שלא הניח מעות למזונותיה). [חופה וקידושין עמוד תמד]

כו

אשה שהלך בעלה למדינת הים ולותה בלא עדים ואכלה למזונותיה, אין הבעל חייב לשלם, שדוקא כשלותה בעדים נאמנת. [חופה וקידושין עמוד תמה]

כז

אשה שהלך בעלה למדינת הים ולותה למזונותיה, ואחר כך מחלה לבעלה, אין למלוה כלום. [חופה וקידושין עמוד תמו]

כח

אם יש לבעל, בעל חוב, ובאים האשה ובעל החוב לגבות, זה בא בחובו וזו באה בטענת מזונות, אף למאן דאמר דמזונות דאורייתא, בעל חוב קודם. [חופה וקידושין עמוד תמז]

כט
בעל שאומר לאשתו צאי מעשי ידיך למזונותיך, יכול לפטור עצמו מרפואה שאין לה קצבה, אבל חייב לרפואתה ברפואה שיש לה קצבה. [חופה וקידושין עמוד תמח]

ל
אשה שאינה יושבת תחת בעלה, אין לה מזונות אף כדי ברכת הבית [דהיינו אף דמי מזונות משותפות שהם פחותים יותר ממזונות של יחיד]. והיינו שהמניעה ממנה, אבל אם המניעה ממנו, אף שאינה דרה עמו, ולותה למזונותיה, צריך לשלם. [חופה וקידושין עמוד תמט]

לא
אשה שיש לה קטטה עם בעלה, ואינה דרה עמו, ויש ויכוח ביניהם אם הדבר בא באשמת הבעל או האשה, ואי אפשר לעמוד על הדבר, הבעל נשבע שבועת היסת שהמניעה באה ממנה, ונפטר ממזונות. [חופה וקידושין עמוד תנ]

לב
אשה שטענה בבית דין בפני בעלה שהוא בא עליה בנדתה, ובאה בטענה זו כדי לכופו לגרשה ולתת לה כתובתה, ולחייבו במזונות, העיקר לדינא שאין להוציא מזונות על פי טענה כזו. [חופה וקידושין עמוד תנא]

לג
אשה שיצאה מביתה, ולטענת הבעל עשתה זאת בהשפעת קרוביה, והאשה תובעת גט ואינה חפצה לחזור לבעלה. והבעל מבקש שתחזור אליו, אם לאחר שבי"ד יתן לאשה שהות המתנה של חודש ימים, והאשה תשאר בסירובה לחזור לבעל, יש לבי"ד לפסוק לפטור את הבעל ממזונותיה, דאף בלא הכרזה והתראה נחשבת האשה למורדת, כל שהמניעה לשלום בית בא ממנה, כשהיא הלכה מביתה. [חופה וקידושין עמוד תנא]

לד
כשם שהאדם חייב במזונות אשתו אף אם אינו אמוד, וגם כאשר האשה יש לה להתפרנס משלה, כך במזונות בניו הקטנים עד שש שנים חייב לפרנסם אף כשיש להם נכסים, ואף על פי שמזונות בניו לכולי עלמא הם מדרבנן. [חופה וקידושין עמוד תנג]

לה
תקנת הרבנות הראשית כאן בארץ ישראל לחייב את הבעל בתשלום מזונות לבניו עד גיל חמש עשרה שנה. וכן נוהגים על פי זה בבתי הדין כאן באר"י. [חופה וקידושין עמוד תנד]

לו
בני בנים אינם כבנים לענין מזונות, ורק מדין צדקה צריך לפרנסם, כשאין להם מי שיפרנסם. [חופה וקידושין עמוד תנו]

לז
אף במזונות שנקבעו לפי כבודו וכבודה, ושיש אומרים שהוא מדרבנן, גם בזה אם נדר שלא לתת לה מזונות, אין הנדר חל, וחייב במזונותיה לפי כבודו ולפי כבודה. [שם עמ' תנז]

לח
בעל שציוה לתת לאשתו כל המלבושים שלה, אף מנעלים בכלל, שהמנעל בכלל לבוש לענין זה. [חופה וקידושין עמוד תנז]

לט
אשה שברחה מבית בעלה בטענה שהוא מכה אותה תדיר, והבעל טוען שעושה כן מאחר שהיא מקללתו בפניו, אין הבעל נאמן לדונה כמורדת. ועם כל זה על האשה להוכיח בעדים שהבעל הוא שמתחיל במכותיו, כדי לחייבו במזונות, ואם עדיין לא הוכיחה טענתה זו, אין לחייב הבעל במזונות. [חופה וקידושין עמוד תנט]

מ
אף על פי שאשה שמחלה על עונתה הויא מחילתה מחילה, אם חזרה בה מחוייב בעונתה חיוב גמור, שאין המחילה מועילה אלא לזמן שמוחלת, ובאותה שעה. [שם תנט]

מא
מה שאמרו התלמידים יוצאים שלא ברשות לתלמוד תורה ג' שנים, הוא לאו דוקא, דאפילו טובא נמי. [חופה וקידושין עמוד תס]

מב
מה שהצריכו התראה והכרזה ד' שבתות במורדת, אינו אלא במורדת דבעינא ליה ומצערנא ליה, אבל במאיס עלי אין צריך התראה והכרזה כלל. ואף בבעינא ליה ומצערנא ליה לא נהגו עכשיו בהתראה והכרזה כלל. [חופה וקידושין עמוד תסא]

מג
בדין הטוענת "מאיס עלי", ודורשת לכוף את בעלה ליתן גט, והביאה עדים שנישואיה בחוץ לארץ היו בעל כרחה, ואביה איים עליה במכות אם לא תלך לחופה, ולא מצאה מנוח לכף רגלה בבית בעלה כי ם זמן מועט מאד, וזה קרוב לעשר שנים שהיא חיה בנפרד ממנו, והבעל מסרב לגרש, יש לכפות את בעלה לתת גט עד שיאמר רוצה אני. [חופה וקי' עמ' תסא]

מד
מי שבא לגרש את אשתו בטענת בגידה, והאשה מכחישתו, אין האשה נחשבת כמוחזקת לחייבו בשל חזקה זו במזונות. [חופה וקידושין עמוד תסב]

מה
אף על פי שעלתה הסכמה בין האיש והאשה שלא יפדנה אם תשבה, והוא לא יאכל פירות שלה, חייב לפדותה, כדי שלא תטמע בין הגויים. [חופה וקידושין עמוד תסב]

מו
אשה שעזבה את בעלה, והלכה לדור בדירה נפרדת, או בבית אביה, מבלי לתת טענות מספיקות ומשכנעות לצעדה זה, וטוענת שהוריו של בעלה מצערים אותה ודורשת לחייבו בדמי רפואתה כי אשה חולנית היא, והבעל דורש שתחזור לביתו ורק אז ישלם לה רפואתה, העיקר לדינא דאין הבעל חייב ברפואתה, בין ברפואה שיש לה קצבה ובין ברפואה שאין לה קצבה, שכל שאין לאשה הוכחות מספיקות לטענתה, יכול הבעל לטעון שאינו נותן לה רפואתה אלא אם כן היא דרה עמו בביתו. וכל זה כאשר האשה יכולה לקום ממשכבה מידי פעם, לבשל ולעשות צרכי הבית, אבל אם היא חולה ממש שאינה יכולה לשמשו כלל, חייב לרפאותה, אפי' אינה יושבת עמו. [חופה וקידושין עמוד תסב]

מז
מעיקר הדין יכול הבעל לומר לאשתו שחלתה, הרי כתובתך וגיטך ורפאי את עצמך, גם ברפואה שיש לה קצבה, דהבעל יכול לטעון קים לי כמאן דאמר שחיוב רפואה הוא מידי יום ביומו. [חופה וקידושין עמוד תסג]

מח
אשה שחלתה ואחר כך גירשה בעלה וטרם פרע כתובתה, אף על פי שמן הדין אינו חייב לרפואתה, מאחר וגירשה כבר, מכל מקום משורת דרך ארץ כל שטרם פרע כתובתה ירפאנה. [חופה וקידושין עמוד תסה]

מט
אשה האומרת לבעלה איני ניזונית ואיני עושה, חייבת לעשות לבעלה צורכי הבית, כגון בישול ואפיה, כיבוס ונקיון. [חופה וקידושין עמוד תסו]

נ
אף למאן דאמר דמזונות האשה מדרבנן, אם אמר לה יקדשו ידיך לעושיהן, הרי כל מעשה ידיה קדוש, וכמ"ש בש"ע. [חופה וקידושין עמוד תסז]

נא
אלמנה שתבעה כתובתה מחמת אונס, אינה יכולה לומר קים לי כהסוברים דיש לה מזונות, כיון שהנכסים בחזקתה, דדוקא ביתומים מודים שיש לה מזונות, וטוענים שפרעו לה, אמרינן דנכסים בחזקתה, ויש לה מזונות, מה שאין כן הכא. [חופה וקידושין עמוד תסז]

נב

המנהג פשוט שהבנות הרווקות מהלכות בגילוי ראש ברשות הרבים, ואין דרכן מעולם לכסות ראשן קודם הנישואין. [חופה וקידושין עמוד תסח]

נג

מצד הדין ועיקר ההלכה מותר לאשה נשואה ללכת בגילוי שערות ראשה בביתה ובחצרה, אפילו בפני בני ביתה, ורק בחצר הפתוח לרבים יש להחמיר. אך ממדת חסידות טוב להחמיר, וכמאמר חז"ל "מימי לא ראו קורות ביתי שערות ראשי" וכן דעת הזוהר הקדוש. [חופה וקידושין עמוד תע].

נד

אשה העוברת על דת משה ויהודית בזמן הזה, וכגון שהולכת בלי כיסוי ראש ובזרועות מגולים, ורוצה בעלה לגרשה בלי כתובה, אם הוא טוען כן בתום לב, מחמת יראת ה' שבלבו, והוא מוחזק בכשרות, וטוען כך בלי סכסוכים ומריבות אחרות, רשאי לטעון טענה כזאת כדי לגרשה בעל כרחה בלי כתובה, גם בזמן הזה, ולאחר התראה כדת. אבל הטוען כך מתוך קטטה ומריבה לאו כל כמיניה להוציאה בעל כרחה ולהפסידה כתובתה, שאין לתת יד לפושעים שיבואו להתעולל עלילות ברשע על נשותיהן, ולהשתמש בדיני תוה"ק למלאת תאותם השפלה, וטוען כך דשמא עיניו נתן באחרת. והכל לפי ראות עיני הדיין. ומכל מקום בודאי שעל בית הדין להוכיח האשה בלשון קשה בתוך הרכה, ולהזהירה שמכאן ולהבא תתנהג בכיסוי הראש ובבגדי צניעות. ואם לא תאבה להיטיב דרכיה יאיימו עליה ויגלגלו עמה בכל אשר בכוחם. אולם אם בכל זאת האשה תסרב לשמוע בקול מורים, ונראה לבית הדין שהבעל מוכן להשלים עמה אם תתנהג בצניעות כדת, יש לקנסה בכתובתה ובמזונותיה. אבל אם אין פני הבעל לשלום, ורק מחזיק בטענה זאת לגרשה בעל כרחה בלי כתובה, נראה שאין לקנסה כלל. [ואם גם הוא נוהג שלא בדרך התורה, ואוכל מאכלות אסורות וכדומה, ברור שלא הפסידה כתובתה]. [חופה וקידושין עמוד תעא]

נה

כשהבעל והאשה היו חפשים בזמן נישואיהם, ושוב עברה על הבעל רוח טהרה וחזר בתשובה שלמה, יכול לדרוש בכל תוקף מאשתו להתנהג כבנות ישראל הכשרות והצנועות, ושלא תצא לרשות הרבים וראשה פרוע, וכל שכן בתלבושת פרוצה, ואין האשה יכולה לטעון סברת וקיבלת, ועל דעת כן נישאתי לו, שאף הוא ישיב אמריו, שאין לך דבר העומד בפני התשובה, ולכן אם תסרב האשה לחזור בה ולהתנהג מכאן והלאה בצניעות, יכול לגרשה בלי כתובה, לאחר התראה כדת. [חופה וקידושין עמוד תעב]

נו
ומכל מקום איש ואשה שיש מריבה ביניהם לא על רקע דתי, והאשה יוצאת לרשות הרבים וראשה פרוע ובלי שרוולים, יש מקום להתיר לעשות שלום בין הזוג, ולא אמרינן "גרש לץ ויצא מדון", כי מאחר דלא שמיע להו איסורא כל כך בזמן הזה, ומה גם שיש נשים שהולכות כן מפני שמתביישות מחברותיהן, וכיונה פותה אין לב, אין להן אומץ להתגבר על יצרן בזה. [חופה וקידושין עמוד תעו]

נז
אף שהעוברת על דת משה ויהודית, צריכה התראה, אם מכשילתו באיסור נדה, לא בעיא התראה. [ובזמן הזה שהדבר קל בעיני ההמון ודמי להו כהיתרא, התראה מיהא בעי]. וכשטוען זאת מתוך מריבה וקטטה, ליכא למ"ד שיפסידנה כתובתה משום כך בלא התראה. ומכ"ש היכא שאינו מוחזק לאיש כשר וירא ה'. [חופה וקידושין עמוד תעג]

נח
אשה שמחללת שבת במזיד, ואפילו בצינעא, או שעוברת על איסור כרת, אף על פי שאינה מכשילה את בעלה, רשאי בעלה להוציאה בלי כתובה, כשטוען על כך באמת ובתמים, מאחר שבאיסור כרת יש סכנה גם לזרעם ח"ו, והוא כדין האשה הנודרת ואינה מקיימת. [חופה וקידושין עמוד תעד]

נט
גם אשה האומרת לבעלה איני ניזונית ואיני עושה, והיא אוכלת חלב ודם וכדו', חייב בעלה לגרשה, אף על פי שאינה מאכילתו. ולענין כתובה, לדידן כל שלא האכילתו ממש יש לה כתובה. [חופה וקידושין עמוד תעד]

ס
אשה שאכלה חלֶב או חמץ בפסח, או שחיללה שבת, אף שעשתה כל זה בצינעא, ודורשת לחייב את בעלה בתשלום כתובתה, הדבר פשוט שאף שעשתה בצינעא ולעצמה, יכול הבעל להפטר מתשלום כתובתה. [חופה וקידושין עמוד תעה]

סא
איש ואשתו שחזרו בתשובה, אף שקודם לכן היתה עוברת על דת משה ויהודית, עם כל זה לא הצריכו לכתוב כתובה אחרת. [חופה וקידושין עמוד תעו]

סב
אף על פי שאשה העוברת על דת משה ויהודית אינה אסורה על בעלה, מכל מקום נקטינן לדינא כדעת מרן השלחן ערוך דעל כל פנים יש מצוה לגרשה. [חופה וקידוש' עמוד תעו]

סג
ההתראה שמתרים באשה העוברת על דת משה ויהודית צריכה להיות גם בכך שיאמרו לה שאם תעשה כן "תפסיד כתובתה". והדבר ברור שמהני תשובה לעוברת על דת משה ויהודית [ומותר לקיימה]. [חופה וקידושין עמוד תעח]

סד
בעל ואשה שבאו לבית הדין מספר פעמים להתגרש, כי הבעל עני וביש גדא, ואינו מביא לחם לפי הטף, ובכל פעם התאמץ בית הדין לסדר שלום ביניהם, והנה פעם אחת הופיעו שוב בבית הדין, והאשה פרצה בבכי, ואמרה שהיא טמאה ואסורה לבעלה, כי אח בעלה נכנס לילה אחד לביתה בזמן שבעלה היה מחוץ לעיר, והתנפל עליה ובעל אותה לאונסה, וסגר במו ידיו את פיה שלא תצעק לשכנים (והיא חשבה שאף באונס נאסרה על בעלה) ואח הבעל הכחיש זאת בכל תוקף, ומתחלה אמר בעלה שהוא מאמין לה, ואחר כך התחרט ואמר שחושש שאומרת כן כדי שיגרשנה ותתפטר ממנו, העיקר בזה להלכה, להתיר את האשה לבעלה, ואין לחייבו לגרשה. [חופה וקידושין עמוד תעח]

סה
יש אומרים שחיוב כבוד האשה לבעלה הוא מן התורה, ויש חולקים וס"ל שאינו אלא מדרבנן. [חופה וקידושין עמוד תעט]

סו
מה שאמרו שהנושא אשה בשביל ממון אין זיווגו עולה יפה, הוא דוקא כשמעגן עצמו או את בת זוגו בשביל הממון, ובשביל הרהורי עבירה, הא לאו הכי אין בזה קפידא כלל. וכן בנושא אשה לשם נוי, שרק אם מעגן עצמו החמירו בזה. [חופה וקידושין עמוד תפ]

הלכות גיטין

סימן קיט - הסיבות המצדיקות כדי ליתן גט

א
מעיקר הדין הבעל יכול לגרש את אשתו אפילו בלא דעתה, ובעל כרחה, בלא שום סיבה. אלא שצריך לה כתובתה במושלם. וכן הוא דעת מרן השלחן ערוך שקבלנו הוראותיו. אולם בזמן הזה בלאו הכי אין בתי הדין עושים מעשה לגרש אשה בעל כרחה. והאיש אינו מגרש אלא לדעתו ולרצונו. [במשנה גיטין (צ.) בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אא"כ מצא בה דבר ערוה, שנאמר, כי מצא בה ערות דבר. וב"ה אומרים אפי' הקדיחה תבשילו, שנאמר כי מצא בה ערות דבר. ר"ע אומר אפי' מצא אחרת נאה הימנה, שנאמר והיה אם לא תמצא חן בעיניו. וכתב הב"י (ר"ס קיט) שהרי"ף והרא"ש לא פסקו הלכה כמי, ונראה שהטעם לפי שסמכו על המעיין

דממילא משמע דהלכה כב"ה לגבי ב"ש, וגם לגבי ר"ע. והרמב"ם בפי' המשנה כתב להדיא דהלכה כב"ה. וכן מבואר בהלכותיו (פ"י מהל' גירושין). וכ"פ מרן בש"ע (שם ס"ו): יכול לגרשה בלא דעתה. הגה, ואפילו אין לו לשלם לה הכתובה ונדוניתה וכו' וכ"ז מדינא, אבל רבינו גרשום החרים שלא לגרש אשה שלא מדעתה אם לא שעברה על דת וכו'. ובתשו' הרשב"א (סי' אלף רנד) כתב, אין אדם רשאי לגרש את אשתו אם אין לו לשלם כתובתה. ובשו"ת כרם חמר (חאהע"ז סי' צט) הביא מתשו' מהר"י בן צור, שאם האשה חייבת להתגרש א"צ לפרוע כתובתה מיד, אלא תתגרש ותשאר הכתובה חוב עליו, אבל בכל שאר גירושין לא יגרש עד שיפרע לה כל כתובתה במושלם. וכ"ה בשו"ת משפט וצדקה ביעקב ח"א (סי' כח וקלה), וח"ב (סי' כ'). וכ"ה בשו"ת ישמח לבב (חאהע"ז סי' כה) שהמנהג פשוט בארצות המערב שהבא לגרש את אשתו "בלי שום טענה" אינו יכול לגרשה עד שיפרע לה כל סכי כתובתה. ע"ש. ונמצינו למדים שהמנהג בארצות המערב לגרש אשה בע"כ בלי סיבה, ורק שצריך לפרוע את כתובתה. ואין זה ענין למה שנתבאר בחו"מ (סי' יב ס"ט) שאין אדם יכול לשלם הקנס ולהפטר מהקנין, דהרי אצל הספרדים לא נהגו מעולם בחרם דר"ג. ולפיכך במקום שאחר כל ההשתדלויות להשפיע על האשה לקבל מרצון את הגט אינם מועילים, ומאחר ובזה"ז א"א לעשות מעשה לגרש בע"כ ממש, על ביה"ד להתיר לבעל לישא אשה אחרת על אשתו, שגם בזה אין המנהג אצל הספרדים לחוש לחרם דר"ג, וראה בזה בשו"ת יביע אומר ח"ה (חאהע"ז ר"ס א']

ב

האיש אינו מגרש אלא לרצונו. [במשנה כתובות (עז.) ואלו שכופין אותו להוציא, מוכה שחין וכו', ומכין אותו עד שיאמר רוצה אני. וכן מבואר עוד בב"ב (מח.). והרמב"ם (בפ"א מהלכות גירושין) יליף לה מקרא דוהיה אם לא תמצא חן בעיניו. אך הרשב"א (בבא בתרא שם) יליף לה מקרא "ונתן בידה" מדעתו משמע].

ג

אשה רעה בדעותיה ושאינה צנועה כבנות ישראל הכשרות, מצוה לגרשה. ובעל תשובה שאשתו מסרבת לחזור בתשובה יחד עמו, ואף אינה מוכנה לשמור טהרת המשפחה, צריך להתייעץ ברב תלמיד חכם שיורה לו כיצד לנהוג. [בגמרא גיטין (צ.), טור ושלחן ערוך סימן קיט סעיף ד'. וכתב בבית שמואל שם, דבאשה רעה בדעותיה, שהיא בעלת מריבה, מצוה לגרשה אפילו בזיווג ראשון.]

ד

אשה שנתגרשה משום פריצות אין ראוי לאדם כשר שישאנה. [בברייתא שם. מדכתיב והיתה לאיש אחר, לפי שאין זה בן זוגו של הראשון שהוציא רשעה וזה הכניסה לביתו כדאי הוא למיתה. וכ"ה בש"ע (קיט ס"ה].

ה

מה שיש נוהגים בבתי דין באיזה מקומות, שאם באה תביעה לגירושין מצד האשה, וחברי בית הדין רואים שאין דרך לשלום, כותבים בפסק הדין: שהבעל חייב לגרש את אשתו, אף שאין יסוד לחייבו בגט על פי דין תורה, מנהג זה בטעות יסודו, ואסור לעשות כן, ואפילו אם הבעל היה אשם בקטטה שפרצה בינו לבין אשתו, כל שעכשיו הוא מוכן להשלים עמה, אין מקום לכתוב שהוא חייב לגרשה, כשהסירוב בא מצדה. ואפילו בטענת מאיס עלי שיש אומרים שכופין לגרש, לדידן אין לומר לו כן דרך חיוב לגרש, אלא רק דרך עצה טובה. ואף בזמנינו שמבטלים כל מודעות ודיבור המזיק לגט, יש להזהר מלכתוב בלשון כזה, אלא יש לכתוב בפסק הדין שבית הדין פוסק, שהצדדים יתגרשו זה מזה כדת משה וישראל וכו'. ותו לא מידי. ואם היה הבעל רודף אחר אשתו להכותה בסכין שבידו, יש לומר לו שחייב לגרשה. [הרדב"ז בח"ד (סימן פט) כתב, דמ"ש השואל שאם יזכירו לו שהוא חייב לגרש אפילו בדיבור הוי גט מוטעה, איני רואה את דבריו, כי אפי' לפי סברתו שאינו חייב לגרש לא הוי גט מוטעה, דבשלמא כשהאשה מותרת לו ואנחנו אומרים לו שהוא חייב לגרש, הוא סומך עלינו, ונמצא גט מוטעה, אבל היכא שהאשה אסורה עליו אע"פ שאנחנו אומרים לו חייב אתה ליתן גט, לא הוי גט מוטעה. ע"כ. ומבואר, דכל היכא שהיא מותרת לו, אע"פ שבאיזה מיקרים נראה לביה"ד שהבעל צריך לגרש את אשתו, עכ"פ אין כאן חיוב לגרש, ולפ"ז אין לביה"ד לכתוב שהבעל חייב לגרש, דבא לידי טעות שסובר שע"פ הדין אסור לו להיות דר עם אשתו, והו"ל גט מוטעה. ובשו"ת יביע אומר ח"ב (חאהע"ז סי' י'). האריך בזה וקרא ערער על מנהג ביה"ד במצרים שנהגו כן, דא"כ הו"ל גט מוטעה. וגדולה מזו כתב המשפט צדק (סי' נט) שאפי' אם היה הבעל רודף אחר אשתו להכותה בסכין שבידו, אין כופין אותו לגרש, ואפי' לומר לו שהוא חייב לגרשה. ואף שנראה שהפריז על המדה באופן שרדף אחריה בסכין, מ"מ בלא טעם זה ודאי שיש לחוש משום גט מוטעה. ואפי' בטענת מאיס עלי, אין לומר דרך חיוב לגרשה, וכמ"ש בשיטמ"ק (כתובות סד.) בשם ר"ת. ושלא כרבינו יונה שאומרים לו שאם לא יגרש מותר לקראו עבריין].

ו

אם הבית דין רואים שיש צורך לתת גט, ולא לעשות שלום בית בין בני הזוג, יש להקל במקום עיגון לתת גט על ידי פיוס במעות. [דבזה זביני זביניה]. [בגמרא ב"ב (מח.) מבואר, דתליוהו וזבין זבינא זביני, וכן תלויה וקדיש קדושיו קידושין. ומבואר מפי' רשב"ם שם (ד"ה התם נמי), שגם בגט תלויהו וגריש גרושיו גירושין, שכתב שם, דבגט לא מפסיד מידי, דומיא דזביני שמקבל דמי שדהו, דכיון שאשתו שונאתו ובלא גט נמי לא תעמוד אצלו, וגט זה אינו אלא להתירה לאחרים, לא מפסיד כלום. ע"כ. והן אמת דהמהרח"ש (דף כב) כתב דהיינו דוקא בגט מעושה כדין, משום דבלא"ה לא תעמוד אצלו, אבל בכופין אותו שלא כדין לא שייך לומר כן, דאדרבה תעמוד אצלו בעל כרחה, ואם לאו מורדת היא ותפסיד מזונותיה, ע"ש. מ"מ נראה שזהו כשלא היה חרם דרבינו גרשום, שהבעל

היה יכול לישא אשה אחרת, אבל עכשיו אפי' למ"ד דבמקום מורדת לא תיקן רבינו גרשום, מ"מ הדבר בלתי אפשרי, הן מצד דינא דמלכותא, הן מצד שלא נשמע כן מעולם. וא"כ כמו שהיא מעוגנת גם הוא מעוגן, ולא תוכרח כלל לעמוד אצלו. ולכן אם הוא בענין שאשתו שונאתו, וברור שלא תעמוד אצלו, שפיר י"ל דמהני טעמא דרשב"ם דגט חשיב כזביני, ואין הגט בטל מדאורייתא, ובהצטרף הטעם שע"י זה מרויח שיוכל לישא אשה אחרת שתחפוץ בו, אז יש לומר בודאי דחשוב כתליוה וזבין דזביניה זביני. וראה עוד בשו"ת יביע אומר ח"ג (חאהע"ז סי' כ' אות לב). ע"ש].

סימן קכא - צריך להיות בדעתו מכתיבת הגט עד הנתינה

א

הגט צריך שיכתבנו הבעל או שלוחו, ושיהיה משל הבעל, ולכן נהגו כשהבעל מצוי שנותן לו הסופר את הקלף והדיו במתנה קודם כתיבה. [גיטין כ: אמר רב חסדא יכילנא למפסלינהו לכולי גיטי דעלמא. א"ל רבא מאי טעמא, אילימא משום דכתיב וכתב והכא איהי קא כתבה ליה, [נותנת שכר הסופר משום תקנת עגונות כמבואר בבבא בתרא קכח. רש"י]. ודילמא אקנויי אקני ליה רבנן, [ההוא זוזא מדידה והוי כמאן דיהיב ליה איהו, דהפקר בי"ד הפקר. רש"י]. ואלא משום דכתיב ונתן והכא לא יהיב לה מידי, דילמא נתינת גט הוא. תדע, שלחו מתם כתבו על איסורי הנאה כשר. וכתב שם הרמב"ן, דילמא אקנויי אקנו ליה רבנן, אע"ג דבדרך דילמא איתמר, עיקר הוא, והכי מפורש בפרק גט פשוט. ואפשר דמשום בבירור רב חסדא אמר לו כן. ע"כ. וכ"כ הר"ן שם, דאע"ג דבלשון דילמא קאמרינן, קושטא דמילתא הכי הוי, ומשום כבודו של רב חסדא אמר לו הכי. ע"כ. וכן הוא בש"ע].

ב

מי שציוה לכתוב גט לאשתו, ומיד שתה לשכרה, והשתכר, מותר לסופר לכתוב את הגט בעת שכרותו, ואין צורך להמתין עד שיפוג יינו. הנה דעת התוס' (גיטין ט: וכב: ויבמות נב:) דבעינן שליחות לכתיבת הגט. וכן מבואר מדברי הטור והש"ע (סי' קכ סעיף א'). אולם התוס' בדף כב: וכן הרשב"א והר"ן שם סבירא להו, דלא בעי שליחות בכתיבת הגט. והסביר בבית שמואל, דיסוד מחלוקתם הוא בפשט הכתוב "וכתב לה ספר כריתות", דאי וכתב אבעל קאי אם כן צריך שדוקא הבעל יכתוב, ולכן צריך שהסופר יהיה שלוחו. אבל אי וכתב אסופר קאי, הרי כל בר דעת כשר לכתוב את הגט בלי שליחותו של הבעל. ומה שאמרו במשנה (עא:) צריך שיאמר לסופר כתוב וכו', הוא מדין לשמה שבגט, שבלי ציווי הבעל א"א לכתוב הגט לשם גירושין, דאשה סתם לאו לגירושין קיימא. ובתרוה"ד (סי' רכח) כתב, שכ"ה דעת הרמב"ם. גם במחנה אפרים (פ"ב מגירושין הט"ו) האריך להוכיח שדעת הרמב"ם דבעי שליחות בכתיבת גט. שהרי הרמב"ם בריש פ"ב כתב: זה שנאמר בתורה וכתב לה, אחד הכותב בידו או שאמר לאחר לכתוב לו. וכתב

ה"ה, דבכל התורה שלוחו של אדם כמותו ורבנן דרשי וכו', ונראה דגם לכתיבה בעינן שליחות. ע"ש. וכן משמע ממ"ש שם בהלכה טו, דהעבד פסול לכתיבת הגט משום שאינו בתורת גיטין וקידושין, ומשמע דבעינן שליחות בכתיבת הגט. וע"כ דס"ל כדעת רש"י בגיטין ט. דוכתב ונתן, מי שישנו בכתיבה ישנו בנתינה, ועכו"ם ועבדים כיון דלא שייכי בתורת גיטין וקידושין אינם נעשים עדים בדבר. ועיין באור שמח (פ"ג הלכה טו) שדחה ראיית המחנה אפרים. ע"ש].

ג

אם הבעל ציוה לכתוב את הגט ונרדם, אין השליחות נפסקת. [כמבואר בסוגיא גיטין (ע:), שאינו מחוסר מעשה להתעורר. וכיו"ב כתב בב"ש (סי' קכא סק"ב) במי שציוה לכתוב גט, ואח"כ נעשה שיכור, מותר לסופר לכתוב הגט בעת שכרותו, דהא לר' יוחנן (גיטין ע:) ישן שאינו מחוסר מעשה שפיר דמי. ע"ש. ואמנם בערוה"ש (שם סק"ח) כתב לתמוה על הב"ש, דהא כששתה יותר מרביעית עד שנשתכר אינו מועיל לו לא דרך ולא שינה, וא"כ הו"ל מחוסר מעשה, ולכן חלילה להקל בזה. ע"כ. והו"ד בשו"ת יביע אומר ח"ה (חיו"ד סי' כב אות א'), וכתב, דבמחכ"ת לא צדק בזה, והאמת כדברי הב"ש, שלא הצריכו רפואה ע"י סיכת שמן ומלח לשיכור אלא כדי לעוררו מיד בתוך זמן שכרותו, אבל גם בלעדי כל תרופה ע"י שהייה ארוכה במדה מספקת יתפכח משכרותו ופג תוקף יינו, כמו שהחוש מעיד, וכן מבואר ברמב"ם (פ"א מביאת מקדש ה"ה). וא"כ שוב הו"ל אינו מחוסר מעשה, אלא מחוסר זמן הוא, וזמן ממילא קאתי].

סימן קכד - על מה נכתב הגט

א

גט שנכתב כדין, וזרו זהב על האותיות, וחזרו והעבירו עפרות הזהב ונשארו האותיות כבראשונה, הגט כשר למסירה. [שו"ת יביע אומר ח"ו (חאו"ח סי' לז אות ד') ודלא כמו שכתב בגט פשוט].

ב

יש להמתין שלא למסור את הגט ליד האשה עד שיתייבש הדיו הכתוב, וכמו שכתבו הפוסקים להזהיר על זה. ואין הדבר דומה לספר תורה שהתירו לקרוא בו אף שהדיו לח באופן שהגיהו אותו סמוך לקריאה. [מרן אאמו"ר שליט' בהערות להסכמת הגרצ"פ פראנק בריש שו"ת יבי"א א'].

ג

גט שנכתב במי מילין, אף על גב דלא חשיב כתב במה שיוכל להפליטו אחר כך על ידי מי נרא, יש לחוש לזה דהוי גט, מאחר ועל ידי פליטת המי נרא ישאר הכתב קיים וניכר לעין. [שו"ת יביע אומר חלק ד' חלק יורה דעה סימן כא אות ז']

סימן קכה - במה נכתב הגט, ותיקון הכתיבה והקלף

א

סופר שטעה בגט והאריך יותר מדאי את אות וא"ו של תיבת "וכדו", עד שהאות נדמית לנו"ן סופית, ונקראית על ידי תינוק דלא חכים ולא טיפש "וכדן", אין להכשיר את הגט על ידי שיגרד את רגל האות, עד שתיעשה לוא"ו. אבל יש להכשיר את הגט על ידי שיעביר את הקולמוס אחר הגירוד על האות הפסולה, שנפסלה משום חק תוכות. ויש עוד עצה להכשיר את הגט, על ידי שיעבה את ראש הוא"ו השניה, שתהיה כמו אות וא"ו גדולה, שמאחר ונתעבה למעלה בהיקפה ובעביה לא תראה עוד כמו אות נו"ן סופית. ובזה אין שום חשש של חק תוכות. [מרן הב"י (ס"ס קכו) הביא משם תשובת הרשב"א, לענין חסרון ו' דוכדו שלא היה כתוב אלא וכד, אם נפסל בכך, תשובה, כל מקום שאינו מעיקר הגט אינו פוסל. ע"כ. וכתב עוד בשם תשובות המיוחסות להרמב"ן (סי' קמה) שאם הסופר חיסר תיבת "להתנסבא" שאין בזה פיסול. וכתב, דמשמע מדבריו שאם חיסר תיבה אחת מהטופס אין הגט נפסל בכך. וכ"פ מרן בש"ע (שם סעיף מט), וכתב בהגה, וכ"ש אם חסר ו' שניה של וכדו וכתב וכד, שמאחר שאין הענין משתנה אין פיסול מחסרון זה. ע"כ. ומרן בתשובותיו (אהע"ז ס"ס ד') כתב, שאפי' חיסר לגמרי תיבת שבוקין אין בכך כלום, כיון דלאו במקום תורף הוא. ע"ש. ומשמע שמותר ליתנו לכתחלה, ומש"ה כתב בלשון אין בכך כלום. וכן הבין הפר"ח (סי' קכה ס"ק לט) מדברי מרן, אלא שחלק ע"ז, וכתב, שלמעשה יש לחוש להרמב"ם וסיעתו דמוכח דפסלי בחסרה תיבה אחת מן הטופס. ע"ש. ובאמת, אם אין דוחק בדבר יש להחמיר לכתוב גט אחר, הואיל ואיכא כמה עיקולי ופישורי. ומה גם שראינו להרב גט פשוט (סי' קכו ס"ק מו) שהביא תשו' המהרי"ל שכתב לפסול גט שכתוב בו וכדן במקום וכדו. ויש לדון אם מותר לגרר רגל הנו"ן של וכדן, עד שתהיה אות ו', שנראה דהוי חק תוכות שע"י גרירתו נעשה לאות אחרת, וכמ"ש הסמ"ק הובא בב"י (סי' קכה) שאם גירר רגל הה"א עד שנעשית דל"ת הו"ל חק תוכות. וכ"פ באו"ח (סי' לב סי"ח). והן אמת שדין זה לא יצא מידי מחלוקת, כי הרשב"א (שבת קד:) כתב, דכה"ג לא מיקרי חק תוכות, שאינו אלא כמפריד בין שני אותיות דבוקות. וכן שנטלו לגגו של דל"ת ועשאו רי"ש, ואינו אלא כדיו שנפל על גבי האות ומעבירו. ע"כ. ואולם הר"ן דחה ראית הרשב"א, וכן כתבו עוד כמה ראשונים. ועכ"פ הדבר ברור שבנ"ד אם יגרור רגל הנו"ן של וכדן לעשותה ו', הו"ל חק תוכות. וכן מפורש בשו"ת נבחר מכסף (סי' מב), גבי חתימת עד אחד שטעה וכתב נו"ן סופית במקום ו', וגררה ועשה ממנה ו', דהוי חק תוכות. ועדיין יש לדון אם אפשר להכשיר הגט ע"י שיעביר הקולמוס על האות הפסולה משום חק תוכות. ודבר זה מבואר בספר התרומה (ס"ס קיט) לפסול, ולא מהני העברת קולמוס על הח"ת. וכ"כ בגט פשוט (סי' קכה ס"ק לג) שהרי כתב מרן הש"ע (סי' קלא ס"ה), גט שכתבו שלא לשמה אע"פ שהעביר עליו קולמוס לשמה אינו גט. וי"א שחוששין לו. וא"כ ה"ה לענין העברת קולמוס לשווייה חק ירכות. והביא ג"כ דברי הגהות אשר"י דלא משוי ליה אות ע"י העברת קולמוס. ע"ש. והכי נקטינן לחומרא כדברי הראשונים. ומ"מ

בשעה"ד נראה שאפשר לצרף דעת הב"י לפי דברי הכנה"ג, שאין לפסול חק תוכות בחתימת העדים. ועוד שכתב מרן באו"ח (סי' לב) דבירושלמי (פ"ק דמגילה) מפליג אם אירע הפיסול לפני שנגמרה צורת האות, שאז יש לפסול משום חק תוכות, ובין כשאירע הפיסול אח"כ, ושכ"ד הרשב"א בתשובה. אלא שהמרדכי ור' אלחנן כתבו דלא קיי"ל כהירושלמי בזה, ושכ"ד הרי"ף והרמב"ם והרא"ש שהשמיטוהו. וא"כ בכותב וא"ו במקום יו"ד, או נו"ן סופית במקום וא"ו, ע"פ הרוב כבר נשלמה האות לפני הפיסול, ואפשר להכשיר להירושלמי והרשב"א. ומה גם שדעת הרשב"א דבכה"ג ליכא חק תוכות, על כן יעביר קולמוס על האות ושפיר דמי. ובנ"ד דהוי חק תוכות בטופס נראה שיש להקל, וכמ"ש בשו"ת מהריב"ל ח"ג (סי' סט). ואף שיש מחמירים גם בטופס, כשיש כמה ספיקות יש להקל. ובנ"ד שכתב וכדן במקום וכדו, יש עצה קלה לעבות את ראש הוא"ו השניה, עד שתהיה וא"ו גדולה, שמכיון שנתעבתה למעלה בהיקפה ובעביה לא תראה עוד כנו"ן, ובזה אין חשש של חק תוכות. וראה ד"ז ביביע אומר ח"ב חאהע"ז סי' יד].

ב

רגל אות ה' שבגט שנוגע בגגו עד שנראה כאות חי"ת, יש להכשיר את הגט על ידי שיגרד קצת בראש הרגל, ויחזור להעביר קולמוס על רגל האות. ואף בתורף הגט יש להכשיר באופן כזה. [עיין בב"י (סי' קכו) שהביא דברי הרשב"ץ בדין רגלי ההי"ן וקופי"ן שנגעו בגגן. וע"ש. ואמנם בפר"ח (ס"ק כה) כתב, שאם הפריד הדיבוק ברגלי הה"א והקו"ף שנגעו בגגן, לא מהני אף בדיעבד, משום דהו"ל חק תוכות, אא"כ גורר כל הרגל. ואם הדיבוק הוי במקום הטופס, לכתחלה לא תתגרש בו, ואם הוא במקום התורף פסול מה"ת. ע"ש. וכ"פ מהר"י עייאש, דכל חק תוכות לא מהני בגט. אלא דוקא בטופס. ובמקום עיגון יש לתקן באופן המועיל. ואחר זה הביא דברי הפר"ח. ע"ש. ובשד"ח (סי' טז אות לב) הביא דברי האחרונים שהקילו בזה. ולא זכר שר מדברי הפר"ח ומהר"י עייאש. ועכ"פ כשיש כמה ספיקות, יש לסמוך על המקילים, וכגון בהעברת קולמוס מחדש, וכמבואר דין זה בשו"ת יביע אומר ח"ב (חאהע"ז ס"ס יד). ע"ש].

ג

עד ששמו חיים שחתם בגט בטעות "יוסף", ורוצים למחוק בגירוד את אות הפ' סופית ולגרד את אות וא"ו כדי שייעשה יו"ד, ולרבע את הסמ"ך שיהיה מ"ם, ולכתוב לפניו אות ח', וכך ייעשה "חיים", אין להכשירו אף בדיעבד, שאף בחתימת העדים יש לחוש משום חק תוכות. אבל אם מעביר על זה אחר כך קולמוס, וחוזר לכתוב חיים, אפשר להכשירו למסרו ליד האשה, שראוי לצרף בזה את דעת האומרים שאין לפסול חק תוכות בחתימת העדים. [בשד"ח (מער' גט סי' כח אות יג) הביא מספר רוב דגן, בנידון עד ששמו חיים שטעה וכתב יוסף, וע"פ הוראתו מחקו אות ף', ועשה הסמ"ך מ"ם סופית, וגרר מהוא"ו למטה עד שנעשית יו"ד, וכתב בתחלה אות חי"ת ונעשה חיים. ע"ש. וביביע אומר ח"ב (חאהע"ז סי' יד אות ו-ז) העיר ע"ז, שהרי בגרירת רגלי הוא"ו עד שנעשית יו"ד איכא משום חק תוכות, ודומה לנ"ד בגרירת רגלי הנו"ן

לעשותה וא"ו. ואע"פ שאין העדים חותמים על הגט אלא מפני תיקון העולם, יש להקפיד בדין חק תוכות, דבלא"ה הו"ל מזוייף מתוכו, וכמו שאמרו בגיטין (ד.) בדין עדים שחתמו שלא לשמה. ועיין בתוס' שם. וכן העלה בתרוה"ד (סי' רכח). וכ"ד הב"ש שלא במקום דוחק ועיגון. איברא דמרן הב"י (ס"ס קלא) כתב, שאע"פ שהרמב"ם מכשיר בגיטין הפסולים בעדי חתימה, כגון שהרחיק העדים מן הגט ב' שיטין וכיו"ב, כשנתנם בעדי מסירה, שאני התם שפיסול הגט ניכר ע"י עדי חתימה. אבל הכא [שלא חתמו העדים לשמה] שאין הפיסול ניכר, דמנא ידעינן שחתמו שלא לשמה, חיישי' דילמא אתו למסמך על עדי חתימה, ולפיכך פסול מדרבנן. ע"כ. וכתב ע"ז בכנה"ג, שהמהרי"ו כתב איפכא דכאשר הפיסול ניכר הגט פסול, וכשאין ניכר כשר. ומתוך כך פסל גט שחק תוכות בחתימה. ולפי דברי מרן המחבר כשר. והנה מהרי"ו קאי לד' התוס' (גיטין ד.) דמזוייף מתוכו גבי שלא לשמה ה"ט טעמא לפסול, דגזרינן חתימה אטו כתיבה, שמא לא יכתבו גם הכתיבה לשמה. ובזה י"ל דחק תוכות שניכר הפיסול גזרינן ביה טפי. אבל לד' הרמב"ם דה"ט משום דילמא אתי לסמוך על עדי חתימה בלבד, [משום דהא דקיי"ל עדי מסירה כרתי היינו אף עדי מסירה]. אדרבה יש לגזור יותר כשאינו ניכר. ומ"מ י"ל דבחק תוכות אין היכר כ"כ כההיא דהרחיקו העדים ב' שיטין וכיו"ב. ועכ"פ אין הכרח מד' מרן להכשיר חק תוכות בחתימת העדים. והעיקר כד' התרוה"ד ומהרי"ו וכל גדולי האחרונים להחמיר. ומה גם שבגט אנו חוששים לכל החומרות אף נגד מרן ז"ל, וכמ"ש בגט מקושר (דף עג), ועוד, וכ"כ השד"ח עצמו (סי' כח אות י') בשם האחרונים לחוש אף בחתימת העדים משום חק תוכות. וכן נראה דעתו שם].

ד

כבר פשט המנהג בארץ ישראל לקרוע את הגט מיד לאחר הנתינה לאשה, וקורעים אותו קרע בית דין, וגונזים אותו בבית הדין, ועושים כן כדי שלא להוציא לעז על הגט. [שו"ת יביע אומר חלק ו' חלק אבן העזר סוף סימן יא. וחלק ד' סימן יב אות ז' וסוף סימן יד].

סימן קכו - נוסח לשון הגט ודקדוק אותיותיו

א

טוב הדבר לכתוב את הגט אצל בני זוג ספרדיים בכתיבה אשורית ספרדית. ובגט הנערך את בני זוג אשכנזיים טוב לכתוב את הגט בכתיבה אשכנזית, וכפי שהובאו צורת האותיות בבית יוסף (או"ח סי' לו). אולם אם לא עשו כן, אין להקפיד בזה, ומותר ליתן את הגט לכתחלה, שאין צורת האותיות פוסלת את הגט. וכן אם אין שם סופר היודע לכתוב בכתיבה ספרדית, יכולים לכתחלה לכתוב את הגט כפי צורת האותיות של האשכנזים, ולמסור את הגט לכתחלה ליד האשה. וכן להיפך. [יביע אומר ח"ב יו"ד סי' כ' אות ז', וח"ד חאהע"ז סי' יב אות ח'].

ב

גט שהשמיטו בו את שם האב, והסופר כתב בו "ולאבהתי", במקום צורך יש להכשיר את הגט אף ליתנו לכתחלה. [שו"ת יביע אומר חלק ד' חלק אבן העזר סימן יד אות ב'].

ג

גט שנמצא בו טעות ובמקום שיכתוב "וכל שום אחרן וחניכא דאית לי ולאבהתי" כתבו בטעות "ולאהבתי", וחזרו בטעות זו גם בהמשך "ולמקום אהבתי", יש לפסול את הגט, אלא אם כן במקום עיגון, ובכלל, לא היה לו לכתוב אבהתי, כיון שאין כותבים שם מקום אבותיו. [שו"ת יביע אומר חלק ד' חלק אבן העזר סימן יד וחלק ו' סימן יב אות ו'].

ד

נהגו להאריך את הואו"ן של תיבת וכדו, וכן של תיבת תורכית, וכיו"ב. וגט שליחות שכל הואו"ן של תיבת "וכדו" וכן של "תורכית" נכתבו כשאר ואו"ן רגילים, אף שלכתחלה לא אריך למיעבד הכי, מכל מקום אם לא האריך אין זה לעיכובא, ובדיעבד יש להכשיר ליתן את הגט. [שו"ת יביע אומר חלק ו' חלק אבן העזר סימן יב אות ח'].

ה

סופר שהשמיט תיבת "כאן" שבתחלת הגט, וכשהגיע לתיבות "כדת משה", הרגישו בזה, וחזר הסופר לכתוב הגט, מבלי שיחזור הבעל לצוותו, ונתגרשה האשה בגט השני, העלה להכשיר בדיעבד, ובפרט במקום עיגון. [יביע אומר חלק ז' חאעה"ז סימן יט].

ו

בגט שליחות מחו"ל, שהחכם המסדר את הגט כתב בשם האשה "פאוליתי", והיה צריך לכתוב "פאוליטי", כמ"ש בתרומת הדשן (סי' רלא), שכל כינוי שהוא בלשון לעז, וצריך לכותבו בטי"ת או בתי"ו, יש לכתבו בטי"ת, כי התי"ו יכולים לקרותה רפויה, ואז תשתנה הקריאה. העיקר לדינא שאין לפסול את הגט משום כך, ובדיעבד

כשר

[יביע אומר ח"ז חאהע"ז סי' כ. וכתב שם שאין לפסול את הגט מחשש שהמסדר אינו בקי בטיב גיטין, שמכיון שיש כיום סדרי גיטין בידי מסדרי הגיטין אין לחוש לפסול בדיעבד. וכמ"ש האחרונים].

ז

בענין הכינוי של שם המגרש או המתגרשת שכתב מרן הב"י בשם מהריק"ו, דלכתחלה א"צ לכותבו, יש להוסיף גם מ"ש מרן הבית יוסף בבדק הבית וז"ל: ועכשיו לא נהגו לכתוב שום כינוי אלא פלוני בן פלוני וכל שום אחרן וחניכא דאית לי ולאבהתי. עכ"ל.

[וע"ע מה שהאריך בזה הגר"ח פלאג'י בשו"ת חיים ושלום ח"א (דף עב). וביביע אומר ח"י חאהע"ז סי' לו עמ' תמז:].

ח

שם פלה אין לכותבו בשני למדין, בשביל הדגשות שבו וכו'. וראה ביביע אומר חלק י' (חאהע"ז סימן לב במזכרת הגיטין עמוד תלא), שכתב, דלכאורה היה מקום להעיר בזה ממ"ש המהר"ם בן חביב בשם עובדיה והעולם קוראים אותו עבדאללה, שכותבים עבדאללה. וכ"כ הרב מזבח אדמה (דף לג.), שצריך לכתוב ב' למדין כמשפט כתיבתו, אע"פ שמבטאים רק ל' אחת. וכ"כ בספר השמות בשם עזרא שקוראים אותו בערבית נצר אללה, אע"פ שאין מרגישים במבטא ב' למדין. ע"ש. אולם מבואר בשו"ת חיים ושלום ח"א (סי' לא דף סד סוף ע"ד), שאין זה אלא בארצות ערב, וכן בערי ארץ ישראל שיודעים ומבינים בארצותם ללשונותם, ונתפרסם שם עבדאללה לכותבו בב' למדין כפי הלשון אשר חוצב משם, והכל יודעים שאע"פ שהוא כתוב בב' למדין אין נרגשת במבטא אלא ל' אחת, אבל בארצות אלו שיש חשש שיבאו לקרותו בב' למדין, מה שאין האמת כן, אין לך שינוי גדול מזה, דהוי כדקי"ל שינה שמו ושמה פסול, וכמ"ש כנה"ג (סי' קכח הגב"י אות נא), ושכן כתב במכתב מאליהו בסוף הספר אות קכג, שכתבו בגט עבדאלה, באות ל' אחת, משום שבקושטא אין בקיאים בכינוי זה, ויש חשש שיקראוהו שלא כמשפטו אלא בביטוי ב' למדין, ע"כ לא הלך אחר מקור השם מהמקור שחוצב בו, הואיל ובמקומו אינם בקיאים בערבית, ויבאו לידי טעות בקריאתו. ע"ש. וכל שכן בנידון השם פלה, שגם בערבית נכתב באות ל' אחת, עם שדא, להדגשת הלמד, ואצלינו אין כותבים נקודות בגט.

ט

הנקרא בב' שמות אין כותבים בגט ביניהם "דמתקרי". [ביביע אומר ח"י סימן לב במזכרת הגיטין. ושם הביא מ"ש הבית מאיר שיש לפקפק במ"ש יעקב ישראל דמתקרי ישראל, שאפשר שאף בדיעבד יש לפסול גט זה. ושהאחרונים לא הסכימו לזה. וע"ע בשו"ת חבלים בנעימים ח"ה (סוף סי' לא) שכתב, ואשר כתב מר בשם הבית מאיר שאם יש לו ב' שמות יעקב ישראל, וכתב יעקב דמתקרי ישראל הגט כשר. באמת שדברי הבית מאיר תמוהים, והעיקר כמ"ש בית שמואל ס"ק כד, שאין כותבין ביניהם דמתקרי. וע"ע ביביע אומר ח"י סימן לג עמוד תלט, בדין שם שנשתקע בגט, אם הוא פסול מן התורה או רק מדרבנן. וע' בשו"ת נודע בשערים מה"ת (אה"ע סימן נח). ע"ש].

י

גט שנכתב בתיבת "פטורין" בלי אות י' אחר הפ', במקום צורך ועיגון אפשר להכשיר גט זה בדיעבד. אבל בלא צורך ועיגון, והגט טרם נמסר ליד האשה, יחזור לכתוב עם י' כדעת מרן השלחן ערוך. [ביביע אומר ח"ו אהע"ז סי' יא אות ב'. והביא דבאר"י נוהגים לכתוב כדעת מרן, מלא בשני יודי"ן, והגט פשוט הביא שנחלקו בזה האחרונים אם יש להכשיר הגט בדיעבד, והסכים שאין להקל אלא במקום עיגון].

יא

גט שנכתב בו חמשת אלפים ושבע מאות ותשעה, במקום שהיה צריך לכתוב "ותשע" יש להכשיר את הגט במקום דחק ועיגון. [שו"ת יביע אומר חלק ו' חלק אבן העזר סימן יב אות ט'].

יב

גט שנכתב בו "ושלטנא בנפשיכי" במקום "וסלטאה", יש להכשירו במקום עיגון ודוחק. [שו"ת יביע אומר חלק ו' חלק אבן העזר סימן יב אות י'].

יג

אם טעה הסופר והשמיט תיבה אחת מטופס הגט, ואין ענין הגירושין משתנה לענין אחר, הגט כשר בדיעבד, ויינתן ליד האשה אף לכתחלה. [שו"ת יביע אומר ח"ב חאהע"ז סי' יד אות ג'].

יד

גט שליחות שהגיע ממרחקים לאשה שישבה בעגינות זה שנים רבות, ומצאו בגט פקפוקים רבים, שהם: א. ברוב אותיות האל"ף שבגט, ובכלל זה אותיות האלפי"ן של זמן הגט, פרודים פירוד גמור, דהיינו, שהיו"ד העליונה של האל"ף אינה מחוברת באלף. וכך נעשה משעת הכתיבה, והפירוד ניכר דעין כל רואה. ב. הוקדם שם מקום האשה קודם מקום הכתיבה. ג. נכתב המכונה במקום דמיתקרי. ד. נכתב בשם אבי האשה "עזרה" באות ה'. ה. בשם אבי האשה נכתב "עזרא סאליך" במקום "צאלח". ו. נכתב שם המשפחה בגט. ז. בשם האשה נכתב "ראטשעל" במקום "רשיל". ח. שם האשה נכתב בשורה השביעית. ט. נכתב "וכל שום אחרן דאית לי ולאהבתי", במקום לאבהתי, וחזר הסופר ושנה טעות זו וכתב "ולמקום אהבתי". י. לא נכתב בגט "בכל מקום שאת עומדת". יא. כל אותיות ו' לא הוארכו כנהוג. יב. בזמן הגט כתב "ותשעה" במקום ותשע. יג. נכתב "ושלטנא" במקום "ושלטאה". יד. דילג "מן שמי". טו. כתב "פטורין" חסר י' אחר הפ', ועוד כמה טעויות. העיקר לדינא שאין להקל למסור את הגט ליד האשה, אף שיש עיגון גדול בכך, מפני שידים מוכיחות ורגלים לדבר שמסדר הגט אינו בקי כלל בטיב גיטין, ואפשר אף שהוא מהרבנים הקונסרבטיוים, שאין לסמוך עליהם כלל, ושב ואל תעשה עדיף. [יביע אומר חלק ו' אבן העזר סי' יב].

טו

גט שליחות שנמצא בו פירוד גמור באותיות האל"ף של זמן הגט, [חמשת אלפים ושבע מאות], שהיו"ד העליונה של האל"ף אינה מחוברת באל"ף, והדבר נעשה בשעת הכתיבה, והפירוד ניכר לעין כל, אעפ"כ במקום עיגון ושעה"ד יש להקל למסור את הגט ליד

האשה, דכיון שהגט כבר נכתב, חשיב כדיעבד. [יבי"א ו' אהע"ז סי' יב אות א'. ושם אם זמן חשיב כתורף או כטופס].

טז

גט ששם האשה ואביה נכתבו בשורה השביעית של הגט, אין להקל בזה אלא במקום עיגון ושעת הדחק, שיש לכתוב את כל התורף בשש השורות הראשונות של הגט. [שו"ת יביע אומר חלק ו' חלק אבן העזר סימן יב אות ה'].

סימן קכז - דין כתיבת זמן בגט, ודין קדימה ואיחור

א

צריך לכתוב זמן בגט, ואם נתרגשה בגט שאין בו זמן לא תנשא, ואם נשאת לא תצא אפילו אין לה בנים.

ב

סופר שטעה והשמיט תיבת "לבריאת העולם" [או למנהגינו שכותבים בגט "ליצירה" במקום לבריאת העולם], בזמן שבראש הגט, ונזכר קודם כתיבת שם האיש והאשה וחזר הסופר ולקח קלף אחר [מתוך כלי הכתיבה שהקנה אותם לבעל המגרש], ואמר בפני העדים שהוא כותב את הגט [האחר] לשמו ולשמה וכו', וסיים את כתיבת הגט, וכל זה עשה מבלי שיצטווה מחדש מפי הבעל, יש להקל ליתן את הגט אף לכתחלה ליד האשה, כיון שעדיין לא כתב בראשון את שם האיש והאשה, ולא עשה את שליחותו, מעיקר הדין אינו צריך לצוות מחדש. ואע"פ שכבר נהגו להחמיר לכתחלה לצוות שנית, משום שמא יארע כן אחר כתיבת התורף, מ"מ בדיעבד אין להחמיר כלל, כיון שכבר הגט נכתב. אבל אם קרה כזאת אחר כתיבת התורף, וכ"ש אחר שנכתב כולו, יש להחמיר שלא לתת את הגט לכתחלה, אף בשעת הדחק. [יביע אומר ח"ב אהע"ז סי' טו. ושם במ"ש הש"ע (סימן קנד סנ"ו) בנמצא פיסול בגט וצריך לכתוב גט אחר, אם הבעל בפנינו צריך לחזור ולצוות את הסופר כבתחלה. וכן לעדים ושם דן בדברי המשכנות יעקב, שכתב, שאפי' למ"ד עדי מסירה כרתי, אם ציוה הבעל לעדים לחתום, ולא חתמו, ומסר הגט בפני עדי מסירה, הגט בטל מן התורה].

ג

גם למנהגינו שכותבים בזמן שבראש הגט "ליצירה" במקום "לבריאת העולם", אם הסופר דילג תיבה זו, מותר ליתן את הגט לכתחלה ליד האשה. [יביע אומר ב' חאהע"ז סי' טו אות ד'].

ד

במקום שיש שיירות מצויות מהכא להתם, כמו בזמן הזה שמצוי מאד המטוסים והרכבות, וגם בי דואר קבוע, אין להחשיב את הדבר כמקום עיגון, וזה בלבד אינו מחשיב את המקרה לשעת הדחק. ואם יש צורך מחמת איזה ענין לכתוב גט אחר וכדומה, יש

להצריך ולהטריחו לנסוע ולכתוב שוב את הגט. [שו"ת יביע אומר ח"ו חאה"ע סי' יא אות ב'. וכן מבואר בתשובת הרא"ש שרק באופן שאין שיירות מצויות נחשב כמקום עיגון. וכ"כ הרמ"א בדרכי משה בשם הרד"ך. וכן כתב הג"ר שמואל גרמיזאן, והג"ר בצלאל אשכנזי, ושאף שהרדב"ז והמהריק"ש לא כתבו כן, דבריהם דחויים מדברי הרא"ש בתשובה, וכמ"ש בגט פשוט. והביא עוד דברי האחרונים בזה. ושם (עמוד שיד) דתרי קולי לא מקילנן במקום עיגון].

סימן קכח - מקום האיש והאשה

א

צריך להזכיר בגט שם המקום שהעדים עומדים בו בשעת החתימה, למנין שאנו מונין במתא פלונית.

ב

גט שליחות שלא נכתב בו "בכל מקום שאת עומדת" כמו שאנו רגילים לכתוב תמיד, אין הדבר לעיכובא. [שו"ת יביע אומר חלק ו' חלק אבן העזר סימן יב אות ז'].

ג

בענין "כתבו ותנו" כשהבעל נמצא במרחקים, ואין שם בית דין ולא סופר ועדים, וברצונו לגרש בגט את אשתו, לבל תשאר עגונה. במקום עיגון יש להקל בכתיבת ידו "כתבו ותנו", ובלבד שיאמר כן בפיו שהוא ממנה את הסופר לכתוב ואת העדים לחתום, ואת פלוני שליח למסור הגט ליד אשתו, ויחתום בפני עדים, על ההרשאה שבכתב ידו, ושיעידו העדים על כך, ואם אפשר יש לאשר חתימתם ע"י נוטריון ציבורי או שגרירות, או הערכאות, שאז אין לחוש לזיוף. [יביע אומר אבן העזר חלק י' סימן לא עמוד תכז]

סימן קכט - דיני שם האיש והאשה וחתימת הגט

א

ראוי מאד שבכל בית דין שמסדר גיטין, ובאים לפניהם מעדות האשכנזים והספרדים להתגרש, שיהיה הרכב הדיינים של בית הדין משתי העדות, כדי שלא יבוא לידי טעות בכתיבת השמות, שחלילה להקל בזה. ופעמים רבות רק הדיין בן העדה של המתגרשים יכול להבחין בצליל האותיות של השם והברתו באופן מדוייק, ובן העדה האחרת לא ייטיב להבין בשם כראוי, ויבואו לידי תקלה של שינוי שם בגט. ועל רבני ישראל ומנהיגיו לעמוד על המשמר הזה, שלא יבואו לידי מכשול באיסור אשת איש חס ושלום. [בשלטי גבורים (ב"ב סוף המוכר את הספינה) כתב, הילכך במקום שנהגו בסידור כתיבת הגט להגרר אחר פוסק אחד, ואינם עושים כפוסק אחר, אין לסתור אותו מנהג ולא לשנותו בשום ענין, דהא המגרש תלה קידושיו בדעת רבנן, והם תקנו שיתבטלו רק באופן זה ולא באופן אחר. וכמעט אני אומר שהמשנה בגט הסדר שבאותו המקום אין באותו גט ממש וכו'. דמסתמא כל המקדש אדעתא

דרבנן דאתריה מקדש. ולפ"ז יש לנו ללכת תמיד אחר מקום הקידושין, ואם בשעת הקידושין היה במקום שנוהגים בביטול הקידושין [בגט] באופן אחר, ובשעת הגירושין היה במקום אחר וכו', יש לנו ללכת אחר מנהג מקום הקידושין ששם קידש ותלה קיום הקידושין וביטולם בדעת רבנן שבאותו מקום. ע"ש. איברא שבשו"ת הלק"ט (בקונטרס לגיטין סי' ו') כתב, שהרב של האשכנזים שבאר"י אע"פ שהם מיעוטא דמיעוטא, כותב גיטיהן לפי מנהגם, כגון פירלא שכותבין פערלא, דלדידן ודאי פסולים הם, ולא מיחו חכמים בידם. וכתב ע"ז המני"ח, ראיתי למהר"ם בן חביב שהיה עושה מעשה בגיטי האשכנזים לכתוב כמנהג הספרדים, והיה נותן טעם לדבריו שמאחר שלענין המס והטרפיות הם נגררים אחרינו להיותם מועטים, ה"נ לענין גיטין וכו', ושאני גבי שם פירלא שהוא עיקר הגט. ועוד יש לחלק דשאני היכא שהרב המסדר ספרדי כגון מהר"ם בן חביב, שאז צריך לכתוב כמנהג הספרדים. שכיון שבאו לפנינו להתגרש סמכה דעתם עליו וקבלוהו עליהם שיעשה להם הגט כאשר יוכשר בעיניו. ומ"ש א"א מירי שהמסדר אשכנזי כמו המתגרשים, שאז אין ספק שצריך לכתוב כמנהגם אפילו לא יהיו רבים, ובפרט שיש להם קהל מיוחד. ע"כ. וראה בכ"ז בשו"ת יביע אומר ח"ג (חאהע"ז סי' כג אות ו'. וסי' יט אות כג), וח"ד חאהע"ז סי' יג סוף אות ו'].

ב

אם הבעל ספרדי והאשה אשכנזיה, או להיפך, לעולם ראוי לכתוב את השמות בגט כפי מנהג עדתו של המגרש, הואיל והגט נכתב בשמו: אני פלוני בן פלוני וכל שום וחניכא דאית לי ולאבהתי וכו'. ושבקית ופטרית ותרוכית יתיכי וכו'. ואף בשמה של המתגרשת יש לכתוב כמנהג עדתו של המגרש. כגון, שהבעל ספרדי, ושם האשה שהיא אשכנזיה פירלא, יש לכתוב כמנהג הספרדים "פירלא", כי היו"ד באה אחר אות פ' להוראת הצירי. ואין לכתוב "פערלא" כמנהג בני אשכנז שהעי"ן משמשת אצלם במקום נקודת צירי לאות שלפניה. וכל זה כשקהל הספרדים הם קהל בפני עצמם, ולא יחידים בודדים. והוא הדין להיפך. ומכל מקום אם טעו וכתבו כמנהג בני העדה של האשה, הגט כשר בדיעבד. [יביע אומר ח"ד חאהע"ז סי' יג אות ד'. וע"ע בח"ג סי' יט אות כג, ובח"י אהע"ז סי' לד עמ' תמא, תשובה בעניני כתיבת השמות של האשכנזים בגט. ועוד בעניני גיטין ושמות האיש והאשה אשר אירעו בביה"ד בפתח תקוה. ועוד שם בסי' לג עמוד תלח בעניני גיטין, הערות ממעשה בי"ד בראשותו של רבי יהודה הכהן שאקו, והגאון מו"ר רבי עזרא עטייה, זצ"ל. ובדין שם שנשתקע בגט. ואם הוא ספק נשתקע. ועוד שם מעמו' תל עד עמוד תלח מזכרת הגיטין שנערכו די במצרים קהיר בשנת תש"ח ותש"ט].

ג

איש ואשה ספרדים הבאים להתגרש, ושם האיש שלמה, וכך עולה לספר תורה, אך נקרא בפי כל בשם "סאלאמון", וכך גם חותם, יש לכתוב בגט "שלמה דמיתקרי

סאלאמון" באל"ף אחר הסמ"ך והלמ"ד כפי מנהג הספרדים. [יבי"א ח"ב חאהע"ז סי' יח אות ד'. ובח"ד סי' יג אות ו']

ד

מי שנקרא בפי משפחתו "סלאמו" ומכיריו קוראים לו "סאלמון" יש לכתוב בגט סלאמון, שאין להתחשב בשם הקיצור בגט. ומכל מקום אינו מזיק אם כתבו "סלאמון דמתקרי סלאמו". [שו"ת יביע אומר חלק ב' חלק אבן העזר סימן יח אות ד'].

ה

אודות שם לועזי "ג'ורג'", והבעל ספרדי, שמשפט כתיבתו הוא כנזכר, ובית הדין טעו וכתבו בגט כמנהג האשכנזים "דזשארדזש", יש להכשיר את הגט בדיעבד, במקומות שבהם הספרדים והאשכנזים מעורבים יחד, וכל עדה יודעת מנהג כתיבת העדה השניה. [שו"ת יביע אומר ח"ד חלק אבן העזר סי' יג. ושם אות א' האריך בדבר כתיבת שם האיש והאשה בגט אי הוי מן התורה או מדרבנן. ושם אות ב' בדבר שינוי שם האיש או שם האשה, או שינוי שם אבותיהם, אי הוי פסול מן התורה. ע"ש].

ו

יש לכתוב את השמות בגט כפי השם של מקום הנתינה, קודם לשם של מקום הכתיבה. ואם כתב תחלה את השם של מקום הכתיבה, אם אינו במקום עיגון, והגט עדיין לא ניתן, הגט פסול ויכתוב גט אחר כדת. אבל מעיקר הדין הגט כשר. [יביע אומר ח"ו אהע"ז סימן יא אות א' והלאה. ושם הביא את דעת הרמ"א ומהר"ם די בוטון שיש לפסול בכה"ג אף בדיעבד, וכן הסכים המהר"ם בן חביב בגט פשוט, וכן כתבו עוד כמה אחרונים. ומחלוקת האחרונים אם להכשיר במקום עיגון, ומהר"י נבון בגט מקושר כתב שאין להכשיר אף במקום עיגון. אך דעת המהריק"ש והמהרש"ל והב"ש ועוד אחרונים להכשיר. וע"ע בח"ו סי' יב אות ב'].

ז

גט שנכתב בחוץ לארץ, ונשלח לארץ ישראל, ובשם האשה נכתב "רחל דמקירא ראטשעל" והיא נקראית כאן ראשיל, ואין כל הדגשה באות השי"ן של ראשיל, ויש לכתוב יו"ד אחר השי"ן להוראת הצירי, ומשפט כתיבתו הוא "ראשיל", העיקר לדינא שיש להקפיד בזה לכתוב כפי מקום הנתינה, ולא יעשה כן במקומותינו לכתוב כן. ובדיעבד אם בית הדין טעה ומסר את הגט לידי האשה יש להקל בדיעבד בגט שהבעל והאשה ספרדיים. ומנהג האשכנזים לכתוב "רשעל". [שו"ת יביע אומר ח"ד חאהע"ז סימן יד אות ו'. וחלק ו' סימן יב אות ד'].

ח

גט שליחות שהובא מארצות הברית, ובשם האשה נכתב: "יסכה דמתקריא אידא", והאשה נקראית בארץ ישראל בפי כל "אידא", וכך היא חותמת, ורק בארצות הברית

נקראית על ידי אמה ואחותה יסכה, ועל פי הדין היה צריך הרב המסדר את הגט להקדים שם "מקום הנתינה" דהיינו "אידא", והוא הקדים את שם מקום הכתיבה, וגם נמצא בגט ריעותא נוספת, שנכתב פטורין בלא י', ואילו בארץ ישראל נוהגים לכתוב "פיטורין" מלא בב' יודי"ן, יש להצריך לכתוב גט אחר כשר. ואם בית הדין בחוץ לארץ לא כתבו גט אחר מסיבה כלשהיא, ואחר שהודיעו לרב מסדר הגט את כל הנזכר, ותשובתו נשארה מעל, יש להתיר למסור את הגט לאשה, שנחשב כמקום עיגון, בפרט שבזמן הזה בית הדין גונז את הגט לאחר המסירה ליד האשה, ולא חיישינן ללעז. ומכל שכן שהאשה אינה צנועה ויש עליה קלא דלא פסיק שהיא משרכת את דרכיה, דטבא לה עבדינן לה, למסור לה הגט בהקדם ולא תהיה זאת לה לפוקה ולמכשול. [שו"ת יביע אומר חלק ו' חלק אהע"ז סי' יא. ושם הוסיף דהחשש הראשון שכתב שם מקום הכתיבה תחלה, הוא רק משום לעז, כמ"ש רש"י והרי"ד (גיטין לד:), לפיכך בזה"ז שגונזין את הגט לאחר נתינתו ליד האשה, בביה"ד, ליכא לעז].

ט

גט שנכתב בו בשם אבי האשה "עזרה סאליך" במקום "עזרא צאלח", וגם נתברר שצאלח הוא שם אביו, הסבא של האשה, הוי שינוי שם גמור. [שו"ת יביע אומר חלק ו' חלק אבן העזר סימן יב אות ד'. וחלק ג' סימן כג אות ו'].

י

גט שליחות מחוץ לארץ שבשם אבי האשה נכתב "עזרה" באות ה' במקום אות א', אם האב חותם כך את שמו, יש להקל למסור לה את הגט, בפרט במקום עיגון ושעת הדחק. ואם חותם באות א' הוי כשינוי השם. [שו"ת יביע אומר חלק ו' חלק אבן העזר סימן יב אות ד'].

יא

מי ששמו אברהם והכל קורים לו "אברם" בקיצור, או מי ששמו אהרן, והכל קוראים אותו בקיצור "ארון", כותבים בגט "אברהם" ו"אהרן". [שו"ת יביע אומר ח"ב חלק אבן העזר סי' יח].

יב

מי ששמו יששכר וקורים לו הכל "ישכר", וכן הוא גם חותם, אף על פי כן יש לכתוב בגט יששכר. [שו"ת יביע אומר חלק ב' חלק אבן העזר סימן יח אות ג'].

יג

אנשים שקוראים להם בחוץ לארץ בשמות לועזיים, נוסף על השמות העבריים שקיבלו בעת המילה, כגון יצחק שקוראים לו גם כן איזאק, או יוסף שקוראים לו גם כן ג'וזיף, אף על פי ששמותם בלעז דומים לשמותם בלשון הקודש, יש לכתוב בגט שני השמות, כיון שעל פי הרוב קוראים להם בשם הלועזי וכך רגילים לחתום. ולכן יש לכתוב: יצחק

דמתקרי איזאק, יוסף דמתקרי ג'וזיף, וכיוצא בזה. ואף אם הוא נקרא כך על ידי העכו"ם. וכל שכן באלו המודרניים שאינם מופיעים בבית הכנסת, ואינם עולים לספר תורה אלא פעם ביובל, ואינם נקראים בשם העברי כי אם לעיתות רחוקות, שבודאי שיש לכתוב בגט שם הקיצור. [יביע אומר ח"ב חאהע"ז סי' יז. ודלא כמ"ש הגר"ש קלוגר שאין לכתוב את השם הלועזי בגט אלא רק השם העברי בלבד, שהוא יחיד בזה כנגד כל האחרונים. וכבר כתבו האחרונים שאפי' קיצור השם אם נכתב בגט אינו מזיק, וכ"ד מרן והרמ"א].

יד

הנקראים בשמות צרפתיים, כגון "בריטראנד" שנכתב כן בצרפתית, אך בביטוי אין מבטאים את האות האחרונה, וכן "בירנארד", וכיוצא בהם, יש לכתוב בגט "בירטראן", או "בירנאד" כפי הביטוי בקריאה, ולא כפי מה שרגילים לכתוב. [שו"ת יביע אומר ח"ב חאהע"ז סי' יח. וכן העלה בשו"ת צפנת פענח (סי' כה). וכ"כ בשו"ת מערכי לב (בהשמטות סימן יג). וכ"כ בשו"ת תעלומות לב. וכן עיקר].

טו

גר צדק שבא לגרש את אשתו, כותבים בגט פלוני בן אברהם אבינו. ואין לכתוב כשאר גיטין "וכל שום אחרן וחניכא דאית לי ולאבהתי", הואיל ואברהם אבינו הוחזק רק בשם אברהם, וכל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה. ולכן ראוי להשמיט תיבת "ולאבהתי", כמו שעושים תמיד כשיש ספק בשם אבי המגרש, ונשמט השם מספק, שמשמיטים גם כן תיבת "ולאבהתי". ומכל מקום אם טעה וכתב "ולאבהתי" הגט כשר בדיעבד וינתן ליד האשה. [שו"ת יביע אומר חלק ד' חלק אבן העזר סי' יד].

טז

גט שליחות שנתקבל מעיר פאריז בית צרפת, ושם הבעל המגרש "ליאון", וטעו וכתבו "ליאן" חסר ו', [שלא כמו שנתבאר בשלחן ערוך ובאחרונים], מותר לכתחלה ליתן את הגט ליד האשה. ואפילו לא היה עיגון בדבר. ומכל שכן במקום שיש עיגון שאין להחמיר בדבר. [שו"ת יביע אומר ח"ד חאהע"ז סי' יב. ושם הביא דביה"ד נראה שכתבו כן במתכוין, ואינו טעות סופר, ולפי מכתב ביה"ד הבעל הרחיק נדוד לארה"ב, מיד לאחר כתיבת הגט, ועקבותיו לא נודעו, וקשה להשיג גט אחר, והאשה צעירה לימים, ושם הביא שכן עשה מעשה ליתן הגט ליד האשה, בצירוף שנים שיודעים ספר, והסתמך בין השאר על מה שכתבו כמה אחרונים שבזה"ז שקורעים את הגט אין לעז כ"כ לפסול הגט וכ"כ המהרש"ם בח"ג]

יז

אשה הנקראת מרים (המ"ם בפתח), ושמה מעריסה מרים, על שם מרים הנביאה, שהמ"ם בחיריק, יש מי שסבר לכתוב בגט מרים דמתקריא מרים, ומרים הראשונה מלא יו"ד אחר המם, כמ"ש כיו"ב המשאת בנימין (סי' קיח) בשם מלכה. אך הכנה"ג תמה על דברי

המשאת בנימין בזה, ולכן יש לכתוב "מרים" בלבד, וכיו"ב בשם שלום, שיש שנקרא שלום, בחולם, כמו ויקרא לו ה' שלום, ויש שנקרא שלום בשורוק, כמו חנמאל בן שלום, והרי בגט אין לכתוב ניקוד השם כלל, אלא שסומכים שהדבר מתברר על פי שם האב, כשכותבים שלום בן אברהם, הקורא יודע שבנו של אברהם נקרא בחולם או בשורוק, וכמ"ש המהר"ם בן חביב, וכן הסכימו האחרונים. [יביע אומר חלק ז' חאהע"ז סימן כב].

יח

אף על פי שלא נהגו לכתוב שם משפחה בגט, מכל מקום בזמן הזה אם כתבו בגט את שם המשפחה במקום שם אביו, יש לצדד להכשיר את הגט.

יט

כאשר כותבים גט בפריז שבצרפת, יש לכתוב "פאריז" [עם אל"ף] אף על פי שהצרפתים מכנים את העיר רק בשם "פארי".

כ

גט שליחות שהובא מעיר בוקרשט. והיה קצת שינוי בשם אבי האשה, שבמקום שהיה צריך לכתוב "מיציסלאוו" (היו"ד הראשונה נרגשת בנקודת צירי), נכתב בגט "מטשיסלאוו". העיקר למעשה להכשיר הגט, מכיון שהוא רק בכינויו של אבי האשה, ושמו מרדכי נכתב כהוגן. [יביע אומר חלק י' אבן העזר סימן לו עמוד תמו]

סימן קכט - דיני חתימת הגט

א

גט שהעדים הרחיקו את חתימתם מהגט קרוב לב' שיטין, אף שלכתחלה לא טוב עשו, מכל מקום בדיעבד אין לפסול גט זה.

ב

אשה שנתגרשה בחו"ל והציגה בפני בית הדין מעשה בית דין על גירושיה, אך לא הכירו כלל חתימת הדיינים, העיקר להכשיר גט זה. [יביע אומר חלק י' חלק אבן העזר סי' לז עמוד תמח] סימן קלט - דין קבלת הגט מידו לידה

א

אם ידי האשה כרוכות ברטיה ותחבושת, ויש לה צער בהסרת הרטיה שנדבקה במכה שתחתיה, יש להתיר למסור הגט לידה בלי הסרת הרטיה, ואין לחוש בזה משום חציצה, ובפרט אם רק מקצת היד כרוכה בתחבושת. [הנה מרן בש"ע (סימן קלט) כתב: הזורק גט לחצרה של אשתו הרי זו מגורשת. הגה, וכל זה מדינא אבל לכתחלה וכו', "גם לא יהא שום דבר חוצץ כגון טבעת בידה וכיו"ב בעת קבלת הגט". ע"כ. וכ"פ מרן בסדר הגט (סי' קנד סעיף פא). ואמנם בגט מקושר כתב, שאין זה אלא חומרא בעלמא, שכיון שקונה הגט בהגבהה, מה בכך שיש דבר חוצץ, מ"מ הגט שלה ע"י הגבהה זו. אולם בדרכי משה (ס"ס קלט) כתב בשם סדר גיטין שצריך להסיר כל דבר

מידה, דשמא יהא צר לה בידה, ותקפוץ ידיה משום זה. אלמא דלא הוי מטעם חציצה. ובפתחי תשובה שם כתב, דדין זה דומה למ"ש הרמ"א באו"ח (סי' תרנא), שנהגו להחמיר להסיר הטבעת בעת נטילת הלולב, אבל מדינא אין לחוש הואיל ואין כל היד מכוסה. וכ"ה בב"י בשם האגודה. ובספר מאמר המלך (דף עד) כתב שא"צ להחמיר להסיר הטבעת אפי' לכתחלה. ובשו"ת יביע אומר ח"ב (חאהע"ז סי' טז) כתב, דלפ"ז הואיל ואין הרטיה אלא על מקצת היד, ובודאי דאינה מקפדת להסיר את הרטיה מחמת צערה, ולדעת כמה אחרונים אין בזה חציצה, מש"ה נראה שאין להקפיד ע"ז. ומה גם דמוכח מהרמ"א שאין זה אלא משום מנהג. ובמקום צער א"צ לחוש למנהג. ודי במה שהגט בא לרשותה].

ב

מותר להושיט הגט מידו ליד אשתו בימי נדתה, שאין לחוש בזה להרגל עבירה, כיון שבא לרחק אותה ממנו. [התוס' בסוכה (מז:) כתבו בשם הירושלמי, בדין תנופת מנחת סוטה שהיה הכהן מניח ידו תחת ידה, ופריך, ואין הדבר כעור, ותירצו, דמביא כהן זקן. ואפי' תימא ילד, אין יצה"ר מצוי לאותה שעה. ומשמע דכל שהוא לשעה מועטת אין לחוש כ"כ ליצה"ר. וכ"ה בירושלמי (פ"ג דסוטה). ואמנם בשו"ת אהל אברהם הכהן (סי' מ') כתב שהמנהג שלא לחלוץ כשהאשה נדה. אך בפרי השדה ח"ב (סי' עד) כתב, שמותר להושיט הגט לאשתו בימי נדתה, ולא חיישינן להרגל עבירה, הואיל ולרחוקה קא אתי. וכמבואר ד"ז בשו"ת יביע אומר ח"ב (חאהע"ז סי' יט אות ד')].

ג

יש אומרים שבעל גידם יכול לצוות לכתוב גט לאשתו. [שו"ת יביע אומר חלק ו' חלק אבן העזר סי' לג. ובמילואים שם כתב, דגידם מצווה לכתוב גט לאשתו מאחר וראוי מבחינה דינית לכתיבת הגט].

סימן קמ-קמא - דין שליח בגט

א

מה שאמרו מילי לא מימסרן לשליח, היינו שאין נמסרים לשליח שיחזור וימסרם לשליח אחר, אבל כל שאומר לשלוחו להקדיש או לאסור, אף שהוא דבר התלוי באמירה ולא במעשה, לא הוי מסירה כלל, ושלוחו של אדם כמותו. [הגרעק"א בתוס' (ריש פ"ד דגיטין אות לה) הקשה, למ"ד אומר אמרו פסול משום דמילי לא מימסרן לשליח, היאך יכול לבטל את הגט ע"י שליח, הא הוי מילי בעלמא ואין נתפס השליחות. וכתב, שבהכרח צ"ל דדוקא אמירה לסופר לכתוב חשיב מילי, כיון דהמילי לא הוי גמר מעשה, אלא שעי"ז יכתוב הספר. אבל היכא שנגמר הכל ע"י המילי כמו ביטול הגט, זה חשיב כמעשה. וע"ש שהביא מדברי הר"ן (ריש פסחים) דביטול חמץ דהוי מתורת הפקר אינו יכול לבטל ע"י שליח, וכתב ע"ז רעק"א, ולא הבנתי מאי דפשיטא ליה להר"ן שאינו יכול להפקיר ע"י שליח, דהא דבכה"ג לא חשיב מילי, אחר זמן מצאתי בבית מאיר שהניח ד' הר"ן בקושיא. ושוב הביא מ"ש המהרי"ט ח"א (סי' קכז), שאינו יכול להקדיש ע"י שליח משום דהוי מילי. וסתר דין זה מדין הפרת נדרים ע"י שליח. ובאמת שזו סוגיא ערוכה בתמורה (י.) דשוו שליח

לאקדושי, הרי להדיא שיכול להקדיש ע"י שליח. ע"כ. וצ"ל דטעמו של הר"ן משום דבהפקר לא מהני שליחות, שיש לו דין נדר, והאומר לחבירו קבל עליך נדר זה בשליחותי שאהיה אסור בו אינו כלום. אלא שצריך ביאור מההיא דתמורה דמהני שליחות בהקדש, ומאי שנא מנדרים והפקר דס"ל להר"ן דלא מהני שליחות. וראה באורך בשו"ת יביע אומר ח"ב (חחו"מ סי' ה'). והעלה, דמילי לא מימסרן לשליח היינו שאין שליח מוסר דיבור לשליח אחר, אבל בדבר שתלוי באמירה, לא הוי מסירה ושלוחו של אדם כמותו].

סימן קמט - יחוד אחר נתינת הגט

א

אשה רווקה שהרתה מחוץ לנישואין, ולא הוכר האב [על ידי הצהרת אבהות] כל שעברו עליה כ"ד חודש לימי הנקה, רשאית להנשא לאחר, ואינה צריכה גט מהבועל, שאין לחוש כלל שמא בעל לשם קידושין, וכדעת מרן השלחן ערוך. ועל כן רשאי הרושם נישואין לרושמם לנישואין. אולם אם האיש הבא עמה להרשם לנישואין הוא כהן, צריך להפנותם לבית דין רבני, דבזה בעינן תרי רובי להתירה. [שו"ת יביע אומר ח"ו חלק אבן העזר סי' א].

ב

זוג שנרשמו בחוץ לארץ בנישואין אזרחיים, שלא לפי דעת תוה"ק, אף על פי שאנו מצריכים לתת גם כשבאים להפריד ביניהם, מכל מקום אין זה מעיקר הדין, אלא לרווחא דמילתא, משום חומר איסור אשת איש. [שו"ת יביע אומר חלק ו' חלק אבן העזר סימן א' אות א' והלאה].

סימן קנד - סדר נתינת הגט

א

בדבר המנהג במצרים ובכמה מקומות שהרב היושב על כסא ההוראה מסדר הגיטין לבדו, מבלי לצרף עמו עוד שני תלמידי חכמים, העיקר בזה לדינא שאין צריך אף לכתחלה בית דין של שלשה בסידור הגט. ומכל מקום בעת החלטת אופן כתיבת שמות הבעל והאשה, ראוי שהרב יצרף עמו ב' תלמידי חכמים כדי להתייעץ עמהם כדת מה לעשות, ותשועה ברוב יועץ, שכמה ספיקות יש בסדר כתיבתן, ויש הרבה שמות מחודשים. וכן נהגו בכמה מקומות, כי הלכתא רבתי לגיטין, והיה ה' עם השופט לבל תצא תקלה ח"ו מתחת ידו. [ולא גרע ממה שאמרו בהוריות ג: דלימטי שיבא מכשורא]. [שו"ת יביע אומר ח"ב (חאהע"ז סימן יג). ושם דן בדברי הנודע ביהודה (מהדו"ת חאהע"ז סי' קיד) שבסידור הגט צריך בית דין של שלשה. והאריך בדבריו, והביא כמה מגדולי האחרונים שכתבו בפשיטות שסידור הגט אינו דין, וא"צ שלשה, ומהם: המהר"ם אלאשקר (סי' לב), והרדב"ז ח"ד (סי' פד), והפרישה (אהע"ז

סי' יב אות ו'). ושו"ת פני יהושע ח"א (ס"ס ב'). וכתב בשו"ת חיים שאל ח"א (סי' לט אות י'), שבכמה מדינות ועיירות גדולות הרב המורה צדק לעדתו מסדר הגיטין בעצמו ללא כל צירוף עמו. והוסיף ע"ז בשו"ת ויאמר יצחק (ס"ס קלט), שכן המנהג בכל ערי המערב, וכ"כ רבי אהרן בן שמעון שכן מנהג מצרים מזמן הנגידים, ושכן נהגו ברוב תפוצות ישראל. ע"ש. ואף שהחתם סופר כתב שבשעת החקירה לסופר ולעדים צריך שלשה, כמו בכל גביית עדות, דעת כל האחרונים שלא כדבריו, שאין זה אלא בירור בעלמא ככל שאלות איסור והיתר, וכ"כ בערוה"ש].

ב

אשה שנתגרשה בגט בעיר מילאנו (איטליא), אצל רב אחד, והביאו מעשה בית דין כדת, ויש מערערים על מסדר הגט שאפשר שאינו בקי בטיב גיטין. העיקר לדינא להכשיר שבזמן הזה שיש ספרים רבים שבהם סדרי גיטין, ובנקל אפשר לדעת סידור הגט. וכל שאין ריעותא סמכינן שהכל נעשה כדת. וכמו שכתבו כן כמה מגדולי האחרונים. [יביע אומר חלק י' אבן העזר סימן לח עמוד תנ] ענינים כלליים באבן העזר

א

בענין הקראים אם אפשר להתירם לבא בקהל ה'. ראה ביביע אומר חלק ח' (אבן העזר סי' יב) שהאריך הרחיב בדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים, והעלה שמלבד מ"ש הרדב"ז ומהריק"ש להתירם, מפני שקידושיהם נעשים על ידי עדיהם, והם פסולים לעדות, שהרי הם כופרים בתורה שבעל פה, ואם אין כאן קידושין, ממזרות מנין. ועוד שנתברר בבירור גמור שאינם עושים קידושין כלל. וכן עשו מעשה גאוני מצרים, רבינו אברהם הנגיד שהשפיע על קהל גדול מהקראים לחזור בהם, ונתחתנו בהם גדולי הקהלות במצרים. וכן במותב תלתא כחדא של הרדב"ז ורבינו יעקב בי רב ומהר"ר שמואל בן חכים הלוי, הסכימו לקרבם תחת כנפי השכינה, ועשו מעשה כדבריהם. והסכים על ידם הגאון מהריק"ש תלמידו של הרדב"ז והעיד שכן הסכימו לזה כל חכמי דורו. ושם אות ו הסביר שאף מרן שהביא בבית יוסף תשובת רבינו שמשון להחמיר, השמיטה מהש"ע, משום דס"ל כדעת רבו מהר"י בי רב. ועוד שאפשר שהר"ש מיירי בקידושי קראים בעדי ישראל, אבל בעדי קראים אין בהם ממש. ואין כאן חשש ממזרות כלל. ושם אות ז' שאין לחוש ג"כ לקידושי ביאה, וכן מבואר בדברי גדולי האחרונים, ומהם המהר"י לבית הלוי, ומהר"י ששון, והמהרש"ך, ומהריק"ש. ושם באות יב הביא עדות גאוני מצרים שאין לקראים דין קידושין כלל, ושבדקו אחריהם ומצאו שאינם עושים קידושין כלל. וכן כתב המהריק"ש בהגהותיו לאה"ע (סי' ד) שהרדב"ז וכל חכמי דורו התירו להתחתן עם הקראים. וכן כתב בשו"ת דרכי נועם (חאה"ע סי נט), שקהל גדול מהקראים חזרו בתשובה ע"י רבינו אברהם הנגיד, ונתחתנו עמהם גדולי הקהלות במצרים, ולא היה פוצה פה

כנגדם, וכן נוהגים עד היום במצרים לקבל הקראים ולהתחתן עמהם, והוא מעשים בכל יום. ע"כ. וכן נמצא כתוב במעשה בית דין של הרבנות הראשית במצרים שעשו מעשה לקבל קראית לקהל ה', וחתמו ע"ז רבי רפאל אהרן בן שמעון, והרה"ג רבי אהרן מנדל הכהן, והרה"ג מסעוד חי בן שמעון. וגם הגרי"מ טולידאנו הרב הראשי וראב"ד בת"א יפו, נזדמן לו קראי אחד שבא לפניו לישא אשה מבנות ישראל, והצהיר שהוא מוכן לקבל דברי חברות, ולשמור ולקיים כל מה שנאמר בתורה שבעל פה, והוא ועמיתו הג"ר יוסף צבי הלוי, אב"ד בת"א, וחבר נוסף, ועשו מעשה רב, והתירוהו לישא אשה מישראל. וכן עשו מעשה בבית הדין בחיפה, וחתמו על פסק הדין, הרה"ג רבי יהושע קניאל, והגר"י פינק, והגר"ש ילוז. ושם אות יג דן אם יכולים בית הדין שבזמנינו, לחלוק על בית דין שבראשותו של הראש"ל הגר"מ סוזין, שהחמיר בזה, והעלה שרשאים לעשות מעשה כדבריהם להקל נגד בית דין שקדמם, שנאמר אל השופט אשר יהיה בימים ההם. וכמ"ש הרמב"ם (פ"ב מהל' ממרים ה"א). ועוד.

ב

בדין אימוץ ילדים מחוץ לארץ, שיש בהם חשש אסופים, ראה ביביע אומר חלק ח' (חלק אבן העזר סימן יג) שהאריך בזה בדברי הרמב"ם והראב"ד והפוסקים, והעלה להקל על ידי גיור, מטעם ספק ספיקא, וכן הורו כמה מגדולי הדור האחרונים. ושם אות ז' העלה שגם בפיסולי חיתון יש להתיר כשיש שני ספיקות להקל. ושלא כמ"ש הרה"ג רבי אהרן אלחדיף בשו"ת מפי אהרן (סי' כא) להצריך שלשה ספיקות. והביא להקת האחרונים חבל נביאים שהתירו בשני ספיקות.

ג

בדבר קטלנית שמתו שני בעליה הראשונים, והיא צעירה לימים ורדופה להנשא. והנה אחד מהם היה זקן בשנים, ובזה כתב מהרי"ו (סי' קפג) להקל, וכ"כ מרן החיד"א בברכי יוסף, והתורת חסד מלובלין (סי' ה), אלא שסיים שיש לחוש לד' הרשב"ץ בשם הריב"ש להחמיר. ומ"מ כיון שהם רק שנים, וי"ל שמה שפסק הש"ס כרבי דבתרי הוי חזקה, הוא רק לחששא בעלמא ולא לאיסורא. וכמ"ש האור זרוע (סי' תשל"ח) והתרומת הדשן (סי' ריא). וכ"כ עוד כמה אחרונים. והרמב"ם בשו"ת פאר הדור (סי' קמו) כתב שאין זה אלא ניחוש בעלמא, והיו מעלימים עין שתתקדש חוץ לבית דין וכו'. והואיל ואין כאן סכנה מצד הטבע, אלא מטעם סגולה, מהני ספק ספיקא להתירה להנשא. וכ"כ הרבה אחרונים. וכן עיקר. [ביביע אומר חלק ח' חלק אבן העזר סימן טז]

ד

בדין אם מותר לישא את אשת חמיו, שהרמב"ן והריטב"א התירו, ושכן המנהג בכל ספרד. (ושלא כדברי התוספות יבמות (כא.) שהחמירו על פי דברי הירושלמי), וכן פסק מרן בסתם בש"ע (סימן טו סק"ד) וכן עיקר להלכה ולמעשה. ואע"פ שהמהרי"ט אלגאזי בשו"ת שמחת יום טוב (סי' יא) כתב, שבדיני עריות יש להחמיר אפילו נגד דעת מרן, וכן כתבו רבים מהאחרונים, בנ"ד שאיסור אשת חמיו לדעת הירושלמי אינו אלא משום מראית העין, דמיחלפא בחמותו, לא שייך האי חומרא דעריות. וכ"ש בנ"ד שכבר מתה אשתו שאז אינו חמיו יש להתיר, כמ"ש בשו"ת בית דוד (חאה"ע סי' קי) ובשו"ת כהונת עולם (סי' סג). [יביע אומר חלק ח חלק אבן העזר סימן יז]

ה

בענין עולי אתיופיה הפלשים, אם דינם כיהודים לכל דבר, או חייבים לגיירם במילה וטבילה כדין גרים, דעת הרדב"ז ומהריק"ש שהפלשים יהודים הם לכל דבר. וכן פסק הגאון החסיד הראש"ל רבי רפאל מאיר פאניז'יל, שאחר שהביא דברי הרדב"ז ומהריק"ש, כתב, ולכן מי יבא אחר שני המלכים האדירים האלה להרהר שמץ פיסול אחר היהודים הפלשים, ולא ייירא לנפשו מלהיות נכוה בגחלתם, שכל דבריהם כגחלי אש. והסכימו לדבריו בבית הדין הצדק שבירושלים בראשותו של הגאון החסיד רבי יוסף נסים בורלא זצ"ל. ולכן מה שכתבו הרבנים בדורנו לפקפק ביהדותם, אין בדבריהם ממש, והחוקרים החפשים הטעו אותם להטיל מום בקדשים. והעיקר שהיהודים הפלשים הם יהודים גמורים לכל דבר, וגם כשרים לבוא בקהל ה', דאף שאינם בקיאים בדיני גיטין, אין לחוש לאיסור ממזרות, שיש כמה ספיקות וספקי ספיקות להתירם לבא בקהל ה', וכמ"ש הרדב"ז. וכן העלה הגאון הראש"ל רבי רפאל מאיר פאניז'יל. וכ"כ הגר"מ פיינשטיין. וגם אין לפוסלם משום שאינם בקיאים בדיני עריות, ואפשר שנשאו נשים מהקרובות האסורות להם, כי לא חששו חז"ל לנישואי קרובות, וכמבואר באחרונים. ועוד שקידושי האתיופים אין בהם ממש, וממילא אין בהם חשש ממזרות. וגם אין לחוש לקידושין מחמת הסבלונות ששולח החתן להורי הכלה. [יביע אומר חלק ח' חלק אבן העזר סימן יא].

ו

זוג שהתגרש ויש להם בת בגיל ארבע עשרה, ובית הדין פסק שהאב חייב ליתן לה מזונות, אך הבת שונאת את אביה ומסרבת בכל תוקף להפגש עמו, ומפליגה לדבר בפני ביה"ד בדברי רהב ומשטמה כלפי אביה, ושגם אמה מעודדת אותה בכך, יש לעכב בו את ביצוע פסק הדין למזונות, ויותר נכון לבטל כליל את פסק הדין למזונות, אלא אם כן

תשוב הבת בתשובה, ותבקש סליחה מאביה, ותפתח דף חדש ביחסיה עמו. [יביע אומר ח"ח חלק אבן העזר סימן כב. ושם הביא פסק הדין של ביה"ד חיפה, שפסקו שלא לשלם מזונות לבת, ודן אם יש מצוה על האב לחנך את בתו, והאם בכה"ג יש לחייב את האב לשלם מזונות לבתו בגיל זה מדין צדקה. ושם אות ב במחלוקת מהריב"ל ומהרשד"ם בהא דקי"ל הבת אצל אמה לעולם, אם זהו גם כשהאם עוברת לגור בעיר אחרת. ושם אות ג' לדעת מהרשד"ם שאין האם רשאית להוציא את בתה אל עיר אחרת, אם עברה והוציאתה, כתב הגאון רבי שאול ישועה אבוטבול בעל שו"ת "אבני שיש" שבעמוד והחזר קאי. וכן הסכימו עמו גדולי רבני פאס, הגאונים רבי אליהו צרפתי, ורבי שמואל אבן צור, ושלא כמהר"ם די בוטון דס"ל שאינה צריכה להחזירה לעירה. ולדבריהם יכול האב לומר אם היא אצלי אני נותן לה מזונות ואם לאו איני נותן מזונות, וכמ"ש כיו"ב הרמב"ם ומרן הש"ע לגבי הבן שהוא יותר מבן שש, וא"כ אם הוציאה האם את בתה לעיר אחרת, ואינה רוצה להחזיר אותה לעירה, יכול האב לומר קים לי כדברי האומרים שחייבת להחזיר אותה לעירה, כדי להנהיגה ולהדריכה בדרך ישרה, ואם לאו איני מחוייב לתת לה מזונות. וכ"כ בשו"ת דברי יוסף בירדוגו (חאה"ע סי' פו), וא"כ כ"ש בנ"ד שהבת שונאת את אביה ומסרבת בכל תוקף להפגש עמו, שיש לפטור את האב מן המזונות של הבת].

ז

אשה שנישאת לכהן, ולפני נישואיה חיה עם שני סטודנטים מהאוניברסיטה ואינה יודעת אם הם היו גוים או יהודים, והכהן בכל זאת נשא אותה לאשה, וכעת התחזקו בתורה ויראת שמים וחזרו בתשובה שלמה, ולהם שתי בנות, ועמד הבעל ושאל אם היא מותרת לו, ויכול להמשיך את חייו עמה, העיקר לדינא להתיר להם להמשיך לחיות יחדיו. [יביע אומר חלק ח' (אהע"ז סימן טו). ושם דן במה שהרוב הגדול שם גוים, אם נאמר שכל דפריש מרובא פריש, ופסולה היא לכהונה. ודחה עפ"ד הריטב"א שרוב המצויים לה ישראל. וכן כתב האור זרוע. ומכיון שהיה לה חזקת היתר דמעיקרא אין לפוסלה מספק לאחר שנישאת. ועוד שאין כאן עדים כלל, ואין זה אלא משום שויתא אנפשא חתיכא דאיסורא, ומכיון שלדברי הבעל אינה מוחזקת אצלו כאשה הנאמנת בכל דבר, יש להתיר].

ח

אשה שעשו לה ניתוח והוציאו לה את האם משום חולי שיש בו סכנה, מותר לבעלה להמשיך לחיות עמה. ואף שהרב רבי דוד עראמה כתב לאוסרה, כבר חלקו עליו האחרונים והתירו, ושכן מוכח להתיר מדברי הרב החינוך. וכן עיקר. [יביע אומר חלק ח' אהע"ז סימן יד].

ט

עד אחד שמעיד על הבעל שנהרג, והוא מחלל שבת בפרהסיא לצורך פרנסתו, יש להתיר את אשתו להנשא לכל מי שתרצה. [יביע אומר חלק ח' אהע"ז סי' יח. והביא מחלוקת הפוסקים

בדין רשע שאינו של חמס, אם הוא כשר לעדות אשה. ואם זה נחשב רשע של חמס, שעובד בחילול שבת להביא פרנסה לביתו, או שמא מחלל שבת בפרהסיא גרוע יותר משאר רשע שאינו רשע של חמס. ושם אות ב אם נפסל לעדות גם כשאינו יודע בשבעבירה זו הוא פסול לעדות. ושם אות ג העלה דלגבי היתר עגונה יש לצרף כמה קולות להתירה מעגינותה, בפרט בזמנינו דהוו כתינוק שנשבה בין העכו"ם, ובצירוף חזקת איתתא דייקא ומינסבא. ועוד שבנ"ד שנעדר זה שנים רבות ואבד זכרו, ואילו היה בחיים היה נודע לנו הדבר. וכמ"ש התרומת הדשן (סי' קלט) והחת"ס (סי' מח וסה). וכ"ש בכלי התקשורת החדישים שבזמנינו. הילכך המסקנא דדינא להתיר העגונה הזאת].

י

גוי שהעיד שהבעל נהרג, ולא פורש אם היה מסיח לפי תומו, יש להתיר את אשתו מכבלי עגינותה, ורשאית להנשא לכל מי שתרצה, ואינה זקוקה לחליצה, הואיל והשאיר אחריו זרע קודש של קיימא. [יביע אומר חלק ח' (אהע"ז סימן יט). ושם האריך בדברי התרומת הדשן אם יש לתלות שהיה מסיח לפי תומו. ושם אות ה שהגוי הזכיר שם אשתו של ההרוג, אם גם בזה נחשב מסל"ת. ושם אות ו' בנ"ד שעברו חמש שנים ויותר מיום שנעדר הבעל, ואבד זכרו, אם יש להתיר, הביא דברי האחרונים שמתירים מטעם זה. ושם אות ז מה שלא הזכיר העד הגוי, שם אביו ושם עירו של הבעל, רק שמו בלבד, אם יש להתירה בעדות כזאת. גם דן בעדות הטוען הרבני שמקבל שכר אם לא נפסל משום נוגע בדבר].

יא

בענין עגונה שהעידה, שהנאצים ימח שמם וזכרם רצחו את בעלה בימי השואה, והיא היתה עם עוד אנשים במחבוא, וכשהלכו משם הנאצים ויצאו מתוך מחבואיהם ראתה את בעלה הרוג, והאנשים אשר היו עמה קברוהו שם, וכעת (בשנת תשכ"ד) נזדמן לה איש שמבקש ליקח אותה לאשה, ומבקשת היתר נישואין. יש להתירה להנשא, בצירוף הטעם שאבד זכרו ונשתקע שמו. ואם יתברר שאין לבעלה אחים תוכל להנשא ללא צורך לחליצה. וכן נעשה מעשה בבית הדין. [יביע אומר חלק ח' אהע"ז סימן כ].

יב

בדבר הפיגוע הנורא שנעשה בארצות הברית באלול תשס"א, אשר מעולם לא היה כן כמוהו, הפיגוע נעשה במגדלי התאומים בארצות הברית, שהערבים המחבלים חטפו מטוס גדול על יושביו, ובכוונה תחלה הטיסוהו אל עבר מגדל התאומים והתנגשו בו בעוצמה רבה, ונהרגו כל הנוסעים, והתלקחה אש נוראה מן הדלק שבבטן המטוס, בתוך מגדלי התאומים, וכל עובדי חברת "קנטור פיצגרלד" שמשרדיה היו בקומות המגדל בקומה מאה 101 עד קומה 105 כשש מאות עובדים, כולם נספו מהאש הנוראה שהתלקחה מהדלק שבבטן המטוס, ומההתמוטטות של בניני המשרדים. הופיעה

העגונה, והעידה בבית הדין ניו יורק: בעלי עבד באותו יום המר בקומה מאה וארבע של המגדל, בעלי התקשר אלי טלפונית מן המשרד בשעה שמונה ועשרים בבוקר, כדי להעיר אותי משנתי. לאחר ההתנגשות של המטוס התקשרתי אליו לפלאפון שלו, משלא ענה, השארתי לו הודעה דחופה שיתקשר אלי, בשעה שמונה חמישים ושתים התקשר אלי מהפלאפון שלו, וסיפר לי כי מפנים בבהלה את הבנין מן העובדים שם. מאז לא שמעתי ממנו דבר. יש לי הוכחה נוספת שבעלי היה במשרדו בעת האסון, כי נודע לי שבעלי קיבל דואר אלקטרוני בשעה שמונה ושבע עשרה ושלח תשובה בשעה שמונה עשרים ואחד, המסמכים האלה מראים שהדואר נשלח אליו כשהיה במשרדו והתשובה אף היא נשלחה משם. בכז חשון תשס"ב הופיעה שנית האשה והורי בעלה בביה"ד ניו יורק, כולם מסרו שהשלום היה שורר במעונם. האשה היתה בהריון מבעלה בחודש התשיעי, והביעה דאגתה מהלידה, ובעלה הרגיע אותה שלא תפחד, ושהוא יסייע אותה כמיטב יכולתו, לבל יאונה לה דבר רע, אחרי ימים אחדים מן הפיגוע הנורא הנ"ל, האשה ילדה בן. ועשו המילה והפדיון בהעדרו. אין ספק שאילו היה הבעל חי, היה בא להשתתף בברית המילה של בנו בכורו, ולדרוש בשלום אשתו. האדריכל מסר, כי הואיל והמטוס הפוגע נכנס לקומה תשעים ושתים, אין ספק שכל אלו שנמצאו מעל הקומה הנז' נספו מן האש הנוראה, ומן המחנק מחמת העשן הסמיך מאד שאפף אותם, לא היו יכולים לראות כלום, כדי שיחושו להציל את נפשם, אף הזעזוע העצום מן הפגיעה גרם לשבש את פתיחת הדלתות עד שנלכדו בפנים, ולא היו יכולים לפותחם ולרדת דרך המדרגות להצלתם, ואחד מהם טילפן ואמר: שהוא תקוע בפנים ואין באפשרותו להמלט על נפשו. ולפי כל הנ"ל נראה להתיר את האשה מכבלי עגינותה, ולהתירה להנשא לכל מי שתחפוץ. [יביע אומר חלק ט סימן יח עמוד תג. וכדקי"ל ביבמות (קכא:) נפל לתוך כבשן האש מעידים עליו שמת. וכן פסקו הרמב"ם והש"ע. ואף כאן שהאש הגדולה והנוראה ליהטה כל סביבות המשרדים שעבדו שם, באופן שלא היתה שום אפשרות להמלט על נפשם, ונלכדו בתוך האש, באין מפלט למו. וגם אח"כ נתמוטט מגדל התאומים וכל בניניו קרסו, וכל אלו שהיו שם נקברו, ועדיף מתרי רובי שהתירו הפוסקים. שאם אפילו היה סיכוי מועט שישאר מי שהוא מעובדי המשרד, בחיים, הרי בהתמוטטות המגדל נקברו כולם תחתיו, ואפסה כל תקוה למצוא ניצולים. (ושם אות ב דן בענין תרי רובי), ובלא"ה איכא אומדנא דמוכח טובא שאין הבעל בין החיים, שהרי אמר לאשתו שהיתה בחודש התשיעי שיעזור לה כמיטב יכולתו שלא תצטער בלידה, ואיה איפה פיו אם היה בחיים, ואיפה עזרתו, ולמה לא הופיע לדרוש אם נולד לו בנו בכורו להשתתף בברית המילה ובפדיון. והנה אבד זכרו ועקבותיו לא נודעו, ושיחת הטלפון האחרונה שלו כמה דקות לפני הפיגוע ולאחריו מוכיחה בעליל שהבעל היה נמצא במשרדו בקומות העליונות של המגדל בעת האסון, וזה

מוכיח שהיה בין הנספים מהאש הנוראה, וכבר פסקו האחרונים דמהני טביעות עינא דקלא בשיחת טלפון, אף לענין איסור אשת איש. (ראה בפנים אות ז). אשר על כן האשה אשת המנוח מותרת להנשא לכל גבר די תיצבי].

יג

אודות היתר עגונה, באחד שיצא לצלול בים סוף, והאיש חי עם אשתו בשלום, העדה רחל סיפרה: שהיתה ע"י חוף הים כאשר בא לצלול, ונכנס עם משקפת ושנורקל למים, כשהוא שוחה לכיוון צפון, אך כשהרחיק אל לב הים פתאום ראתה אותו בתנועה אטית לצד דרום, ללא תנועת שחיה, היא המשיכה לעקוב אחריו, עד שבשלב מסויים ראתה שטבע בים ונעלם מעיניה. היא ואשתו של רפאל הזעיקו מיד עזרה ממשטרת החופים, ומיד נכנסו לחפש אחריו, והמשיכו בחיפושים משך כמה ימים אך לא מצאו דבר, רק יומיים אחר המקרה מצאו את מסיכת הצלילה של הבעל כשהיא שבורה במרחק של כמאה וחמשים מטר מן החוף. בעומק של שני מטר. המומחים ציינו ששם יש זרמי מים עזים שסוחפים מאד, וכן ציינו שבאזור ההוא מצויים כרישים מסוכנים טורפי אדם. העיקר לדינא להתיר את אשתו להנשא משום תרי רובי, שהטביעה בים סוף היא במים שאין להם סוף, שהרוב אינם ניצולים, וגם שבמקום מצויים כרישים מסוכנים. ולדעת רבים מגדולי האחרונים בתרי רובי יש להתיר, והדברים קל וחומר ממ"ש המהרימ"ט, הביאו הכנה"ג בשו"ת בעי חיי (חאה"ע ס"ס יא), שכל שיצאה האשה מחזקת אשת איש מן התורה, כגון שטבע במים שאין להם סוף, כל ספק שיסתפק לנו, בין במציאות בין בפלוגתא דרבוותא, אזלינן לקולא, ושכן מוכח בתשובת הריב"ש (סי' שעט). וכן כתבו המהר"ם אלשקר (סי' צו), ורבינו בצלאל אשכנזי (סי' כא). ומהר"י בי רב בתשובה (סי' יג), שבחומרת חז"ל בנטבע בים שאין לו סוף, שלא תנשא לכתחלה, כל שיש צירוף נוסף להקל, אין לנו כח להוסיף חומרא על חומרת חז"ל, והבו דלא להוסיף עלה. ע"ש. וכ"כ הט"ז והב"ש (סי' יז ס"ק קה). וא"כ כל שכן אם נוסף לנו עוד רוב שבודאי יש להקל. וכן העיקר הלכה למעשה להתיר העגונה להנשא, בצירוף עוד ספקות ואומדנות. ע"ש. [יביע אומר חלק י' חלק אבן העזר סימן יט עמוד תח].

יד

מי שנטבע במפלי הניאגרה בקנדה, שהוא בגבול שבין קנדה לארצות הברית, וחיפשו אחריו ולא נמצא, ונתברר עוד שהקידושין של המנוח עם אשתו היו בלא עדים, לפיכך יש להתיר את אשתו להנשא לכל מי שתרצה. [יביע אומר חלק י' חלק אבן העזר סימן כ עמוד תי].

טו

אשה שאמרה בבית הדין, ששמעה מפי אדם נכה רגלים שבא מן המלחמה, שהוא היה עם בעלה בצבא, ובהפצצה מן האויר נהרג בעלה, והביאה האשה עוד עד שאמר כן בשמו. העיקר להתירה להנשא, אע"פ שלא שמעה מפי העד שאמר שנהרג "וקברתיו", כי בעד מפי עד יש להקל. ובפרט כאן כיון שעברו שנים רבות מן המלחמה, ובעלה לא חזר מן המלחמה, שיצאה מאיסור תורה, כמ"ש בשו"ת תירוש ויצהר (סי' מ), יש להקל אף בלא אמר וקברתיו. [יביע אומר חלק י' חלק אבן העזר סימן כא עמוד תיא. ושם הביא עוד צירופים להקל].

טז

כשיש ספק אם העד שראה את המת, היה זה לאחר ששהה שלשה ימים, או קודם לשה ימים, יש להקל מספק. [יביע אומר חלק י' סימן כב עמוד תיב].

יז

אשה שנישאת בבית כנסת "ריפורמי" על ידי "רב" ריפורמי, במעמד הקידושין נוכחו "הרב" הריפורמי, ושלש נשים בלבד, ואח"כ נתגרשה האשה אצל "רבנים" ריפורמים. ועתה ברצונה להנשא לכהן כדת משה וישראל, העיקר הוא שכל מעשה הריפורמים בעניני הנישואין והגירושין חספא בעלמא נינהו, והיו כלא היו, ומותר לאשה המבקשת להנשא לכהן כדת משה וישראל. [יביע אומר חלק ט' חלק אבן העזר סימן טו עמוד תא]

יח

אודות בחורה שנולדה מישראלית שנתעברה מגוי, שרוצה להנשא לכהן, ואחר הבירורים הוכח לבית הדין שאֵם הבחור נבעלה לגוי קודם נישואיה לכהן אביו של הבחור, וא"כ הבחור הזה הוא חלל, ולכן יש להתיר להם להנשא זו לזה. [יביע אומר ח"ט סי' יד עמוד ת].

יט

"תינוק במבחנה" מתייחס אחר אביו לקיום מצות פריה ורביה, בתנאי שישגיחו שלא יחליפו הרופאים באיש אחר. ומה טוב שיהיה הדבר ע"י שני רופאים דתיים. [יביע אומר ח"ח (אהע"ז סי' כא). ושם אות ד שאע"פ שלפי דברי הברכי יוסף (סי' א סוף אות יד) בשם מהר"ר שלמה מלונדון יש לפקפק בכשרותו של הולד, מ"מ העיקר כמ"ש שם בשם רבינו פרץ, שנראה דעתו להכשיר הולד, וכן הסכימו כמה אחרונים].

הלכות חליצה ויבום

הלכות חליצה ויבום

א

אשה שנפלה לפני אח בעלה ליבום, והיבם עדיין לא נשוי, ורוצה לקיים מצות יבום, וגם האשה רוצה להתייבם להקים שם למנוח, לדידן מצות יבום קודמת למצות חליצה, ועל בית הדין להתיר להם להנשא. ואף על פי שהגרב"צ עוזיאל והגרי"א הרצוג זצ"ל, כתבו תקנה מהרבנות לאסור גם על הספרדים ליבם, אלא לחלוץ, כדי לאחד את הספרדים והאשכנזים לעם אחד. הנה אין כל תוקף להסכמתם נגד דעת מרן השלחן ערוך בפרט כאן בארץ ישראל אתרא דמרן, ואדרבה יש לעודד ולחזק מנהג הספרדים לקיים מצות יבום כהלכה, שחליצה במקום יבום לאו מצוה היא, כדאיתא ביבמות (כא.). [יביע אומר חלק ו' חאהע"ז סימן יד. וחלק ח' אהע"ז סימן כו. ושם הסכים לבית הדין בתל אביב-יפו להרשות לקיים מצות יבום].

ב

אין צריך לקרוא את הבן הבכור של היבם והיבמה על שם המת. [יביע אומר ח"ה חיו"ד סי' כא אות ב' ובמילואים דף ש"נ סע"ב].

ג

אף על פי שמצות יבום קודמת לחליצה, לדעת רוב הפוסקים ומרן השלחן ערוך, חלילה לחוש למה שאומרים המוני העם שכאילו נשקפת סכנה ח"ו למי שחולץ ליבמתו, שאין אלו אלא דברי מינות, שכל מצות התורה מביאים לחיים נצחיים בעולם הזה ובעולם הבא. דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. ומכל שכן להפוסקים שאומרים שמצות חליצה קודמת למצות יבום. וברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו בחוקים של אברהם אבינו, שבשכר שאמר אברהם אבינו אם מחוט ועד שרוך נעל, זכו בניו לחליצה, כמ"ש במדרש (בראשית רבה פר' מג סי' ג). ועל ידי החליצה תנוח נפשו של הנפטר בגן עדן, כמבואר בזוהר. והוא יהיה מליץ יושר על החולץ שמקיים מצוה כמאמרה. ושומר מצוה לא ידע דבר רע. [יביע אומר ח"ד חלק אבן העזר סימן טו].

ד

במקום שאין בית דין בקי לעשות חליצה כדת, וכן אם היבם איטר רגל שצריך לחלוץ בבת אחת משתי רגליו, ואי אפשר ליבמה לעשות כן להיותה צעירה לימים, וקיים חשש פן תהיה החליצה פסולה ותצטרך לחזור על כל האחים, אם מותר לייבם אותה על מנת שיגרשנה בגט לאחר מכן, כשהיבם והיבמה שניהם מסכימים לכך. העיקר לדינא שכל שהודיעה מראש שעל דעת כן הוא כונסה, אין בזה חשש כלל לבני גרושת הלב. [יביע

אומר ח"ה סי' יח. ושם האריך בדברי הפוסקים אם אין כאן משום בני גרושת הלב, מאחר שדעתו לגרשה, ודעת הרדב"ז ח"א (סי' תנז) שאין ליבמה ע"מ לגרשה אא"כ יגמור בדעתו שאם תתעבר מביאתו לא יגרשנה. וכ"כ בשו"ת קרית חנה (סי' טו). אך לדינא כל שהודיעה מראש שעל דעת כן הוא כונסה אין בזה חשש לבני גרושת חלב. וכמ"ש הפרישה והגט פשוט, ותנא דמסייע להו רבינו אברהם מן ההר בפירושו ליבמות (לז:). וכן פסק בשו"ת אדמת קודש ח"א (סי' נ) להתיר בנ"ד ליבם ע"מ לגרש. וכ"כ הבית שמואל (ר"ס קעד). ושם אות ז פלפל אי אמרינן כל שאינה עולה לחליצה אינה עולה ליבום].

ה

בחורה פנויה שנשתדכה לבחור אחד פנוי, ונתעברה, והצהירו שניהם בפני בית הדין שממנו היא הרה, והתירו להם להנשא זה לזו כדמו"י, ואחר הנישואין ילדה לו בן, ואחר כך מת הבעל, והשאיר אחריו את הבן, ויש לבעל אח בירושלים, ופסקו בביה"ד האיזורי שהאשה זקוקה לחליצה מאחי הבעל, על פי המבואר בש"ע (סי' קנו סעיף ט), דאמרינן שמא כמו שזינתה עם זה זינתה עם אחר, והאח מסרב לחלוץ לה, העיקר לדינא שכיון שהיתה האשה משודכת לו כשנתעברה ממנו, ולא דיימא מעלמא, אינה צריכה חליצה, ויש להתיר את האשה להנשא בלי חליצה, דשדינן לולד אחר הבעל בודאי. [יביע אומר ח"ז חאהע"ז סי' כד].

ו

בענין מי שבא מחו"ל לארץ ישראל, ולא הוחזק באחים, ואמר בפני עדים שאחיו וכל משפחתו נספו בשואה, ונפטר בלי זש"ק, יכולים להתיר את אשתו להנשא, ואין לחוש שמא נשארו לו אחים במקום מולדתו. [יביע אומר חלק ז' חאהע"ז סימן כה. ושם אות ד' הביא מחלוקת באיש שבא ממדינה אחרת, אם נחשב כדין לא הוחזק באחים, או דילמא שדוקא כשנולד כאן ואנו מכירים את משפחתו, ולא ידענו כלל שיש לו אחים, נקרא לא הוחזק באחים, משא"כ כמי שבא ממדינה רחוקה. ושם אות ב בדבר יבמה לשוק אם נחשב כדבר שבערוה. ואפי' לדעת המהרי"ט אלגאזי שבכל דבר שבערוה, לרבות בחליצה ויבום, צריך להחמיר ככל הסברות, מ"מ מודה הוא שבמקום עיגון מורינן להקל. הילכך יש להתיר את האשה להנשא].

ז

בענין חליצה, שיש שני אחים, הגדול נשוי, והצעיר רווק, והם מבני עדות המזרח, מי מהם עדיף שיחלוץ, העיקר לדינא שהגדול שהוא נשוי עדיף מהצעיר שהוא פנוי, ולכן יחלוץ גדול האחים, ומשתריא לעלמא. [יביע אומר חלק ז' חאהע"ז סימן כא].

ח

מי שנפטר בלי זרע של קיימא, ולו שני אחים, הגדול נשוי והוא מוכן לחלוץ, והקטן רווק אבל נמצא בעיר אחרת, ולא ידוע אם יסכים לחלוץ, שהויי מצוה לא משהינן, והגדול

שהוא נשוי חולץ מיד. [יביע אומר חלק י' חאהע"ז סימן נ עמוד תנב. ושם בענין הזמנת מקום החליצה ללא נוכחות היבמה, ובדין דחיקת רגלי היבם בקרקע, אם הוא מן התורה].

ט

אשה שבעלה נפטר, ובסוף שנותיו אמר שהבת של אשתו איננה בתו, כי הרופא אמר לו שאינו יכול להוליד, וגירשה כדת, ונשא אשה אחרת, ולבעל הזה אחים במדינת הים, ואין האשה השניה יכולה לנסוע אליהם לחלוץ מחוסר אמצעים כספיים. יכולים להתירה בלי חליצה. [יביע אומר חלק ט חאהע"ז סימן לה עמוד תט].

י

אשה שנפלה לפני יבם מומר כופר בעיקר, ונעשה לקומוניסט שאין לו דת, והבעל היה חולה בריאות באופן אנוש בעת הנישואין, ומת בתוך שנת הנישואין, שיש כאן טענת מום במקח. שאילו ידעה האשה שהוא בסכנת מות לא היתה נישאת לו, והוא שעת הדחק ובמקום עיגון גדול, כדאים הם הפוסקים המקילים להתירה ללא חליצה. [יבי"א ט' חאהע"ז סימן לו עמו' תיג. ושם אות י' הביא מ"ש בזה הרדב"ז. ושם עמוד תטו בהערה כתב לבאר, שמרן הב"י שכתב דברים בוטים נגד המתירים, הוא רק באשת מומר שנפלה לפני יבם כשר, אבל בנפלה לפני יבם מומר, הרי כמה גדולים התירו אותה בלי חליצה, וגם מרן סובר שאם נישאת לא תצא. ושם אות ו, שאין הבדל בזה בין מומר שהמיר דתו לדת אחרת, למומר כופר בעיקר, וע"ע ביבי"א שם סי' לז עמ' תכ, שהביא הסכמת שני גדולים להתיר ג"כ את האשה בלי חליצה, ופלפל בדבריהם. הסביר דעת מרן הב"י בשם רבו מהר"י בי רב, שזיקת יבם מומר אינה אלא מדרבנן, ולכן אם נישאת בלי חליצה לא תצא. וכן פירש המבי"ט דעת מהר"י בי רב. וכ"ד המהר"י מינץ שזיקת יבם מומר רק מדרבנן. וכ"פ הרמ"א בסתם, והמהרי"ט צהלון. והרא"ם. וכתב מהריק"ו שכן דעת רוה"פ. וכ"כ עוד גדולים].

יא

אשה שנישאת בנישואין שניים לאדם שנתברר שלא היה לו כח גברא, ובטרם נישואיה שאלה אותו אם הוא בריא כהלכת גוברין יהודאין, (מפני שסבלה מזה מבעלה הראשון, אשר גם הוא היה בכלל ישען על ביתו ולא יעמוד), ואמר לה שהוא בריא כדרך כל הארץ, ואח"כ נתברר שלא היה לו כח גברא, וגם היה חולה במחלת סרטן הריאות, ובתוך שנה לנישואיהם נפטר לעולמו. ונפלה לפני יבם רשע שאינו מוכן לחלוץ לה, אלא אם כן תתן לו תרקבא דדינרי, מה שאין לה, והעלה להתירה לעלמא ללא חליצה. [יביע אומר ח"ט חאהע"ז סימן לח עמוד תכ].

יב

אשה שעלתה מחו"ל לארץ ישראל, והופיעה בפנינו עם שתי נשים שהעידו שמת בעלה בעיר יאסי (רומניה), ושהניח אחריו שתי בנות אשר עלו ארצה, האחת גרה בפתח

תקוה והאחת בחיפה, ונפשה של המבקשת בבקשתה לאפשר לה להנשא ביום שנקבע לנישואיה בתחלת שבוע הבא. העיקר לדינא שהנשים נאמנות להעיד שבעלה המנוח הניח זרע של קיימא, ואין צורך לעדים כשרים לכך. וכל שכן בזמנינו שאין יבום כלל אצל שכנזים, אלא חליצה, וכמ"ש האחרונים. [יביע אומר חלק י' חאהע"ז סימן לט עמוד תנא].

יג

אם האח הגדול הוא מחלל שבת בפרהסיא, והאח השני ירא ה', יש להעדיף שאת החליצה יעשה האח שהוא ירא שמים, אפילו שאינו האח הגדול.

יד

אשה שבעלה נפטר ולא הניח אחריו בנים או בנות, והאשה זקנה ואינה חפצה להינשא, אינה צריכה חליצה, ואין לחוש בזה למה שאומרים שנפש הנפטר אינה באה למנוחה בלא חליצה, שכל זה כאשר האשה חפצה להינשא, דבזה האחים של הנפטר צריכים לחלוץ לה כדי להתירה לעלמא, אבל אם אינה חפצה להינשא אינה צריכה חליצה. [כן הורה מרן אאמו"ר שליט"א בתשובה לשאלה הלכה למעשה. וכדעת החתם סופר בתשובה].

טו

יבמה שלא רצה היבם לחלוץ לה, וחיתה חיי אישות עם ישראל אחד, ואחר ששילמה כסף ליבם חלץ לה, ובאה להנשא עם אותו ישראל שחיתה עמו. וביה"ד פסק כדברי הרמ"א (סי' קנט סעיף ג) שאסורה לבועל. והאשה הגישה ערעור באומרה שלא ידעה חומרת האיסור, ומבקשת להתירה לאותו ישראל שחיתה עמו. העיקר לדינא להתירה בשעת דחק כזו. וכמ"ש אחרונים רבים. [יביע אמר חלק ט חלק אבן העזר סימן כז]

טז

כשיש שעת דחק גדולה אפשר להקל לעשות חליצה בתוך ג' חדשים לפטירת הבעל, דהוי כדיעבד, ואם נשאר היבם לאחר שלשה חדשים טוב שיחזור לחלוץ לה. [יביע אומר חלק ט' חלק אבן העזר סימן כח]

יז

על בית הדין להזמין מקום לחליצה, ואין צריך בדוקא להזמין מקום לחליצה יום קודם, אלא אפשר להזמין גם ביום החליצה, זמן מה קודם החליצה. [יבי"א ח"ג חאהע"ז סימן כג. והוא כמ"ש מהרש"ל בים של שלמה. וכ"כ הלבוש, והב"ח. וכ"כ הכנה"ג (בסדר חליצה אות יג) שאם לא קבעו מקום ביום שלפניו, טוב לעשות ההזמנה ביום החליצה בשחרית, מלקבוע בליל החליצה. וכ"כ בשער אשר קובו (סי' נא), שהואיל והיה החולץ חולה, עשו החליצה בביתו של החולץ, ועשו ההזמנה והחליצה בו ביום, שלאחר חצי שעה מההזמנה נעשית החליצה. וזה שלא כדברי מי שהחמיר בזה. ושם הביא מקור להרמב"ם שאין ההזמנה מעכבת, ופלפל אם ההזמנה מה"ת או מדרבנן, ואם יש לחוש לדין ברירה כשהיה ספק לדיינים באיזה יום יעשו החליצה].

יח

אם נאנס אחד מן הדיינים ולא הופיע בחליצה, בטלה ההזמנה שנעשית עמו, וצריכים לעשות הזמנה אחרת. ובאופן כזה יכולים לעשותה ביום החליצה כאמור לעיל. וכן אם נתחרט היבם מלחלוץ, ולאחר מאמצים מצד בית הדין הסכים לחלוץ, שיש אומרים שבטלה ההזמנה שנעשית מקודם, יחזרו ויקבעו מקום לחליצה חצי שעה קודם החליצה, כך שההזמנה והחליצה יעשו בו ביום. [יביע אומר ח"ג חאהע"ז סי' כו אות ז].

יט

בשעת הדחק מוטב לעשות ההזמנה של החליצה ביום חמישי, והחליצה בערב שבת, מלהזמין ולחלוץ ביום חמישי. מפני שיש מי שמחמיר שלא לעשות ההזמנה והחליצה בו ביום, ואילו לעשות חליצה בערב שבת אין שום קפידא, [וכמ"ש הב"ח (בחו"מ סי' ה) שאם אין הדיינים עצמם טרודים בהכנת צרכי שבת, שיש להם בני בית שיכינו צרכי שבת, מותר לכתחילה לדון בערב שבת, כשבעלי הדין באים מעצמם, וכ"כ עוד הרבה אחרונים]. ומיהו אם קשה הדבר לדיינים להתכנס במיוחד לצורך החליצה בערב שבת, רשאים לעשות ההזמנה והחליצה ביום חמישי, זו אחר זו, וכנ"ל. [יביע אומר חלק ג' אבן העזר סי' כו אות ח].

כ

יבם שנבדק אם הוא איטר רגל, כדי לקבוע אם לחלוץ בימין בלבד או לא, ונמצא שתמיד עוקר רגל שמאל תחלה, וכשנשאל על כך, השיב, שכן הרגילוהו בבית הספר להתעמלות, וכן בצבא, לעקור רגל שמאל תחלה, יש להקל שיחלוץ ברגל ימין בלבד, מכיון שעקירת רגל שמאל תחלה אינה אומרת שהוא איטר, שאין זה אלא מחמת שהורגל כן בהתעמלות ובצבא. [יביע אומר ח"ב אהע"ז סימן כ'. וע"ע בח"ה סי' יח אות א. ושם האריך בדין חליצה בשמאל].

כא

יבמה שבאה לחלוץ והיא בימי נדתה, אף על פי שבשעת החליצה היא נוגעת בשוקו של היבם, אין לחוש לכך, שהואיל ולרחוקה קא אתי, לא חיישינן לשמא יבואו להרגל עבירה, ומה גם שרבים מצויים באותו מעמד, והיא שעה מועטת, ואין יצר הרע מצוי לאותה שעה. [וכעין מ"ש בתוס' (סוכה מז:) בשם הירושלמי. וכ"פ בשו"ת תעלומות לב ח"ד (סי' י) שאין להקפיד בזה. וגם לא ראה לרבנים שקדמוהו שהקפידו על כך. ע"ש]. ומכל מקום כיון שיש אחרונים שהחמירו בזה שלא לעשות החליצה בימי נדתה, טוב לחוש לזה היכא דאפשר בנקל להמתין עד תום ימי ספירתה וטבילתה, אם אין חשש שהיבם יתחרט. [יביע אומר ח"ב אהע"ז סימן יט].